

PÅ VEJ MOD UNGDOMSKRIMINALITET

HVILKE FAKTORER GØR EN FORSKEL I UNGDOMMEN?

16:31

RIKKE FUGLSANG OLSEN
KAREN MARGRETHE VENDELBO DAHL
MARIA HEDEMARK POULSEN

16:31

PÅ VEJ MOD UNGDOMSKRIMINALITET

HVILKE FAKTORER GØR EN FORSKEL I UNGDOMMEN?

RIKKE FUGLSANG OLSEN,
KAREN MARGRETHE VENDELBO DAHL
MARIA HEDEMARK POULSEN

KØBENHAVN 2016
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

PÅ VEJ MOD UNGDOMSKRIMINALITET. HVILKE FAKTORER GØR EN FORSKEL I
UNGDOMMEN?

Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

ISSN: 1396-1810
e-ISBN: 978-87-7119-408-1

Layout: Hedda Bank
Forsidefoto: Shutterstock

© 2016 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

INDHOLD

	FORORD	5
1	BAGGRUND, SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVER	7
	Baggrund	7
	Sammenfatning – rapportens resultater i hovedtræk	13
	Perspektiver	18
2	DATA, VARIABLE OG ANALYSESTRATEGI	21
	Data	21
	Højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen	23
	Begrebsafklaring og operationalisering	25
	Operationalisering – empiriske indikatorer	32
	Analysestrategi	43
3	11-ÅRSFAKTORER OG KRIMINALITET SOM 18-ÅRIG	45

	Sammenhæng mellem faktorer i 11-årsfaktorer og normbrydende adfærd som 18-årig	46
	Sigtelser for kriminalitet	55
	Opsamling og diskussion	60
4	15-ÅRSFAKTORER OG KRIMINALITET SOM 18-ÅRIG	65
	Risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen i højrisikogruppen og i ikke-højrisikogruppen	66
	Risiko- og beskyttelsesfaktorerens betydning for alvorlig kriminalitet – Regressionsanalyse	69
	sigtelser for kriminalitet	74
	Opsamling	78
5	ÆNDRINGER I DE UNGES ADFÆRD I UNGDOMSÅRENE	81
	Ændringer i ungdomskriminalitet fra det 15. til det 18. år	82
	Udviklingen i kriminalitet i løbet af ungdomsårene – risiko- og beskyttelsesfaktorer	88
	Opsamling	94
	BILAG	97
	Bilag 1 Operationalisering af risiko- og beskyttelsesfaktorer	98
	LITTERATUR	103
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2015	107

FORORD

Hvorfor udviser nogle børn og unge normbrydende adfærd og begår kriminalitet, mens andre ikke gør? I denne rapport følger vi op på resultaterne fra *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* (Østergaard m.fl., 2015) og undersøger nu, hvilke faktorer der i ungdommen gør en forskel. Undersøgelsen er et forskningsprojekt initieret af SFI, som har været muligt at gennemføre som følge af en forskningsbevilling fra Det Kriminalpræventive Råd (DKR).

Størstedelen af børn og unge udviser hverken normbrydende adfærd eller bliver kriminelle i ungdomsårene – det gælder også børn og unge, der har svære opvækstbetingelser. Der er imidlertid en mindre gruppe af unge, som ender som ungdomskriminelle, og vi har fortsat sparsom viden om, hvilke faktorer der på forskellige tidspunkter i opvæksten hænger sammen med, om de unge slår ind på en normbrydende og kriminel løbebane eller forbliver lovlydige. Formålet med denne rapport er at undersøge, hvad der *beskytter* børn og unge mod at begå kriminalitet i ungdommen.

Der har været nedsat en følgegruppe, som har givet værdifulde kommentarer til rapportens faglige indhold. Følgegruppen har bestået af: Anne-Julie Boesen Pedersen, Justitsministeriet, Jette Søndergaard, Herning Kommune, Linda Kjær Minke, Syddansk Universitet, Mogens Christoffersen, SFI, Rannvá Møller Thomasen, Det Kriminalpræventive Råd,

Sarah van Mastrigt, Aarhus Universitet og Sine Jongdahl Kolind Møller, Socialstyrelsen. Herudover har strategisk analytiker ved Nordjyllands politi og ph.-d. Hanne Stevens har været ekstern referee på rapporten og bidraget med kvalificeret, kritiske og konstruktive kommentarer. Vi takker alle for deres grundige arbejde og kommentarer.

Rapporten er udarbejdet af videnskabelig assistent Maria Hedemark Poulsen, forsker Karen-Magrethe Vendelbo Dahl og projektleder og forsker Rikke Fuglsang Olsen. Alle dataindsamlinger på Børneforløbsundersøgelsen, som danner datagrundlaget for analyserne i denne rapport, er finansieret af Social- og Indenrigsministeriet.

København, november 2016

AGI CSONKA

BAGGRUND, SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVER

BAGGRUND

I 2014 udarbejdede SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* (Østergaard m.fl., 2015) med henblik på at identificere risiko- og beskyttelsesfaktorer i barndommen, som hænger sammen med normbrydende adfærd og kriminalitet i 15-årsalderen

I rapporten blev børn grupperet i en højrisikogruppe og en ikke-højrisikogruppe på baggrund af en lang række baggrundsfaktorer i 7-årsalderen, og derefter blev det undersøgt, hvilken sammenhæng der var mellem forhold og begivenheder i 11-årsalderen og de to gruppers kriminalitetssandsynlighed. Resultaterne pegede på, at beskyttelses- og risikofaktorer i 11-årsalderen generelt er forskellige for de to grupper, men at en tidlig alkoholdebut for begge grupper hang sammen med en øget risiko for kriminalitet, samt at sociale relationer i 11-årsalderen også hang sammen med begge gruppers senere sandsynlighed for at begå ungdomskriminalitet. For højrisikogruppen hang hyppigt besøg hjemme hos venner sammen med en øget sandsynlighed for ungdomskriminalitet,

mens det for ikke-højrisikogruppen var det, ikke at have en god ven, der hang sammen med en øget sandsynlighed for ungdomskriminalitet.

Da vi løbende i denne rapport vil referere til *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* vil vi i resten af den aktuelle rapport referere til den som *På vej mod ungdomskriminalitet I*.

På vej mod ungdomskriminalitet I baserede sig på SFI's Børneforløbsundersøgelse af børn, født i 1995, hvor der på undersøgelsestidspunktet forelå spørgeskemainformation om børnene frem til 15-årsalderen. Sidenhen er der lavet endnu en interviewrunde med de unge som 18-årige, hvilket giver mulighed for at lave en opfølgende undersøgelse. At datamaterialet er blevet udvidet med endnu en spørgeskema-runde, forbedrer analysemulighederne betragteligt – både i kraft af det udvidede tidsperspektiv og indholdsmæssigt, idet der nu er mulighed for at inddrage yderligere information om de unges personlige karakteristika, forhold til familien, vennerelationer og alkohol- og stofforbrug. Faktorer, som international forskningslitteratur viser har betydning for sandsynligheden for, at unge begår kriminalitet (fx Moffitt, 1993; Loeber, R., D.P. Farrington, M. Stouthamer-Loeber & W.B. van Kammen, 1998; Moffitt, Caspi, Rutter, & Silva, 2006; Laub & Sampson, 2003; Farrington & Welsh, 2007).

Med de nye spørgeskemaoplysninger fra SFI's Børneforløbsundersøgelse (herunder de unges selvrapporterede normbrydende adfærd og kriminalitet) og registerdataoplysninger om de unges sigtelser som 18-årige, vil vi med denne undersøgelse bygge videre på resultaterne fra *På vej mod ungdomskriminalitet I* med henblik på at få identificeret eventuelle yderligere risiko- og beskyttelsesfaktorer, der indtræffer senere i børnenes opvækst. Undersøgelsen vil således belyse følgende tre forsknings-spørgsmål:

1. Hvilke risikofaktorer og kombinationer af risikofaktorer i barndommen leder til en højere sandsynlighed for normbrydende og/eller kriminel adfærd som 18-årig?
2. Hvilke beskyttelsesfaktorer forklarer, at mange af de børn, der som udgangspunkt kategoriseres som værende i en højrisikogruppe for normbrydende og/eller kriminel adfærd, tværtimod ender med at udvikle sig almindeligt og udvise hensigtsmæssig adfærd som 18-årig?

3. Hvad karakteriserer de unge, der i perioden 15 til 18 år 1) fortsætter med at udvise en normbrydende adfærd, 2) stopper med at udvise en normbrydende adfærd, 3) først sent udviser normbrydende adfærd (først som 18-årige), eller 4) hverken udviser normbrydende adfærd som 15- eller 18-årige?

I lighed med *På vej mod ungdomskriminalitet I* bidrager denne opfølgende undersøgelse med ny viden om sammenhænge mellem på den ene side individuelle forhold, familie- og opvækstforhold, skoleforhold, og sociale relationer og livsstilsforhold, og på den anden side sandsynligheden for normbrydende og kriminel adfærd. Undersøgelsens formål er at frembringe ny forskningsbaseret viden, som kan oplyse det forebyggende arbejde med kriminalitetstruede unge.

Det er allerede veldokumenteret, at fx en socioøkonomisk svag familiebaggrund, det at vokse op i et udsat område, at have forældre med kriminel baggrund, at have forældre med et misbrug, at have været udsat for mishandling i hjemmet, at have antisociale venner og anden risikoadfærd som fx et stort alkoholforbrug alt andet lige øger sandsynligheden for ungdomskriminalitet (Farrington, 2003; Farrington & Welsh, 2007; Laub & Sampson, 2003; Christoffersen m.fl., 2009). Imidlertid er der også undersøgelser, der peger på, at fx det at have en positiv selvopfattelse, at have nære venner (og ikke kriminelle venner), at have et positivt forhold til sine forældre, at få støtte fra en lærer, skoletrivsel, at have andre omsorgspersoner ud over sin mor og at have positive rollemodeller mindsker ellers udsatte børns sandsynlighed for kriminel adfærd (Christoffersen m.fl., 2009; Balvig, 2011).

Udgangspunktet for vores analyser af risiko- og beskyttelsesfaktorer er således et udviklingsøkologisk perspektiv, hvor vi grundlæggende antager, at et barns udvikling finder sted i et konstant samspil med omverdenen – dvs. både det nære samspil med mennesker af betydning for barnet, omverdensbetingelser i det nære miljø og strukturelle faktorer i samfundet (Bronfenbrenner, 1979). Derfor inddrager vi informationer om barnets individuelle karakteristika, familiekarakteristika og socioøkonomiske ressourcer såvel som barnets nære omgivelser som skole, venner o.l. i analyserne af risiko- og beskyttelsesfaktorer.

Ud over at fastholde det overordnede udviklingsperspektiv tager vi også teoretisk udgangspunkt i kriminologiske teorier med hovedvægt på teorier om kriminalitet i et livsforløb (primært Moffitt, 1993; Laub &

Sampson, 2003). Et fremtrædende, fælles aspekt i forskellige teorier om kriminalitet i et livsforløb er kontinuiteten/diskontinuiteten i den kriminelle adfærd over tid, mens de forskellige teorier derimod vægter betydningen af udvalgte faktorer forskelligt.

UNGDOMSBEGRÆNSET ELLER VEDVARENDE KRIMINALITET

En af de fremtrædende teorier peger på, at unge er mere tilbøjelige til at udvise normbrydende og/eller kriminel adfærd, fordi der i ungdommen er en midlertidig udviklingsmæssig umodenhed. Mange teenagere har således en tilbøjelighed til at "efterligne" eller afprøve normbrydende adfærd med henblik på social tilpasning (Moffitt, 1993, s. 685). I takt med at de unge modnes, vil størstedelen af dem ifølge denne teori derfor af sig selv ophøre med deres normbrydende og/eller kriminelle adfærd. Teorien kategoriserer disse unge som *ungdomsbegrænsede* kriminelle, der som regel også først vil påbegynde deres normbrydende/kriminelle adfærd relativt sent – altså i teenageårene.

Imidlertid er der også en lille gruppe, som relativt tidligt udviser afvigende og måske sågar kriminel adfærd. Disse unge fortsætter med deres normbrydende adfærd og kriminelle aktiviteter ud over ungdomsårene og kategoriseres som *vedvarende* kriminelle. Forklaringen på den vedvarende kriminalitet er processuel, idet det er den konstante, gensidige interaktion mellem personlighedstræk, familiekarakteristika og miljø, der bliver afgørende for, om et barn ender som kriminel, både i ungdomsårene og videre i voksenlivet (Moffitt, 1993, s. 684, 695).

Alder har ifølge teorien således ikke betydning for kriminaliteten hos de vedvarende kriminelle, men har det derimod hos de ungdomsbegrænsede, der netop kun er kriminelle som unge.

SOCIALE BÅND OG UFORMEL SOCIAL KONTROL

Sammenhængen mellem alder eller livsfaser og kriminalitet er et gennemgående tema i forskningslitteraturen om kriminalitet – særligt i forløbsundersøgelserne. En anden type af forklaringer fremhæver styrken af de (uformelle) sociale bånd, den unge har til familie, venner og samfund (Hirschi, 1969), og lægger vægt på, hvornår i livet forskellige begivenheder, der styrker/svækker sociale bånd, indtræffer (Laub & Sampson, 2003). Sociale bånd skal forstås som den følelsesmæssige tilknytning, man har til andre (primært familie og venner). Den tilknytning bliver ifølge disse teorier afgørende, fordi familie og venners forventninger til

ens opførsel får betydning for ens handlinger (Akers & Sellers, 2009). Er de sociale bånd til omgivelserne svage eller ødelagte, kan dette resultere i kriminel adfærd: Jo svagere båndet er til omgivelserne (jo mindre den unge er påvirket af andres meninger og således ikke er begrænset af deres normer og forventninger), desto mere sandsynligt er det, at den unge ikke overholder hverken de uformelle regler (konventionelle normer) eller de formelle regler (lovgivningen); og omvendt: Jo stærkere den unges bånd er til forældre, andre vigtige voksne og venner, i desto højere grad vil der være en (uformel) *social kontrol* af den unges adfærd i retning af konformitet (Olsen, 2016).

Til forskel fra teorien om de ungdomsbegrænsede og vedvarende kriminelle peger teori og forskning om sociale bånd og uformel social kontrol på, at det er (styrken af) de sociale bånd, der opstår i bestemte livsfaser, der har betydning for, om unge fortsætter deres kriminelle løbebane eller ej. En teori benævner skelsættende begivenheder som ”turning points” og anfører, at det i høj grad er disse, der får betydning for ens fortsatte kriminalitet.¹ I takt med at man bliver ældre, er der flere, der fx bliver gift, aftjener militærtjeneste, får en stabil arbejdsmarkedstilknytning eller kommer i fængsel – alle forhold, der påvirker ens sociale bånd til samfundet. Stabilitet i ens sociale miljø over tid afføder stabilitet i adfærden, mens ændringer i det sociale miljø også producerer ændringer i adfærden. Derfor kan man ifølge denne teoretiske tilgang vanskeligt forudsige, hvem der bliver vedvarende kriminelle alene på baggrund af en typologisering ud fra individuelle karakteristika og opvækstvilkår i barndommen, idet *turning points* gennem hele livet får betydning for, om man ophører eller fortsætter med sine kriminelle aktiviteter (Laub & Sampson, 2003).

UDFORDRINGER OG USIKKERHEDER VED FORUDSIGELSE AF KRIMINALITET

Som vi har beskrevet, er det ifølge de fleste kriminologiske teorier en meget kompliceret proces, der fører til, at et barn evt. senere i livet bliver ungdomskriminel. En lang række af empiriske studier viser også, at det selv for børn, hvor der allerede tidligt i barndommen optræder en række af problemindikatorer, er svært at forudsige, om de rent faktisk bliver

1. *Turning points* er ændringer i situationelle strukturelle livsbetingelser (fx ægteskab og beskæftigelse) i kombination med individuelle handlinger, kaldet *agency*. Der er mange forskellige veje til ophør med kriminalitet, og et ophør med kriminel aktivitet kan indtræffe for alle typer af lovovertrædere (Laub & Sampson, 2003)

ungdomskriminelle. Størstedelen af dem, der på et tidspunkt i barndommen kunne kategoriseres som værende i en højrisikogruppe, begår ikke (vedvarende) kriminalitet senere i livet (Robins, 1978; Christoffersen m.fl., 2011).

Udfordringen ved forudsigelse af kriminalitet hidrører fra problemet om *falsk positive*. ”Falsk positive” betegner i denne sammenhæng de børn, som har mange problemindikatorer tidligt i barndommen, og som således forventes at blive kriminelle, men hvoraf størstedelen på trods af dette ender med at udvikle sig hensigtsmæssigt og almindeligt.

I tråd hermed observerede Robins (1978) i flere forløbsstudier, at størstedelen af de personer, der i barndommen var antisociale, *ikke* blev antisociale voksne. Tages der derimod udgangspunkt i den mindre gruppe af antisociale voksne, fandt Robins, at det for at blive antisocial voksen praktisk talt kræver, at man også var antisocial som barn. Paradoxet består således i, at man retrospektivt finder en stærk sammenhæng mellem antisocialitet i voksenlivet og antisocialitet i barndommen, mens sammenhængen prospektivt er langt svagere.

Dette betyder imidlertid ikke, at det er helt tilfældigt, hvem der begår kriminalitet, men man skal selvfølgelig være opmærksom på, med hvilken form for præcision man kan forudsige unges kriminalitet. I forlængelse af analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I* anvender vi i kapitel 3 og 4 i denne rapport en kategorisering i en høj- og en ikke-højrisikogruppe, som tager udgangspunkt i beregninger, der netop søger at minimere antallet af falsk positive (Christoffersen m.fl., 2011). På trods af dette vil der fortsat være mange falsk positive, hvilket er et forventeligt mønster, når man undersøger relativt lavfrekvente hændelser som fx ungdomskriminalitet. Det er næsten uundgåeligt, at andelen af falsk positive bliver høj i sådanne undersøgelser (Farrington, 2005; Christoffersen m.fl.; 2011).

Implikationerne af de udfordringer og usikkerheder, der er knyttet til denne type af undersøgelser og således også til denne rapport, er, at man i det kriminalitetsforebyggende arbejde skal være varsom i forhold til anvendelsen af en kategorisering af børn på baggrund af forhold tidligt i opvæksten. Ved brug af kategorisering risikerer man at stigmatisere nogle børn (falsk positive) og derved potentielt at forværre deres situation og eventuelt øge sandsynligheden for, at de får en given adfærd.

SAMMENFATNING – RAPPORTENS RESULTATER I HOVEDTRÆK

I det følgende gengiver vi hovedresultaterne fra rapportens analysekapitler. Herefter forholder vi os til, hvilke perspektiver resultaterne giver anledning til, med særligt fokus på kriminalitetsforebyggelse.

Vi har i alle kapitler anvendt regressionsanalyser (logit, lineære sandsynlighed, og fixed effects-regressioner), og alle analyserne baserer sig på data fra SFT's forløbsundersøgelse af børn, født i 1995, og registerdata.

11- OG 15-ÅRSFAKTORERS BETYDNING FOR 18- ÅRSKRIMINALITET

I kapitel 3 og 4 undersøger vi, hvorvidt opvækstforhold i 11- og 15-årsalderen hænger sammen med alvorlig normbrydende adfærd og sigtelser i 18-årsalderen, når der allerede er taget højde for individuelle og familiemæssige, socioøkonomiske forhold i 7-årsalderen.

Vi tager højde for 7-årsfaktorer på den måde, at vi arbejder med to grupper, som på baggrund af forhold i 7-årsalderen forudsiges enten at have en relativt høj risiko for at blive normbrydende eller kriminelle, eller forudsiges ikke at have en høj risiko for at blive normbrydende eller kriminelle. Herefter undersøger vi for de to grupper, om forhold i 11- og 15-årsalderen, fx alkoholdebut, opdragelse, skoleresultater eller hashbrug, ændrer de to gruppers sandsynligheder for normbrydende eller kriminel adfærd. Med andre ord søger vi med disse analyser at identificere, hvilke faktorer der i 11- og 15-årsalderen skal få alarmklokkerne til at ringe i forhold til, hvem man skal være opmærksomme på i et kriminalitetsforebyggelsesperspektiv. I forlængelse heraf giver analyserne også anledning til teoretisk funderet refleksion i forhold til, hvorvidt man via indsatser kan undgå at henholdsvis højrisiko- og ikke-højrisikoungdom ender i en kriminel løbebane.

ALVORLIGT NORMBRYDENDE ADFÆRD OG SIGTELSER SOM 18-ÅRIGE FOR HØJRISIKO- OG IKKE-HØJRISIKOUNGE

Når vi indledningsvist ser på, hvor mange i henholdsvis højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen der ser ud til at være på vej mod ungdomskriminalitet, ser vi for det første, at det er 24 pct. af børnene i højrisikogruppen, der svarer, at de som 18-årige har udvist det, vi senere definerer

som alvorlig normbrydende adfærd. Heroverfor har 9 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen ifølge sig selv udvist alvorlig normbrydende adfærd. Ser vi på kriminalitet i form af sigtelser som 18-årige, er 12 pct. af de unge i højrisikogruppen blevet sigtet, mens det gælder knap 4 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen.

Dette viser således, at risikogrupperingen på baggrund af 7-årsfaktorer således kan bruges som en indikator for tidlig identifikation, men samtidig er det også vigtigt at understrege, at langt størstedelen i begge grupper altså ikke ender som ungdomskriminelle. I forlængelse heraf er det således interessant at se på, hvad der sker for børnene efter 7-årsalderen.

RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER I 11- OG 15-ÅRSALDEREN

Med vores videre analyser af faktorer i 11- og 15-årsalderen finder vi relativt mange faktorer, der statistisk hænger sammen med enten højrisikogruppen eller ikke-højrisikogruppens sandsynligheder for alvorlig normbrydende adfærd og sigtelser. Vi vil her i sammenfatningen nævne udvalgte faktorer, som enten er statistisk signifikante i flere analyser, har en relativt høj effektstørrelse (målt ved odds ratio) og samtidig er relativt udbredte blandt de unge. En risiko- eller beskyttelsesfaktor med en relativt høj effektstørrelse kan godt vedrøre relativt få unge. Fx finder vi for ikke-højrisikogruppen, at hvis en af forældrene er dømt for kriminalitet, når den unge er 15 år, optræder det sammen med en næsten fire gange så høj sandsynlighed for sigtelse. Imidlertid er det kun 1,3 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen, der har en dømt forælder. Det er altså meget få unge, som reelt er berørt af denne risikofaktor, hvilket således spiller ind i forhold til vores vurderinger af, hvilke faktorer vi har valgt at fremhæve.

Vores resultater i kapitel 3 og 4 peger helt overordnet på, at drenge gennemgående har en væsentligt højere sandsynlighed for alvorlig normbrydende adfærd og for at være sigtet som 18-årig i begge risikogrupper, hvilket er helt i tråd med den foreliggende forskning. I 11-årsalderen bidrager det, at barnet endnu ikke har haft alkoholdebut, har relativt få konflikter med venner og højest ét skoleskift, at barn og familie ikke bor i lejebolig men typisk i ejerbolig, og at forældrene har en anerkendende opdragelsestilgang væsentligt til at reducere sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd og sigtelser.

I 15-årsalderen kan vi se, at relativ høj grad af selvkontrol, at de unge ikke pjækker, at de får gode karakterer, at faren har et relativt højt

uddannelsesniveau udover grundskolen, og at de unge ikke har prøvet hash og ikke selv har været ofre for kriminalitet bidrager væsentligt til at reducere sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd og sigtelser.

Familie og opvækstforhold

Faktorer relateret til familie og opvækstforhold som det, at barnet bor i lejebolig og farens uddannelsesniveau, er indikatorer for barnet socio-økonomiske baggrund. Her er både kriminologisk teori og andre undersøgelser overvejende enige om, at vanskeligere opvækstbetingelser hænger sammen med en øget kriminalitetsrisiko.

Vores analyser peger også på, at forældrenes opdragelsestilgang har betydning, og at det er en beskyttelsesfaktor, at forældrene opdrager relativt anerkendende. På baggrund af teorier om social læring og sociale bånd er denne sammenhæng forventelig, idet børns adfærd afhænger af forældrenes belønning eller sanktionering af god/dårlig adfærd, styrken af forældre-barn-tilknytningen samt de rollemodeller, som forældrene er for børnene (Akers & Sellers, 2009; Akers m.fl., 1979; Farrington & Welsh, 2007; Hirschi 1969; Laub & Sampson 2003).

Individuelle forhold

Ser vi på individuelle forhold som selvkontrol og skolekarakterer, peger vores resultater på, at relativt høj selvkontrol og gode skolekarakterer hænger sammen med lovlighed og konform adfærd. Selvkontrol indgår i mange (forskellige) teorier og undersøgelser af kriminalitet. Med udgangspunkt i teorien om de ungdomsbegrænsede og vedvarende kriminelle er en lav grad af selvkontrol eller høj grad af impulsivitet netop faktorer, man forventer hænger sammen med især *vedvarende* kriminalitet, idet det er personlighedskarakteristika, der indebærer, at man bl.a. har svært ved at forholde sig til de mere langsigtede konsekvenser af sine handlinger.

At faglig dygtighed også er væsentligt, kan knyttes til forklaringer om kognitive evner, men også om selvopfattelse og livssucces. I forhold til kognitive evner er det i øvrigt i den kriminologiske litteratur gængs også at knytte svage kognitive evner sammen med en dårlig evne til at tænke langsigtet i form af en forståelse af de alvorlige konsekvenser, som en handling potentielt kan medføre (fx Moffitt, 1993). Argumentet er, at intelligente unge i højere grad kan tænke abstrakt og kæde handlinger nu og her sammen med fremtidige konsekvenser – dvs. lave en form for

kalkuleret risikoanalyse. Derfor vil de i mindre grad handle impulsivt og begå kriminalitet. At intellektuel kapacitet er en beskyttelsesfaktor for højrisikoung, er også fundet i et svensk studie (Stattin, m.fl., 1997).

Skoleforhold

Ens skolepræstationer er også knyttet til, om man overhovedet er i en socioemotional situation, hvor man er modtagelig for undervisning, samt om man så at sige kender skolesystemets koder og kan navigere herefter – det, som med sociologiske termer kaldes barnets ”kulturelle kapital”. Her kan skoleskift således også blive en forstyrrelse, idet en ændring i skolemiljøet også kræver tilpasning fra barnet (Mehana & Reynolds, 2004). Skoleskift kan ses som et turning point, hvor det sociale miljø, barnet er i, ændres radikalt. Her peger vores resultater på, at man i hvert fald skal være opmærksom på de børn, hvor sådanne skift bliver hyppige, idet det optræder sammen med en øget sandsynlighed for alvorlig normbrydende adfærd og kriminalitet. I denne sammenhæng er det dog vigtigt at betone, at der kan være en gensidig sammenhæng, idet fx alvorlig normbrydende adfærd også kan være årsagen til skoleskift.

Sociale relationer og livsstilsforhold

I 11- og 15-årsalderen finder vi også nogle sammenhænge mellem børnenes/de unges sociale relationer og livsstilsforhold. Både teorien, som skelner mellem vedvarende og ungdomsbegrænsede kriminelle, og teorier om sociale bånd knytter anden risikoadfærd som fx et højt alkoholindtag, pjæk og brug af euforiserende stoffer sammen med en forøget kriminalitetsrisiko. I forhold til alle disse faktorer er det svært at afgøre, om de unges normbrydende adfærd og kriminalitet optræder sammen med anden risikoadfærd, fordi de unge er i et miljø, hvor alle disse typer af adfærd er et mere sandsynligt handlingsalternativ, eller om risikoadfærden i sig selv har en effekt. Fx er der studier, der peger på, at alkohol har en selvstændig effekt på især voldskriminalitet, men også i forhold til hærværk, graffiti og tyveri (Felson m.fl., 2008). Dette skyldes bl.a., at alkoholen nedsætter ens dømmekraft (ibid.).

Den samme type af argumentation kan fremhæves i forhold til den sammenhæng, vi finder mellem at være kriminalitetsoffer og det selv at begå kriminalitet, hvor miljøet kan øge både ens offer- og kriminalitetssandsynlighed, men at det også er en plausibel forklaring, at udsættes man for overgreb og kriminalitet, så kan det også have en selvstændig

betydning. En sådan hændelse kan for mange medføre negative følelser som fx vrede. Ifølge nogle teorier kan netop vrede være en afgørende følelse, idet den ofte medfører ønsket om en ”korrigerende” adfærd eller decideret hævn, hvilket kan udmønte sig i kriminalitet (Agnew, 1992).

IKKE-HØJRISIKOGRUPPE 15-ÅRS- OG 18-ÅRSKRIMINALITET – ÆNDRINGER I ADFÆRD

I kapitel 5 undersøger vi sammenhængen mellem normbrydende adfærd for de unge som 15- og 18-årige ved at opdele de unge i fire grupper: lovlydige, tidlige ophørere, sene startere og gengangere.

Der er ikke overraskende en sammenhæng mellem, om man udviser normbrydende adfærd som 15-årig og ens sandsynlighed for efterfølgende, frem til og med det fyldte 18. år, også at udvise normbrydende adfærd. Dette er således helt i tråd med særligt teorien om de vedvarende og ungdomsbegrænsede kriminelle.

I analyser af de unges normbrydende adfærd som 18-årige, hvor vi netop tager højde for de unges situation som 15-årige (fixed effects-regressioner), er det, om man er mere/mindre samvittighedsfuld, om man mødes mere/mindre med venner, drikker mere/mindre alkohol og/eller har været offer for kriminalitet i alderen fra 15 til 18 år, af betydning i forhold til, om den unge ændrer adfærd i en normbrydende retning eller vice versa. Resultaterne viser således, at også *ændringer* i disse faktorer i perioden 15 til 18 år optræder sammen med de unges sandsynlighed for at skifte spor, enten i retning mod ungdomskriminalitet eller lovlydighed.

Undersøger vi tilsvarende ændringer i forhold til, om man er gået fra at være lovlydig til at have fået en sigtelse fra det 16. til det 18. år eller omvendt, at man var sigtet som 16-årig, men ikke efterfølgende er blevet yderligere sigtet, finder vi også en række statistisk signifikante faktorer. Afbrydelse af uddannelse uden at påbegynde en ny, en opstået social børnesag, ændring af nabolaget, den unge bor i (at det opleves mere/mindre utrygt og med færre/flere fritidsmuligheder og steder for unge), og/eller at man er begyndt/ophørt med at ryge hash i perioden, er faktorer, der hænger signifikant sammen med de unges sandsynlighed for at ændre status i forhold til kriminalitet/lovlydighed fra det 16. til det 18. år.

I kapitel 5 finder vi således i udstrakt grad, at de samme faktorer gør sig gældende i 15-18-årsalderen som tidligere i de unges opvækst.

Dette bestyrker således vores teoretisk funderede forklaringer i foregående afsnit om de samme typer af risiko- og beskyttelsesfaktorer, og det peger i retning af, at nogle af disse risikomarkører givetvis også er årsager.

HVORDAN KAN RESULTATERNE ANVENDES?

Resultaterne giver først og fremmest en omfattende og relativt detaljeret viden om, hvilke risikofaktorer man i et forebyggelsesperspektiv skal være opmærksom på, når man vil identificere unge i henholdsvis højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen, der kan have gavn af kriminalitetsforebyggende indsatser.

I forhold til opdelingen i høj- og ikke-højrisikogruppen viser analyserne dog også, at man skal passe på med at pådutte alle unge i højrisikogruppen en identitet som potentiel kriminel, idet mange af dem har en relativt lav kriminalitetssandsynlighed, så længe de mest markante risikofaktorer i 15-årsalderen ikke er til stede. Identifikationen af en højrisikogruppe på baggrund af faktorer i 7-årsalderen giver derfor mening, men bør bruges med omtanke.

Dette er for så vidt ikke en banebrydende konklusion eller noget, som praktikere, der i det daglige arbejder med det kriminalitetsforebyggende arbejde, ikke allerede er bevidste om. Men resultaterne giver de professionelle et forbedret vidensgrundlag ud over deres egen erfaringsbaserede viden, idet vi med denne rapport giver en systematisk statistisk dokumentation for, at en lang række risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-, 15- og 18-årsalderen hænger sammen med ungdomskriminalitet.

PERSPEKTIVER

Vi har med analyserne i denne rapport vist, hvordan en række faktorer hænger sammen med de unges alvorligt normbrydende adfærd og sigtelser i 18-årsalderen – også efter at vi statistisk holder en lang række af andre relevante faktorer konstante. Imidlertid kan vi ikke med de metoder, vi anvender i denne rapport, endeligt afgøre, hvilke af de respektive faktorer der reelt er årsager til de unges adfærd i 18-årsalderen, og hvilke der er risikomarkører. I et forebyggelsesperspektiv er begge typer af faktorer dog interessante, men med forskellige perspektiver. Risikomarkører er faktorer, som man i et forebyggelsesperspektiv skal være opmærksomme på, da de kan identificere de unge, der er kriminalitetstruede og kan have

gavn af indsatser. Imidlertid kan vi ikke opnå en ændring i de unges adfærd som 18-årige ved at ændre på disse risikomarkører, da de *ikke* i sig selv bidrager til de unges adfærd. Er der derimod tale om kausale risiko- og beskyttelsesfaktorer – dvs. faktorer, der forårsager de unges adfærd, er dette i et forebyggelsesperspektiv endnu mere interessant, idet man her ville kunne ændre på den pågældende faktor og forvente en direkte effekt på de unges adfærd.

Selvom vi ikke endeligt kan afgøre, om de sammenhænge, vi finder, er årsagssammenhænge, er det dog vigtigt at fremhæve, at vores resultater for det første i vid udstrækning er på linje med international forskning, der undersøger tilsvarende faktorer. For det andet er der også god overensstemmelse med de kriminologiske teorier, vi i denne rapport har taget udgangspunkt i – særligt teorierne om uformelle sociale bånd, som netop fremhæver, at stabilitet i ens sociale miljø over tid afføder stabilitet i adfærden, mens ændringer i det sociale miljø også producerer ændringer i adfærden.

Dette underbygger, at de sammenhænge, vi finder i rapporten, ikke kun er væsentlige, men at de teoretiske forklaringer på de årsagssammenhænge, vi fremhæver, også er ganske sandsynlige.

Således bliver det også et vigtigt kriminalitetsforebyggende perspektiv, at faktorer hele opvæksten igennem kan medvirke til, at man stopper/begynder/fortsætter med normbrydende adfærd og kriminalitet.

DATA, VARIABLE OG ANALYSESTRATEGI

I dette kapitel beskriver vi for det første rapportens datamateriale, som både består af spørgeskemadata fra SFT's Børneforløbsundersøgelse og registerdata. Dernæst gennemgår vi definitioner og afgrænsninger af centrale begreber og termer, som vi anvender i rapporten, fx normbrydende adfærd, kriminalitet og risiko- og beskyttelsesfaktorer. I forlængelse heraf beskriver vi operationaliseringen af både de afhængige og de uafhængige variable, der indgår i vores analyser. I sidste del af kapitlet gennemgår vi vores analysestrategi og de konkrete analysemetoder.

DATA

Undersøgelsen baserer sig dels på SFT's Børneforløbsundersøgelse af årgang 1995 (BFU) og dels på registerdata fra Danmarks Statistik.

Forløbsundersøgelsen er en stor dansk longitudinal spørgeskemaundersøgelse, som har kørt over seks dataindsamlinger i knap to årtier og fulgt 6.000 børn, født i 1995 af mødre med dansk statsborgerskab, lige fra børnenes fødsel til deres 3., 7., 11., 15. og 18. år (Thomsen (red.), 2016). Både børn og forældre (hovedsageligt mødre) har i årenes løb besvaret spørgeskemaerne. For børnenes vedkommende først fra 11-årsalderen.

I *På vej mod ungdomskriminalitet I* beskrev vi BFU'en og de muligheder for analyser af normbrydende adfærd og kriminalitet, der på det tidspunkt forelå med informationer om børnene/de unge som 7-årige, 11-årige og 15-årige. Denne beskrivelse vil vi ikke gentage her. I stedet vil vi henvise til beskrivelsen i den tidligere rapport (Østergaard m.fl., 2015) og i øvrigt fremhæve, at der nu også foreligger spørgeskemainformation om de unge, når de er 18 år, og at det netop er disse nye oplysninger, vi primært anvender i analyserne i denne rapport.

Vi vil dog alligevel gentage og understrege et vigtigt aspekt ved BFU'en: at undersøgelsen *ikke* er repræsentativ for unge med indvandrer- eller efterkommerbaggrund, da meget få af deres mødre havde dansk statsborgerskab i 1995. Dette er således en indbygget skævhed i BFU'en, som også indvirker på vores resultater, da vi fra andre undersøgelser ved, at unge med indvandrer- eller efterkommerstatus begår mere kriminalitet (fx Christoffersen m.fl., 2011). Vi antager således, at vi underestimerer ungdomskriminaliteten i forhold til, hvad der kan forventes for hele 1995-kohorten.

Hertil kommer den bortfaldsproblematik, som de fleste forløbsundersøgelser i større eller mindre omfang er plaget af. Når en undersøgelse løber over mange år, er der over tid personer, som ikke længere kan lokaliseres, som helt ophører med at besvare spørgeskemaerne, eller som i hvert fald ikke besvarer alle spørgeskemarunder. De manglende besvarelser fordeler sig sjældent helt tilfældigt i forhold til socioøkonomiske indikatorer, og derfor foretages der ofte en bortfaldsanalyse for at få overblik over eventuelle skævheder i datamaterialet.

I den seneste rapportering fra BFU'en, *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet* (Thomsen (red.), 2016), er der i kapitel 11 lavet en meget detaljeret bortfaldsanalyse, som beskriver detaljerne ved undersøgelsen og bortfaldet. I forhold til den seneste interviewrunde, hvor de unge er 18 år, medfører bortfaldet en skævhed i form af en underrepræsentation af unge, der:

- ikke har klaret sig godt i skolen
- ikke er i gang med en gymnasial ungdomsuddannelse
- er udeboende eller bor hos enlig forsørger
- har forældre med grundskoleuddannelse
- har forældre på lønmodtagergrundniveau eller som står uden for arbejdsmarkedet

- har forældre med lave indkomster
- i de seneste fem år af grundskoletiden har haft et svagt helbred

Generelt er de ressourcestærke unge således overrepræsenteret i BFU'en, hvilket også kan bidrage til, at vi givetvis underestimerer den normbrydende og kriminelle adfærd i vores analyser. I forlængelse heraf er det værd at bemærke, at det således givetvis i højere grad er de unge, som vi senere vil kategorisere som værende i højrisikogruppen, som er underrepræsenteret i vores data.

Ud over spørgeskemadata fra BFU'en supplerer vi med oplysninger fra registrene, både om den unge selv og forældrene. Vi bruger oplysninger i perioden fra barnets fødsel og frem til det bliver 18 år i 2013. Ved at anvende oplysninger fra registrene – hvor bortfaldsproblematikken i form af manglende oplysninger er væsentligt mindre – kan vi i analyserne af de unges sigtelser reducere nogle af de skævheder og usikkerheder, der knytter sig til spørgeskemadata.

HØJRISIKOGRUPPEN OG IKKE-HØJRISIKOGRUPPEN

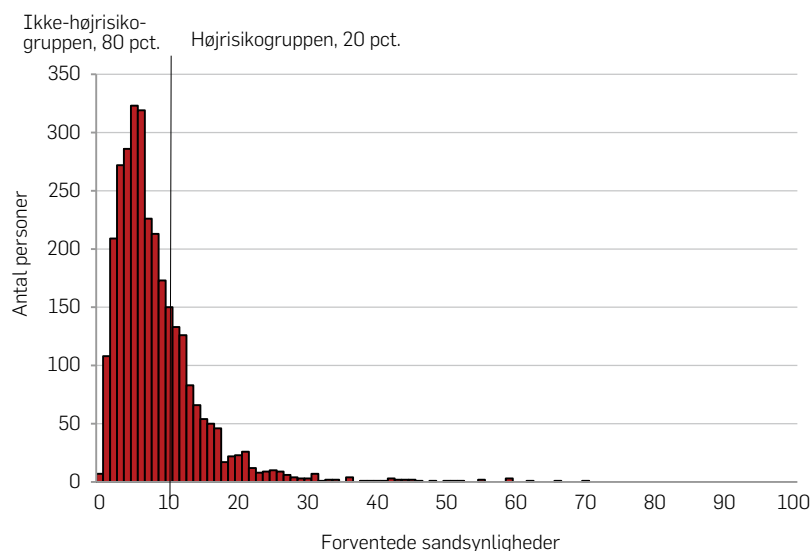
Analyserne i kapitel 3 og 4 i denne rapport er en direkte opfølgning på analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, og her anvender vi således den samme gruppering af de unge i en høj- og ikke-højrisikogruppe. Med udgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorer i barndommen er det muligt at beregne sandsynligheden for, at et barn som ung begår kriminalitet (Loeber & Farrington, 2008; Christoffersen m.fl., 2011).

I *På vej mod ungdomskriminalitet I* beregnede man på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 7-årsalderen børnenes sandsynlighed for at udvise normbrydende adfærd eller begå kriminalitet som 15-årige via en logistisk regressionsanalyse, som inkluderede en lang række individuelle, familie- og opvækstforhold, skoleforhold og sociale relationer og livsstilsforhold. De forventede sandsynligheder lå mellem 0 og 70 pct., men langt størstedelen af børnene havde en forholdsvis lav sandsynlighed for at begå kriminalitet. Opdelingen i en høj- og ikke-højrisikogruppe tog udgangspunkt i netop den fordeling, som vi gengiver i figur 2.1, hvor de 20 pct. af børnene, der havde den højeste sandsynlighed for at begå kriminalitet som 15-årige (mellem 12 og 70 pct.), blev

kategoriseret som højrisikobørn.² Rækkevidden i sandsynlighederne for alvorlig normbrydende adfærd i 15-årsalderen i højrisikogruppen er således temmelig stor, men som det også fremgår af figur 2.1., ligger langt størstedelen af børnene i højrisikogruppen i den lave af ende af højrisiko-intervallet. Ikke-højrisiko-gruppen er altså de 80 pct. af børnene, der har den laveste (mellem 0 og 12 pct.) sandsynlighed for at udvise normbrydende eller kriminell adfærd som 15-årige (Østergaard m.fl., 2015).

FIGUR 2.1

Den forventede sandsynlighed for højrisiko- og ikke-højrisikogruppen for at begå kriminalitet på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer, da barnet er 7 år (antal personer).

Kilde: På vej mod ungdomskriminalitet I, figur 4.2. s. 59.

Man kan indvende, at vi i denne rapport skulle anvende nye beregninger for grupperingen, baseret på børnenes sandsynlighed for at udvise normbrydende adfærd eller begå kriminalitet som 18-årige, da vores fokus i denne rapport primært er deres adfærd som 18-årige. Vi har imid-

2. Afskæringspunktet ved de 20 pct. af børnene er på ingen måde tilfældigt, men baserer sig på overvejelser og beregninger, som har til formål at reducere andelen af falsk positive i en højrisikogruppe (Christoffersen m.fl., 2011).

lertid valgt at bibeholde grupperingen fra sidste rapport, både for at gøre resultaterne mere sammenlignelige, og fordi det netop er en pointe i sig selv, at opdelingen også er empirisk relevant, når vi senere i denne rapport undersøger unges normbrydende adfærd og kriminalitet som 18-årige.

48 pct. af børnene, der på baggrund af 7-årskaraktistika blev placeret i højrisikogruppen, svarer som 18-årige, at de har udvist det, vi senere definerer som normbrydende adfærd. Heroverfor har 27 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen ifølge dem selv udvist normbrydende adfærd.³ Ser vi på kriminalitet i form af sigtelser som 18-årige, er 12 pct. af de unge i højrisikogruppen blevet sigtet, mens det gælder knap 4 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen.⁴

BEGREBSAFKLARING OG OPERATIONALISERING

Både kriminalitet og anden risikoadfærd i form af alkoholindtag, stof-(mis)brug og seksualitet (fx i form af ubeskyttet samleje) er mere udbredt i ungdomsårene end senere i livet. Forklaringer på, hvorfor unge er mere risikovillige, er komplekse, men på tværs af forskningsdiscipliner er der bred enighed om, at adfærden i høj grad er relateret til de omfattende individuelle ændringer (både fysiske og psykiske), såvel som ændringer i relationerne til familie, venner og i øvrigt kulturelle forhold. Alle disse forhold får indflydelse på og former de unges liv på forskellig vis (Institute of Medicine and National Research Council, 2011).

Herudover er der også en række forklaringer, der fremhæver, at unge tillægger risikoadfærd en anden mening, og at risikoadfærd har en anden funktion i ungdomsårene end senere i livet. Risikoadfærden skal forstås i sammenhæng med den identitetsdannelse, der pågår i netop denne livsfase. En identitetsskabelse, der i høj grad sker i samspil med de sociale relationer eller fraværet af sociale relationer, som de unge har. For mange unge kan risikoadfærd være én måde at opnå anerkendelse fra venner på, og i nogle subkulturelle sammenhænge/ungemiljøer er bestemte typer af risikoadfærd, fx kriminalitet, noget, der er afgørende for den unges sociale status (Furlong, 2009; Lyng, 2005; Clinard & Meier, 2004).

³ N = 2.497. Fordelingerne er signifikant forskellige (chi²-tests).

⁴ N = 2.502. Fordelingerne er signifikant forskellige (chi²-tests).

I denne rapport er omdrejningspunktet de unges risikoadfærd i form af det, vi vil benævne ”normbrydende adfærd” og ”ungdomskriminalitet”. Både normbrydende og kriminel adfærd er det, man i sociologien kategoriserer som afvigende adfærd, dvs. adfærd, som *afviger* fra normalen. Dette er en vigtig pointe, idet vi i denne rapport netop ønsker at identificere og belyse den type af adfærd, der er afvigende, og som også opfattes som sådan af størstedelen af befolkningen.

Vi vil anvende normbrydende og underkategorien alvorligt normbrydende adfærd som begreber, når vi analyserer de unges egne besvarelser, mens kriminalitetsbegrebet anvendes i forbindelse med analyser af de unges sigtelser.

NORMBRYDENDE ADFÆRD OG KRIMINALITET – TEORETISKE BETRAGTNINGER

Som udgangspunkt må ungdomskriminalitet, ligesom kriminalitet senere i livet, formelt afgrænses i forhold til, om et individ overtræder de love, der er gældende på det pågældende tidspunkt i det pågældende land. En lov er et samfunds formalisering af en bestemt norm, men da både straffeloven og de øvrige love forbyder rigtig mange forskellige typer af adfærd – lige fra det, der kan siges at være næsten ubetydelige lovovertrædelser, fx at en cyklist laver et højresving for rødt (som rigtig mange personer gør dagligt) til meget alvorlige lovovertrædelser i form af personfarlig kriminalitet som fx vold og drab, bliver rækkevidden for en kriminalitetsdefinition – der udelukkende tager udgangspunkt i lovgivningen – meget stor. Der er meget stor forskel på både de sociale, de politiske og de økonomiske implikationer af en cyklists højresving for rødt og vold mod en anden person, men de er begge lovovertrædelser. Den danske lovgivnings rækkevidde betyder således, at alle i løbet af deres liv nok på ét eller andet tidspunkt kommer til at overtræde loven. Hvis vi afgrænser og definerer kriminalitet udelukkende i forhold til, om man på ét eller andet tidspunkt har overtrådt loven, så medfører det, at vi kommer til at kategorisere alle som kriminelle (Clinard & Meier, 2004).

De fleste kan nok blive enige om, at man ikke er kriminel, selv om man gentagne gange på cykel drejer til højre for rødt. De fleste vil nok heller ikke opfatte det som afvigende adfærd, men vil nok alligevel være enige om, at det er et brud på en af de mange regler, som regulerer vores hverdagsliv og dermed sociale liv. Med udgangspunkt i en kontinueret opfattelse af forskellige former for adfærd fra det normale (i denne

sammenhæng det ikke-kriminelle eller lovlydige)⁵ til det meget alvorligt afvigende (alvorlig kriminalitet) er der en gråzone i forhold til en kategorisering som enten lovlydig eller kriminel. Har man fx stjålet småting fra enten andre personer eller butikker, er det igen en handling (tyveri), som ret beset er en lovovertrædelse, men de færreste vil nok sige, at det er ensbetydende med, at man som person kategoriseres som kriminel – også selvom det er sket gentagne gange. Til forskel fra tilfældet med den højresvingende cyklist vil de fleste imidlertid nok være enige i, at tyveri og særligt gentaget tyveri ikke er i orden, og er en type af adfærd, som i højere grad er et brud på vores sociale normer. Sociale normer er de følelser, forståelser og den motivation, som bliver styrende for individers adfærd. Det styrende består i, at vi føler respekt for andre individer, autoriteter og institutioner og derfor føler os forpligtede til at handle i overensstemmelse med deres forventninger. Følelsen af respekt og forpligtelse opstår som en konsekvens af individets socialisering (Guneriusen, 2001).

I denne rapport er vi netop interesserede i at belyse og stå ”vejen” til ungdomskriminalitet. Her er handlinger, der ikke af de fleste ville opfattes som kriminel adfærd, men som alligevel er normbrydende efter vores mening, også relevante at medtage i nogle analyser, idet de netop for de fleste er et skridt på vejen mod at blive kriminel.⁶

Nogle studier har også peget på, at sammenhængen mellem kriminalitet tidligt i livet og senere i livet også bestemmes af processer, hvor en normbrydende eller kriminel handling i sig selv også forandrer det enkelte individ,⁷ idet denne handling reducerer individets hæmninger i forhold til at begå yderligere kriminelle handlinger (Nagin & Paternoster, 1991).

På den baggrund finder vi det meningsfuldt at arbejde med to overordnede kategorier af afvigende adfærd: normbrydende og kriminel adfærd. Vores definitioner fremgår af boks 2.1, og heraf ses det også, at definitionerne er knyttet til de konkrete datakilder, vi anvender i denne rapport.

5. Det anføres ofte, at ungdomskriminalitet er normalt (se fx Greve (1972) eller Balvig (2011)), men normaliteten skal forstås i sammenhæng med de definitioner og operationaliseringer, der anvendes i de pågældende undersøgelser.

6. Jf. Robins’ paradoks, at når vi senere i livet retrospektivt ser på alvorligt kriminelle, har de i deres tidlige ungdom (eller for nogles vedkommende endnu tidligere) udvist normbrydende adfærd.

7. ”Within-individual change”.

BOKS 2.1

Definition af normbrydende adfærd og kriminalitet

Normbrydende adfærd: handlinger, som bryder med sociale normer. Refererer i denne rapport til en række af handlinger, de unge bliver spurgt til i BFU'en, jf. tabel 2.1 og 2.2.

Kriminalitet: Overtrædelse af dansk lov, som medfører, at man juridisk (hypotetisk set) vil blive draget til ansvar. Refererer i denne rapport til, om de unge konkret er blevet sigtet for kriminalitet.

Netop i forhold til brugen af de to forskellige typer af datakilder, er der også grund til kort at nævne nogle metodiske betragtninger, som både knytter an til definitionerne i boks 2.1 og til vores konkrete operationalisering af empiriske indikatorer.

BRUGEN AF SELVRAPPORTERET NORMBRYDENDE ADFÆRD

Selvrapporterede oplysninger om normbrydende adfærd og kriminalitet er særligt anvendelige i forhold til ungdomskriminalitet, da mange unge sjældent kommer i kontakt med politiet, selv når de begår noget kriminelt. Ved at bruge de unges egne besvarelser, bliver det således muligt at operationalisere og analysere normbrydende adfærd og kriminalitet, som aldrig fører til hverken sigtelse eller domsafsigelse. Selvrapporterede oplysninger om kriminalitet har ligeledes vist sig at være både pålidelige og valide i målingen af børne- og ungdomskriminalitet (Thornberry & Krohn, 2000).

I indeværende sammenhæng har vi ikke haft mulighed for selv at påvirke hverken spørgeskemadata⁸ eller - i sagens natur - de registerdata, som vi har til rådighed for analyserne. Ideelt set ville en måling af normbrydende adfærd og kriminalitet tage udgangspunkt i teoretiske overvejelser om, hvilke typer af adfærd der falder i hvilke kategorier, og fx hvor bredt kriminalitetsudfaldsmålet skal favne. Dernæst ville man sikre, at den teoretiske begrebsafgrænsning også bliver afspejlet empirisk, ved at der spørges til en bred vifte af de forhold, der afspejler de teoretiske begreber. Meget peger nemlig på, at kriminalitet netop ikke har en klar, endimensionel struktur, som muliggør, at man blot kan spørge til en håndfuld af indikatorer, da dette ikke i tilstrækkelig grad vil indfange hele fænomenet (Thornberry & Krohn, 2000). Fx anbefaler Thornberry og Krohn (2000), at en dækkende selvrapporteringsskala for ungdomskri-

8. BFU'en er ikke designet med henblik på analyser af kriminalitet i et forløbsperspektiv.

minalitet bør være relativt lang, og at der bør spørges specifikt ind til konkrete kriminalitetstyper. Derfor bør der både spørges til normbrydende eller småkriminelle forhold og mere alvorlig kriminalitet af forskellig karakter.

Thornberry og Krohn (2000) anfører endvidere, at meget trivielle kriminelle handlinger, som ikke kan eller kun yderst sjældent fører til, at man drages til ansvar i forhold til lovgivningen, bør ekskluderes af et kriminalitetsmål. I indeværende sammenhæng vælger vi derfor at ekskludere et spørgsmål vedrørende at køre for stærkt som 18-årig. At køre for stærkt er generelt et relativt udbredt fænomen, på trods af at det er en lovovertrædelse. Men som nævnt i det foregående afsnit medfører inklusion af sådanne trivielle handlinger en stor rækkevidde for vores målinger af normbrydende og kriminel adfærd, hvorved vi i mindre grad har mulighed for at identificere den type af adfærd, som netop er *afvigende*.

I BFU'en er de unge blev spurgt til en række handlinger, som er normbrydende, da de var 15 og 18 år gamle. I operationaliseringen af det, vi i denne rapport benævner som *normbrydende adfærd*, anvender vi en tilsvarende fremgangsmåde som i *På vej mod ungdomskriminalitet I* til at konstruere et mål, der indfanger de unge, der i 18-årsalderen udviser den største grad af afvigende (for nogle unges vedkommende decideret kriminel) adfærd. Vi anvender i denne rapport primært termen "normbrydende adfærd" frem for "kriminell adfærd", når det vedrører de analyser, der er baseret på spørgeskemadata, da vi mener, at de forhold, der spørges til, i vid udstrækning er handlinger, som de færreste vil sige gør en person til kriminel. I det nedenstående redegør vi detaljeret for vores overvejelser og den konkrete operationalisering af normbrydende adfærd, som anvendes i analyserne i denne rapport.

I forhold til de konkrete handlinger, som de unge er blevet udspurgt om, er der imidlertid stor forskel på graden af afvigelse og alvorlighed. Fx er der spurgt til, om 'man uden tilladelse har taget andres ting, (fx en andens tøj, spil, mobiltelefon, cykel eller lign.)', og om 'man har gjort alvorlig skade på andre eller været fysisk ond ved andre'. Hvor sidstnævnte handling er markant mere afvigende og med alvorligere implikationer end førstnævnte handling.

Jf. andre undersøgelser (Moffitt, 1993; Balvig, 2011; Greve, 1972) er der en vis form for naturlighed i ungdomskriminalitet og normbrydende adfærd. Derfor giver det også mening at arbejde med en underkategori – *alvorlig normbrydende adfærd* – hvormed vi netop søger at ind-

fange den gruppe af unge, der enten har begået gentagne (mere end fem) eller én mere alvorlig handling som fx at have brugt våben eller at have gjort alvorlig skade på andre. Alvorlig normbrydende adfærd i 18-årsalderen analyserer vi i kapitel 3 og 4.

BRUGEN AF SIGTELSE

Forskningslitteraturen om kriminalitet – og særligt om operationaliseringen af kriminalitet – har gjort opmærksom på, at man ved kun at bruge registrerede forhold muligvis i højere grad måler sandsynligheden for at blive taget i at gøre noget kriminelt frem for at måle selve kriminaliteten. Dette er således et forbehold, vi også må have in mente, når vi anvender registeroplysninger om sigtelser som indikator for de unges kriminalitet.

Omvendt kan der være forhold i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser, der bevirker, at personer ikke besvarer spørgsmålene helt i overensstemmelse med de objektive faktiske forhold og begivenheder. Ved at bruge en kombination af selvrapporterede oplysninger og registrerede sigtelser får vi givetvis et balanceret og mere retvisende mål af virkeligheden, da vi både indfanger normbrydende og kriminel adfærd, som ikke er blevet opdaget af myndighederne, og den kriminalitet, der har ført til en sigtelse. Dette er en stor styrke ved denne undersøgelse.

RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER – TEORETISKE BETRAGTNINGER

Det ligger i selve ordet risikofaktor, at der er tale om en forudsigelse af en negativ begivenhed eller adfærd som fx senere ungdomskriminalitet. Der er imidlertid ikke en konsistent brug af begrebet, som kan dække over mange typer af forklarende variable. Der har i forskningslitteraturen om ungdomskriminalitet været mest fokus på risikofaktorer, men begrebsafgrænsningen af risikofaktorer knytter også an til begrebsafgrænsningen af beskyttelsesfaktorer, som umiddelbart er en faktor, der mindsker sandsynligheden for fx senere ungdomskriminalitet.

En definition af risiko- og beskyttelsesfaktorer indebærer således, at risiko- og beskyttelsesfaktorer blot adskiller sig ved en forskellig sprogbrug for den samme underliggende faktor (Farrington, 2000).⁹ I andre definitioner er beskyttelsesfaktorer ikke blot det modsatte af en risikofaktor, men derimod en faktor, der minimerer effekten af en risikofaktor. Dette kan fx gøres ved at identificere en subpopulation, som har

⁹ For så vidt det antages, at sammenhængen mellem den givne faktor og kriminalitet er lineær.

en forhøjet risiko (på baggrund af kombinationer af risikofaktorer) og derefter undersøge, hvilke beskyttelsesfaktorer der øger sandsynligheden for, at individer i denne højriskogruppe *ikke* bliver fx ungdomskriminelle (Farrington, 2000). En sådan tilgang var udgangspunktet for analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, og derfor også baggrunden for opdelingen i en høj- og ikke-højriskogruppe, som vi nu arbejder videre med i denne rapport's kapitel 3 og 4, hvor vi netop undersøger, hvorvidt faktorer senere i barndommen og ungdommen ændrer høj- og ikke-højriskogruppernes initialt betingede sandsynligheder for normbrydende og kriminel adfærd.

I kapitel 5, hvor vi ikke længere anvender risikogrupperingerne, læner anvendelse af risiko- og beskyttelsesfaktorbegreberne sig imidlertid mere op ad den førstnævnte definition, hvor der således for dikotome eller kontinuerte variable bliver tale om, at risiko- og beskyttelsesfaktorerne blot bliver hinandens modsætninger.¹⁰

Vi er således i lighed med den foreliggende forskningslitteratur ikke helt konsistente i vores egen brug af begreberne, hvilket skal ses i sammenhæng med de metoder, vi anvender, og deres fordele og ulemper, hvilket vi vil komme tilbage til senere i dette kapitel i afsnittet om analysestrategi.

Uanset hvilken metodisk tilgang vi anvender, afgrænses vores begrebsbrug til, at faktorerne, der inddrages i vores analyser, skal være teoretisk funderede, og /eller at der skal være påvist en statistisk sammenhæng med kriminalitet i tidligere studier. Vi er interesserede i både de faktorer, der korrelerer negativt, og de faktorer, der korrelerer positivt med kriminalitet. Desuden gælder det, at faktorerne skal gå forud i tid for de unges kriminalitet (Kraemer, Lowe & Kupfer, 2005). For at en faktor kan karakteriseres som værende en risikofaktor eller en beskyttelsesfaktor, er det yderligere vigtigt, at faktorerne har en sammenhæng med kriminalitet, efter at der er kontrolleret for andre faktorer i analysen (Farrington & Welsh, 2007).

Boks 2.2 viser vores definitioner af risiko- og beskyttelsesfaktorer.

¹⁰ Men dette gør sig dog ikke gældende for de få kategorisk operationaliserede variable.

BOKS 2.2

Definition af risiko- og beskyttelsesfaktorer i forbindelse med normbrydende adfærd eller ungdomskriminalitet.

En risikofaktor er en faktor, der tidsmæssigt går forud i tid for normbrydende adfærd eller ungdomskriminalitet, **og** som korrelerer positivt med senere normbrydende adfærd eller ungdomskriminalitet efter statistisk kontrol for andre faktorer.

En beskyttelsesfaktor er en faktor, der tidsmæssigt går forud i tid for normbrydende adfærd eller ungdomskriminalitet, **og** som korrelerer negativt med senere normbrydende adfærd eller ungdomskriminalitet efter statistisk kontrol for andre faktorer.

Med ovenstående definitioner af risiko- og beskyttelsesfaktorer er det vigtigt at understrege, at der i vores brug af begreberne *ikke* er tale om kausale sammenhænge, men som nævnt udelukkende kontrollerede statistiske korrelationer.

I litteraturen om risiko- og beskyttelsesfaktorer anvendes ofte udtryk som at x faktor øger/reducerer sandsynligheden for kriminalitet, hvilket giver indtryk af årsag-virkningssammenhænge. Selvom dette således ikke er en helt korrekt sprogbrug, når der er tale om kontrollerede statistiske sammenhænge, vil vi i nogen grad – bl.a. med henblik på at gøre rapporten mere læsevenlig – også beskrive nogle af vores analyseresultater med sådanne vendinger.

Det bør endvidere bemærkes, at det kan være nyttigt at skelne imellem dynamiske og statiske risiko- og beskyttelsesfaktorer. De statiske risiko- og beskyttelsesfaktorer er faktorer, som ikke kan ændres, eksempelvis den unge dreng. De dynamiske risiko- og beskyttelsesfaktorer er faktorer, som kan ændre sig, fx den unges venskaber (Christoffersen m.fl., 2011). Dette bliver særligt relevant i kapitel 5, hvor vi analyserer betydningen af ændringer i risiko- og beskyttelsesfaktorer over tid.

OPERATIONALISERING – EMPIRISKE INDIKATORER

NORMBRYDENDE ADFÆRD

To brede mål for normbrydende adfærd konstrueres på baggrund af spørgsmål til de unge vedrørende konkrete handlinger i 15- og 18-årsalderen. Tabel 2.1 indeholder spørgsmålene til de unge i 15-årsalderen.

TABEL 2.1

Unge i undersøgelsen, fordelt efter, om de som 15-årige angiver, at de har udvist specifikke typer af normbrydende og kriminel adfærd. Procent.

Har du nogensinde, alene eller sammen med andre ...	Ja, flere gange	Ja, én gang	Nej, aldrig	Ved ikke
Uden tilladelse taget ting, som ikke var dine? Fx en andens tøj, spil, mobiltelefon eller lign. (tyveri)	3,7	10,5	84,6	1,2
Taget varer i en butik uden at betale? Fx slik, musik, spil, kosmetik, tøj eller andet.	4,7	12,3	82,6	0,5
Privat købt varer, som nok var stjålet (hæleri)?	1,4	3,6	91,1	3,9
Stjålet varer eller penge ved indbrud i en butik?	0,4	1,1	98,2	0,3
Ødelagt andres ting med vilje? Fx tøj, cykel, knust en rude	3,5	9,5	86,0	1,0
Tævet eller truet andre med tæv?	3,7	8,0	87,6	0,8
Gået ud eller i byen, bevæbnet med ulovlig kniv, slagvåben eller skydevåben?	1,0	1,4	97,3	0,2

Og tabel 2.2 viser tilsvarende kriminalitetsspørgsmålene og fordelingen af de unges besvarelser som 18-årige.

Som det fremgår af tabel 2.1 og tabel 2.2, er der både antalsmæssigt, indholdsmæssigt og også i forhold til selve spørgemåden spurgt forskelligt i forhold til de unges kriminalitet som 15-årige hhv. 18-årige. På den ene side giver det god mening, at der ikke over for en 15-årig spørges til bilkørsel, fordi de unge ikke på det tidspunkt kan have et kørekort. På den anden side ville det måske have været endnu mere interessant at have den information for de 15-årige, da det netop var ulovligt overhovedet at køre i bil på det tidspunkt.

Overordnet må vi blot konstatere, at disse forskelle i antal og formuleringen af spørgsmålene bliver uhensigtsmæssige, når vi i nogle af vores analyser gerne vil undersøge de unges kriminalitet over tid, da vi muligvis ikke måler helt det samme på de to tidspunkter. Endvidere har vi heller ikke mulighed for at måle hyppigheden af de kriminelle aktiviteter, idet vi ikke har information om det totale antal af gange, den unge har begået forskellige eller enkelte kriminalitetstyper.

Når vi ser på alle de forhold, som de unge er blevet spurgt til, er det at køre for stærkt med vilje netop den hyppigste forseelse i 18-

årsalderen. Jf. vores overvejelser i forhold til konstruktionen af et mål for normbrydende og kriminel adfærd udelader vi helt gennemgående spørgsmålet om at køre for stærkt i vores operationaliseringer.

TABEL 2.2

Unge i undersøgelsen, fordelt efter, om de som 18-årige angiver, at de har udvist specifikke typer af normbrydende og kriminel adfærd. Procent.

Har du nogensinde – alene eller sammen med andre – gjort noget af følgende?	Ja, inden for det sidste år	Ja, for mere end et år siden	Nej, aldrig	Ved ikke/ husker ikke
Uden tilladelse taget ting, som ikke var dine (fx en andens tøj, spil, mobiltelefon, cykel eller lign. [tyveri])?	5,2	14,5	79,4	0,9
Taget varer i en butik uden at betale (slik, musik, spil, kosmetik, tøj eller andet)?	3,2	16,3	79,9	0,6
Købt varer, som nok var stjålet (hæleri)?	3,5	4,5	90,4	1,7
Brugt våben eller noget andet, der kunne gøre alvorlig skade på andre (fx et boldtræ, en brosten, en skåret flaske, en kniv eller en pistol)?	1,4	1,8	96,5	0,3
Gjort alvorlig skade på andre eller været fysisk ond mod andre (fx ved at binde, skære, snitte eller brændemærke nogen)?	1,3	2,5	96,0	0,2
Pint eller mishandlet fugle eller andre dyr?	0,2	1,4	98,0	0,3
Påsat brand med vilje (gælder kun, hvis du havde til hensigt at forårsage alvorlig skade)?	0,1	0,7	99,0	0,1
Ødelagt andres ting eller ejendom med vilje? (Det handler ikke om ildspåsættelsen eller om mindre ting som at ødelægge søsters tegning. Det inkluderer hærværk på skolen eller smadring af bilruder)	1,7	7,2	90,6	0,5
Involveret i tyveri på gaden, fx stjålet en taske eller begået et overfald?	0,4	1,1	98,5	0,1
Forsøgt at presse eller tvinge nogen til seksuel omgang?	0,2	0,1	99,6	0,1
Brudt ind i hus, en anden bygning eller en bil?	1,3	3,6	94,9	0,1
Kørt bil, mens påvirket af alkohol eller stof?	7,3	2,0	90,5	0,2
Kørt meget for stærkt eller med vilje kørt meget risikabelt i bil, på knallert eller motorcykel.	20,9	4,5	74,1	0,5

Anm.: Manglende besvarelser indgår ikke i beregningerne af de relative frekvenser.

1. N = 4.280-4.288.

Kilde: Forløbsundersøgelsen af danske børn, født i 1995.

ALVORLIG NORMBRYDENDE ADFÆRD

Udgangspunktet for analyserne i kapitel 3 og 4 er, som nævnt, analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, og her anvender vi således et tilsvarende

udfaldsmål, som vi altså nu benævner ”**alvorlig** normbrydende adfærd”, hvilket er en underkategori af normbrydende adfærd.

Når vi udelukkende ser på de unge, som kan indgå i vores analyser af høj- og ikke-højrisikogrupperne i kapitel 3 og 4,¹¹ viser tabel 2.3 fordelingen af de 12 forskellige former for normbrydende adfærd, de er blevet spurgt til som 18-årige, når der ikke tages højde for, hvornår handlingen har fundet sted.

TABEL 2.3

Andelen af unge i undersøgelsen, der som 18-årige angiver, at de har udvist specifikke typer af normbrydende adfærd. Procent.

Normbrydende adfærd:	Procent
Taget andres ting	18,9
Taget varer uden at betale	17,6
Hæleri (køb af stjålne varer)	7,6
Brugt våben	2,5
Gjort alvorlig skade på andre	2,9
Pint eller mishandlet dyr	1,0
Påsat brand med vilje	0,7
Ødelagt andres ting med vilje	8,0
Tyveri på gaden	1,0
Presset nogen til seksuel omgang	0,2
Brudt ind i hus, bygning, bil	4,4
Kørt bil, påvirket af alkohol	9,0
Har ikke udvist nogen former for normbrydende adfærd	65,7

Anm.: N = 2.502.

Kilde: SFI's Børneforløbsundersøgelse.

Som det fremgår, er det 34 pct. af de unge, der mindst én gang har begået en normbrydende handling. De hyppigste former for adfærd er at tage andres ting (18 pct.) og at tage varer uden at betale (18 pct.). Af mere alvorlige forhold angiver 4 pct. af de 18-årige, at de har begået indbrud i et hus, bygning eller en bil, mens 3 pct. har gjort alvorlig skade på andre.

Vi ser således, at der er stor forskel på graden af afvigelse og alvorlighed i forhold til den adfærd, de unge er blevet spurgt om. For at indfange de unge, som udviser mere alvorlig eller gentagen normbrydende adfærd, og ikke bare fx har taget noget i en butik et par gange, undersøger vi i tabel 2.4, hvordan de unge fordeler sig i forhold til både hyp-

11. Dvs. unge, hvor vi har spørgeskemaoplysninger både som 7-, 11-, 15- og 18-årige (N = 2.502).

pigheden og alvorsgraden af de forhold, de har begået. Formålet med denne opdeling er at kunne konstruere et tilsvarende udfaldsmål i 18-årsalderen, som det, der anvendtes i *På vej mod ungdomskriminalitet I*.

I lighed med tabel 2.3 viser tabel 2.4, at 66 pct. af de 18-årige ikke udviser normbrydende adfærd, målt via spørgsmålene i BFU'en. Omvendt finder vi, at knap 9 pct. enten har begået et af de alvorligere forhold som at påsætte brand, begå indbrud, påføre alvorlig skade på andre, pine dyr, bruge våben, presse nogen til seksuel omgang *eller* mindst fem gange at have begået nogle af de mindre alvorlige normbrydende handlinger. Imellem disse to ekstremer er der så en gruppe på 26 pct., som kun har begået mellem 1 og 4 af de mindre alvorlige normbrydende handlinger.

TABEL 2.4

Unge i undersøgelsen, fordelt efter i hvilken grad de som 18-årige angiver, at de har udvist normbrydende adfærd. Antal og procent.

Grad af normbrydende adfærd:	Antal	Procent
Ingen normbrydende adfærd	1.643	65,7
1-4 forseelser	642	25,6
Alvorlig normbrydende adfærd	217	8,7
Total	2.502	100

Kilde: SFI's Børneforløbsundersøgelse.

I forhold til at konstruere et mål, der er tilsvarende det, der blev anvendt for de unge som 15-årige, betyder det således, at de 9 pct., der enten har begået alvorlig og/eller gentagen normbrydende adfærd, bibeholdes som én kategori, mens de to andre kategorier i tabel 2.4 derimod lægges sammen til én kategori af unge, der ikke udviser alvorlig normbrydende adfærd, men derimod i overvejende grad må opfattes som konforme og lovlige unge.

I tabel 2.5 viser vi fordelingen af de unge i forhold til, om de har begået alvorlig normbrydende adfærd som 15-årige og/eller som 18-årige.

TABEL 2.5

Andelen af unge i undersøgelsen, der angiver, at de har udvist alvorlig normbrydende adfærd som hhv. 15- og 18-årige. Særskilt for risikogrupper. Antal og procent.

Alvorlig normbrydende adfærd, alder:	Ikke-højrisiko	Højrisiko	Alle
15 år	5,10	18,56 ***	7,79
18 år	9,15	23,55 ***	12,03

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, chi²-test og pr-test.

Højrisikogruppen som 18-årige: N=501. Ikke-højrisikogruppen som 18-årige: N = 2.001.

1. Spørgsmålet om, hvorvidt de unge kører for stærkt med vilje, er ikke inkluderet.

Kilde: SFI's Børneforløbsundersøgelse.

5 og 9 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen udviser alvorlig normbrydende adfærd som henholdsvis 15- og 18-årige, mens det samme gælder hele 19 og 24 pct. af de unge fra højrisikogruppen.

Der er en signifikant bivariat sammenhæng mellem grupperne og hvorvidt man begår kriminalitet som 15-årig og som 18-årig, men langt de fleste unge i begge grupper udviser ikke alvorlig normbrydende adfærd, hverken som 15- eller som 18-årige. Andelen af unge, der samlet har begået alvorlig normbrydende adfærd, er dog ikke overraskende højere for de 18-årige (12 pct.) end for de 15-årige (8 pct.). Der er altså både relativt og absolut flere alvorligt normbrydende blandt de 18-årige end blandt de 15-årige. Ved 18-årsalderen er der også relativt flere inden for højrisikogruppen, der er alvorlige normbrydere, end i ikke-højrisikogruppen, men absolut set er der væsentligt flere i ikke-højrisikogruppen (183) end i højrisikogruppen (118).

Selvom der er en sammenhæng mellem, om man er i højrisikogruppen, og om man har begået noget kriminelt, både som 15- og som 18-årig, fremgår det således også med al tydelighed, at langt størstedelen af de unge, som på baggrund af 7-årskaraktistika er kategoriseret som højrisikoung, hverken begår kriminalitet som 15- eller som 18-årige. Der er således mange *falske positive*, og som i andre lignende undersøgelser er vores beregninger og vores kategorisering af unge i høj- og ikke-højrisikogrupper således behæftet med en vis usikkerhed i forhold til forudsigelsen af alvorlig normbrydende adfærd i ungdommen.

NORMBRYDENDE ADFÆRD OVER TID

I kapitel 5, hvor vi analyserer de unges kriminalitet/lovlydighed som henholdsvis 15- og 18-årige, uafhængigt af den tidligere rapport, anvender vi

en bredere definition af normbrydende adfærd, idet vi vælger at se på alle former for normbrydende adfærd, de unge er blevet spurgt til, og ikke kun alvorlig eller hyppig normbrydende adfærd. Har den unge svaret bekræftende på blot et af spørgsmålene i tabel 2.1 og 2.2 (med undtagelse af om man har kørt for stærkt), kategoriseres man således i den brede normbrydende kategori. I dette brede mål vil der således indgå mange unge, som langt fra vil kunne kategoriseres som kriminelle. Men som vi tidligere har været inde på, er det ikke kun den alvorlige, meget afvigende adfærd, der er interessant, når man gerne vil undersøge vejen ind i ungdomskriminalitet – derfor er det også informativt at arbejde med et bredere mål – særligt i betragtning af, at vi også supplerer med analyser af sigtelser, som omvendt primært indfanger kriminalitet.

Da der er udfordringer knyttet til operationaliseringen af den selvrapporterede normbrydende adfærd over tid – grundet forskelle i spørgsmålene til de 15- og de 18-årige – har vi valgt at beskrive dette mere detaljeret i kapitel 5 i umiddelbar forbindelse med de analyser, hvori den indgår.

REGISTREREDE SIGTELSE

I samtlige kapitler laver vi også som noget nyt (sammenlignet med i *På vej mod ungdomskriminalitet I*) analyser af registrerede sigtelser. De unges faktiske sigtelser opfatter vi som en god indikation på, at de er kriminelle, og derfor taler vi også om ”kriminalitet” i forbindelse med disse analyser.

Sigtelsesregistret tager udgangspunkt i de anmeldte straffelovs- og særlovsovertrædelser, der er anmeldt til politiet.¹² I hvilket omfang det lykkes for politiet at få rejst en sigtelse (dvs. at sigte én eller flere personer), varierer meget inden for de forskellige forbrydelsesarter. I forhold til straffeloven rejses der fx langt hyppigere sigtelse i forbindelse med alvorlig personkriminalitet.¹³ Særlovene omfatter en lang række enkeltstående love, ofte vedrørende helt specifikke områder. I lighed med

12. Straffelovens forskellige kapitler er i kriminalstatistikken ordnet i fire hovedgrupper, der omfatter seksualforbrydelser, voldsforbrydelser, ejendomsforbrydelser og andre forbrydelser. Særlovene dækker så forskellige områder som ordensbekendtgørelsen (tidligere politivedtægten), lov om euforiserende stoffer, udlændingeloven, våbenloven, skatte-, told- og afgiftslovene samt miljølove-
ne (Danmarks Statistik, 2015).

13. Sigtesprocenten for voldsforbrydelser lå således i 2014 på 75 pct., herunder på 82 pct. for grov vold og for vold e.l. mod offentlig myndighed. Derimod rejses der i langt mindre omfang sigtelser over for anmeldte ejendomsforbrydelser. Her lå den gennemsnitlige sigtesprocent i 2014 på 16 pct., med 7 pct. for indbrud, 16 pct. for tyverier og 1 pct. for cykeltyverier (Danmarks Statistik, 2015).

straffeloven er særlovene omfattet af strafferetten, dvs. at overtrædelse kan medføre bøde- eller frihedsstraf. Det er dog i relativt få tilfælde, at overtrædelser af særlovene fører til en frihedsstraf. Færdselsloven er også en særlov, men er ikke omfattet af anmeldelsesstatistikken (kun få færdselslovsovertrædelser registreres i anmeldelsesregistret) (Danmarks Statistik, 2014). Den indgår (alene) i statistikken over strafferetlige afgørelser og derfor *ikke* i sigtelsesregisteret, som vi anvender i vores analyser.

Som nævnt giver registeroplysninger om sigtelser i tillæg til den selvrapporterede normbrydende adfærd os mulighed for at lave en indikator for de unges kriminalitet, og dermed får vi et mere nuanceret billede af, hvilke unge der er på vej mod ungdomskriminalitet (målt ved den selvrapporterede normbrydende adfærd), og hvilke unge der allerede er ungdomskriminelle (målt ved, om de er sigtede).

Når vi anvender sigtelser som en indikation på de unges kriminalitet, er det imidlertid vigtigt at understrege, at der må tages forbehold for, at ikke alle sigtelser medfører en fældende dom.

Konkret anvender vi oplysninger fra Danmarks Statistiks sigtelsesregister fra 2010-2013, som vi kobler til de unge fra BFU'en. På den måde kan vi se, om de unge er blevet sigtet for en lovovertrædelse fra deres 15-årsfødselsdag og frem til og med deres 18-årsfødselsdag. Vi laver således intervaller, der afgrænser de unges kriminalitet på bestemte tidspunkter. Da den kriminelle lavalder i Danmark er 15 år, må vi for sigtelser arbejde med nogle lidt andre tidsintervaller end for den selvrapporterede kriminalitet.¹⁴ Vi ser på henholdsvis registreringer frem til de unges 16-årsfødselsdag og yderligere registreringer fra deres 16-årsfødselsdag og til og med deres 18-årsfødselsdag.

Da bortfaldsanalyser, foretaget på BFU'en, viser, at der er en vis skævhed i form af, at mindre ressourcestærke unge er underrepræsenterede, har vi også en forventning om, at vi underestimerer de unges kriminalitet, målt ved sigtelser. Vi har derfor undersøgt, hvorvidt de unge i BFU'en adskiller sig væsentligt i deres sigtelsesprocent i forhold til hele fødselsårgangen, 1995. Tabel 2.6 viser sigtelser og afgørelser for de unge, der på ét eller andet tidspunkt har deltaget i BFU'en, samt for resten af fødselsårgang 1995.

14. Der foreligger anmeldelsesdata for unge helt ned til 10 år, men her kan der altså ikke rejses sigtelse.

TABEL 2.6

Andelen af unge i undersøgelsen, der som 16- og 18-årige har været sigtet for et kriminelt forhold. Særskilt for unge, som har deltaget i Børneforløbsundersøgelsen, og for hele årgang 1995. Antal og procent.

Antal sigtelser, alder:	Børneforløbsundersøgelsen		Fødselsårgang 1995	
	Antal	Procent	Antal	Procent
<i>Som 16-årig:</i>				
1 sigtelse	85	1,79	1.135	1,56
2 sigtelser	29	0,64	378	0,52
3 sigtelser	15	0,32	168	0,23
4 sigtelser	10	0,17	88	0,12
>=5 sigtelser	10	0,17	185	0,25
Total	149	2,52	1.951	2,68
<i>Som 18-årig:</i>				
1 sigtelse	286	4,83	3.788	6,22
2 sigtelser	94	1,59	1.195	2,05
3 sigtelser	46	0,78	541	0,74
4 sigtelser	19	0,32	300	0,41
>=5 sigtelser	64	1,08	856	0,91
Total	509	8,60	6.680	9,18
N	6.000 ¹		72.740	

1. Der er 78 uoplyste i Børneforløbsundersøgelsen, svarende til 1.3 procent. Uoplyste indgår ikke i udregningen af andele og χ^2 -test.

Kilde: Forløbsundersøgelsen af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Når vi laver bivariate sammenligninger af alle de unge, der har deltaget i som minimum én runde af BFU'en, og deres jævnaldrende fra resten af kohorten (dvs. ekskl. de unge fra BFU'en) med χ^2 -test, er der modsat vores forventninger *ikke* signifikant forskel på andelene, der er blevet sigtet – hverken som 16- eller 18-årige. Selvom andelene for de dikotome mål for, om man er sigtet (totalrækkerne) for de unge fra BFU'en er lidt mindre end de tilsvarende andele for hele befolkningen, er forskellen ikke statistisk signifikant.¹⁵

Når vi i de følgende kapitler anvender de unges sigtelser som kriminalitetsmål, har vi således ikke grund til at forvente, at målet underestimerer de unges kriminalitet betragteligt i forhold til i den sande population.

15. Man kan imidlertid diskutere, hvorvidt det er meningsfuldt at anvende signifikantest, når man laver analyser på den fulde population (Rubin, 1985).

OPERATIONALISERING AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER

I de forskellige analyser inddrager vi risiko- og beskyttelsesfaktorer i både 11-, 15- og 18-årsalderen, der teoretisk set påvirker sandsynligheden for at udvise normbrydende adfærd eller begå kriminalitet som 18-årige.

Over tid er der forskel på, hvilke spørgsmål der indgår i spørgeskemaerne, og i nogle henseender også forskel på spørgemåden ved konkrete spørgsmål. Derfor kan vi ikke i alle analyserne inddrage de samme faktorer.

Tabel 2.7. giver et overblik over de beskyttelses- og risikofaktorer, der inddrages i analyserne.

TABEL 2.7

Risiko- og beskyttelsesfaktorer, målt i 11-, 15- og 18-årsalderen, som inddrages i analyserne i kapitel 3, 4 og 5.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer:	11-års-faktorer	15-års-faktorer	Dynamiske faktorer 15-18 år
<i>Individuelle forhold</i>			
Dreng	X	X	X
Lav fødselsvægt	X		X
Hyperaktiv	X		
Glad for sit liv	X	X	
Livstilfredshed		X	
Finder sin krop passende	X	X	X
Læser bøger to gange om ugen eller oftere	X	X	
Høj selvkontrol		X	X
Samvittighedsfuld		X	X
Tillidsfuld		X	X
Udadvendt			X
Neurotisk			X
Åben			X
ADHD-symptomer			X
<i>Familie og opvækst</i>			
Fars har højst grundskoleuddannelse	X	X	
Mors har højst grundskoleuddannelse	X	X	
Mindst én forælder har en uddannelse ud over grundskolen			X
Far er på kontanthjælp/førtidspension	X	X	X
Mor er på kontanthjælp/førtidspension	X	X	X

(Tabellen fortsættes)

TABEL 2.7 FORTSAT

Risiko- og beskyttelsesfaktorer, målt i 11-, 15- og 18-årsalderen, som inddrages i analyserne i kapitel 3, 4 og 5.

	11-års-faktorer	15-års-faktorer	Dynamiske faktorer 15-18 år
Risiko- og beskyttelsesfaktorer:			
Familien bor i lejebolig	X	X	
Forældre har fået en dom	X	X	X
Barnet bor i en brudt familie	X	X	X
Forældre skændes/kalder hinanden grimme ting	X	X	X
Børne-/ungesag (kontaktet kommunen ang. barnet)	X	X	
Mor har opdraget anerkendende	X	X	
Mor har et tæt forhold til barnet	X		
Barnet er udeboende			X
Mor har haft en psykiatrisk diagnose			X
Far har haft en psykiatrisk diagnose			X
Familie ved, hvor barnet er, og kender vennerne			X
Nabolagskvalitet			X
<i>Folkeskole og ungdomsuddannelse</i>			
Barnet vurderer sig selv som fagligt dygtigt	X		
Barnet synes godt om skolen, lærerne og det at gå i skole	X		
Barnet har haft mere end ét skoleskift	X	X	
Barnet har pjækket det sidste år		X	
Karaktergennemsnit, folkeskolens afgangseksamen		X	
Afbrudt ungdomsuddannelse uden at påbegynde en ny			X
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>			
Barnet går til en fritidsinteresse	X	X	X
Barnet er på besøg hos/mødes ude med venner flere gange om ugen	X	X	X
Barnet bliver ofte mobbet	X		
Barnet har konflikter med venner	X	X	
Barnet har drukket mindst én genstand	X		
Barnet har et højt alkoholforbrug		X	X
Barnet har prøvet at ryge hash		X	X
Barnet har været offer for kriminalitet		X	X
Barnet har kriminelle venner		X	
Antallet af den unges seksualpartnere			X

I bilag 1 giver vi en detaljeret beskrivelse af operationaliseringen af de, i tabellen, oplistede variable.

ANALYSESTRATEGI

Formålet med denne rapport er at undersøge, hvilke faktorer der påvirker vejen mod ungdomskriminalitet fra 7-årsalderen og frem til de unge er 18 år.

I alle kapitler anvendes der både bivariate analysemetoder som χ^2 -test og t-test og mere avancerede modeller som logistiske regressionsanalyser og fixed effects-regression med henblik på at undersøge, hvorvidt der fortsat er en sammenhæng mellem en given risiko- eller beskyttelsesfaktor og de unges normbrydende og/eller kriminelle adfærd som 18-årige, når der kontrolleres for andre risiko- og beskyttelsesfaktorer.

Rapporten består overordnet af to delanalyser om de 18-åriges normbrydende adfærd og kriminalitet. Analysetilgangen og de konkrete metoder i de to delanalyser er forskellige.

DELANALYSE 1 (KAPITEL 3 OG 4)

Den *første delanalyse* er den direkte opfølgning på analyserne af 15-åriges kriminalitet fra *På vej mod ungdomskriminalitet I*, og her anvender vi derfor stort set samme analysetilgang og samme typer af modeller, dog med enkelte justeringer i forhold til modelspecifikationerne, hvor vi har valgt at arbejde med lidt færre risiko- og beskyttelsesfaktorer. Den første analysedel rapporteres i kapitel 3 og 4, hvor vi henholdsvis ser på risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen og 15-årsalderen og sammenhængen med kriminalitet i 18-årsalderen for højrisiko- og ikke-højrisikoungede.

Udgangspunktet for analyserne i disse to kapitler er den gruppering af børnene i en høj og ikke-højrisikogruppe på baggrund af 7-årsfaktorer, der blev konstrueret i *På vej mod ungdomskriminalitet I*. Det vil sige, at der via grupperingen allerede tages udgangspunkt i en gennemsnitlig kriminalitetssandsynlighed for de unge. Når vi herefter foretager logistiske regressionsanalyser for at undersøge, om faktorer i 11-årsalderen og 15-årsalderen ændrer denne kriminalitetssandsynlighed, er der således implicit tale om analyser af medierende eller modererende faktorer, og det er i det lys, vi fortolker resultaterne. Til forskel fra sidste rapportering har vi i tillæg til den selvrapporterede alvorlige kriminalitet valgt også at lave tilsvarende analyser i forhold til sandsynligheden for, at de unge er sigtede som 18-årige.

I selve rapporteringen af analyseresultaterne har vi også lavet endnu en lille justering, idet vi i tillæg til Odds ratio nu også rapporterer de forudsagte sandsynligheder for signifikante risiko- og beskyttelsesfaktorer og for relevante kombinationer af risiko- og beskyttelsesfaktorer med henblik på at få et bedre billede af, hvilken betydning det har, hvis man formår at forhindre, at unge bliver udsat for en risikofaktor, eller omvendt at man kan tilføre en beskyttelsesfaktor til den unges liv.

DELANALYSE 2 (KAPITEL 5)

Den *anden delanalyse* af de 18-åriges kriminalitet rapporteres i kapitel 5, og i dette kapitel foretages analyserne uafhængigt af både analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I* og analyserne i kapitel 3 og 4 i denne rapport, forstået på den måde, at analysestrategien og de modeller, der anvendes, er nogle andre. I vores modelspecifikation i kapitel 5 forholder vi os dog naturligvis til de resultater, de foregående analyser har tilvejebragt, så i den henseende er analyserne selvfølgelig forbundne.

Analyserne i kapitel 5 er afgrænset til udelukkende at fokusere på 15- og 18-årsalderen, både i forhold til de unges normbrydende adfærd og kriminalitet og i forhold til risiko- og beskyttelsesfaktorerne. Kapitlet har til formål at belyse fordelingen af unge, der enten er 1) lovlydige, både som 15- og 18-årige, 2) normbrydende, både som 15- og 18-årige, 3) kun normbrydende som 15-årige og ikke længere som 18-årige, 4) omvendt er lovlydige som 15-årige, men som 18-årige er begyndt med normbrydende aktiviteter.

I forlængelse af disse analyser afslutter vi kapitlet og rapporten med at analysere ændringer i de unges normbrydende og kriminelle adfærd fra det 15./16. til det 18. år. I disse analyser anvender vi fixed effect-modeller, der, udover at rumme muligheden for at analysere sammenhængen mellem ændringer i kriminalitet og risiko- og beskyttelsesfaktorer, også imødekommer nogle af de potentielle problemer, der kan være med selektionsbias i de andre analyser. I kapitel 5 uddyber vi fordelene ved fixed effect-modellerne lidt mere.

Samlet set giver analysestrategien med forskellige metoder og fokus på forskellige alderstrin i forhold til risiko- og beskyttelsesfaktorerne betydning – samt både et selvrapporteret og et registerbaseret mål for de unges afvigende adfærd – os mulighed for at tegne et nuanceret billede af, hvad der har betydning for normbrydende og kriminel adfærd, rapporteret ved 18-årsalderen.

11-ÅRSFAKTORER OG KRIMINALITET SOM 18-ÅRIG

MARIA HEDEMARK POULSEN OG RIKKE FUGLSANG OLSEN

I dette kapitel præsenterer vi analyser af sammenhængen mellem risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen og alvorlig normbrydende adfærd og sigtelser i 18-årsalderen for henholdsvis højrisiko- og ikke-højrisikogruppen. Risikogrupperingerne er opdelt på baggrund af 7-årskaraktistika (jf. kapitel 2), og analyserne i dette kapitel belyser således, hvilke 11-årsfaktorer der kan ændre (både i positiv og negativ retning) den risikovurdering, der forelå i 7-årsalderen.

Analyserne inkluderer både individuelle, familiemæssige og skolemæssige forhold samt sociale relationer og livsstilsforhold som risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen (se evt. kapitel 2 for detaljeret information om operationaliseringer). Vi analyserer både de unges selvrapporterede alvorlige normbrydende adfærd og kriminalitet i form af registrerede sigtelser.

Kapitlet indledes med en beskrivelse af, hvordan forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen er fordelt i henholdsvis højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen. Dernæst præsenterer vi resultaterne for regressionsanalyserne af henholdsvis alvorlig normbrydende adfærd og registrerede sigtelser for de unge som 18-årige og sammenhængen med risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen.

Kapitlet afsluttes med en diskussion af potentialet for at forebygge unges normbrydende og kriminelle adfærd i 18-årsalderen i for-

hold til 11-årsfaktorer og mulighederne for at påvirke en kursændring blandt dem, der allerede har en høj risiko for kriminalitet.

SAMMENHÆNG MELLEM FAKTORER I 11-ÅRSFAKTORER OG NORMBRYDENDE ADFÆRD SOM 18-ÅRIG

I analyserne i dette kapitel anvender vi opdelingen i en højrisiko- og en ikke-højrisikogruppe (jf. kapitel 2). Resultaterne i *På vej mod ungdomskriminalitet I* viste, at forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer i barndommen påvirker de to gruppers sandsynlighed for at være normbrydende som 15-årige. Derfor bruges den samme kategorisering her, blot til at undersøge sandsynligheden for at udvise alvorlig normbrydende eller kriminel adfærd som 18-årig.

HVORDAN ADSKILLER GRUPPERNE SIG FRA HINANDEN?

Som vist i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, er højrisiko- og ikke-højrisikogruppen som 7-årige statistisk signifikant forskellige på næsten alle parametre. Dette billede gør sig også gældende i forhold til deres risiko- og beskyttelsesfaktorer som 11-årige, hvilket tabel 3.1 viser.

De eneste forhold i 11-årsalderen, hvor grupperne *ikke* adskiller sig signifikant fra hinanden, er lav fødselsvægt, om forældrene ofte har konflikter med hinanden, hvorvidt barnet oplever sig selv som fagligt dygtig, og hvor ofte de to grupper gennemsnitligt ses med deres venner.

Herudover tegner tallene i tabel 3.1. et billede af, at de unge i højrisikogruppen ikke overraskende også som 11-årige er mere udsatte, både når vi ser på individuelle, familiemæssige og skoleforhold, sociale relationer og livsstil, end deres jævnaldrende i ikke-højrisikogruppen. Ud over at børnene i højrisikogruppen er mere hyperaktive og i lidt mindre grad ser ud til at trives, fremgår det også, at de vokser op i miljøer med færre forælderressourcer, målt på socioøkonomi, og at børnene som 11-årige også har en mere risikofyldt hverdag, idet flere af dem har drukket alkohol, bliver mobbet og har konflikter med kammerater.

TABEL 3.1

Andelen af unge i undersøgelsen, som havde specifikke risiko- og beskyttelsesfaktorer som 11-årige. Særskilt for risikogrupper. Procent og gennemsnit.

	Ikke-højrisiko	Højrisiko
<i>Individuelle forhold</i>		
Dreng	43	81***
Lav fødselsvægt	3	3
Hyperaktiv	4	11***
Glad for sit liv	64	59*
Finder sin krop passende	68	61***
Læser bøger to gange om ugen eller oftere	61	49***
<i>Familie og opvækst</i>		
Far har højst grundskoleuddannelse	10	34***
Mor har højst grundskoleuddannelse	10	15**
Far er på kontanthjælp eller førtidspension	1	6***
Mor er på kontanthjælp eller førtidspension	2	6***
Familien bor i lejlighed	13	24***
Mor eller far har fået en dom	0,7	3***
Barnet bor i en ikke-kernefamilie	20	30***
Forældrekonflikt	3	4
Børnesag ved kommunen	8	14***
Anerkendende opdragelse ¹	9	8,7***
Mor har et tæt forhold til barnet	69	72
<i>Skoleforhold</i>		
Barnet vurderer sig selv som fagligt dygtigt	84	81
Barnet synes godt om at gå i skole og om lærerne ²	4,1	4***
Barnet har haft mindst to skoleskift	16	20*
<i>Sociale relationer og livsstil</i>		
Barnet går til en fritidsinteresse	91	85***
Barnet drikker alkohol	6	11***
Barnet besøger venner	59	60
Barnet bliver ofte mobbet	15	21***
Barnet har konflikter med venner	23	30***

Anm.: Ikke-højrisiko: N = 2.001. Højrisiko: N = 501.

Statistiske tests: hypotesetest af to grupperes andele (pr-test) for de kategoriske variable, samt hypotesetest af to grupperes gennemsnit (t-test) for metriske variable. *** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05.

1. Gennemsnit. Indekset er skaleret fra 0 til 14, hvor 0 indikerer meget lav grad af anerkendende opdragelse, og 14 indikerer meget høj grad af anerkendende opdragelse.
2. Gennemsnit. Indekset er skaleret fra 0-5, hvor 0 indikerer, at barnet i meget lav grad kan lide at gå i skole, og 5 indikerer, at barnet i meget høj grad kan lide at gå i skole.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af årgang '95 og registerdata fra Danmarks Statistik

På vej mod ungdomskriminalitet I viste derudover, at der også er forskel på, hvordan de forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer påvirker sandsyn-

ligheden for normbrydende adfærd som 15-årig for de to risikogrupper. Vi forventer også, at det samme gør sig gældende, hvad angår normbrydende og kriminel adfærd, som for de unge som 18-årige – dog forventer vi, at sammenhængene kan være noget svagere (eller helt fraværende), da der i tid er større afstand mellem 11-årsfaktorer og 18-årsadfærd end mellem 11 års- og 15-årsfaktorer.

ALVORLIG NORMBRYDENDE ADFÆRD SOM 18-ÅRIG

Når vi analyserer, hvorvidt faktorer i 11-årsalderen hænger sammen med alvorlig normbrydende adfærd i 18-årsalderen for højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen (tabel 3.2), finder vi, at forskellige faktorer har betydning for de to grupper. Der er faktisk ikke nogen af 11-årsfaktorerne, som har signifikant betydning i begge modeller.

For ikke-højrisikogruppen er det dreng, boligtype og opdragelsestilgang, der signifikant ændrer sandsynligheden for de unges normbrydende adfærd som 18-årige. Drengene i ikke-højrisikogruppen udviser således 4,2 gange så ofte alvorlig normbrydende adfærd, sammenlignet med pigerne i samme gruppe. 11-årige børn, der boede i lejebolig,¹⁶ udviser 1,7 gange så ofte alvorligt normbrydende adfærd, sammenlignet med de unge, der ikke boede i lejebolig som 11-årige. Derimod udviser unge i ikke-højrisikogruppen, der er blevet opdraget anerkendende, sjældnere alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige. Én værdi højere i retningen af anerkendende opdragelse i 11-årsalderen betyder, at de unge som 18-årige udviser normbrydende adfærd 1,1 gang sjældnere end unge med én værdi lavere på opdragelsesskalaen.¹⁷

16. Jf. tabel 3.1 bor 13 pct. af ikke-højrisikobørnene i lejebolig som 11-årige.

17. Det er vigtigt at erindre, at vil man sammenligne odds ratio >1 med odds ratio <1 , skal man tage den inverse værdi af odds ratio <0 .

TABEL 3.2

Relativ sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen. Signifikante faktorer særsklit for risikogrupper. Logistiske regressionsmodeller, odds ratio.

	Højrisko	Ikke-højrisko
<i>Individuelle forhold</i>		
Dreng	-	4,2***
<i>Familie- og opvækstforhold</i>		
Familien bor i lejeboig	-	1,7*
Anerkendende opdragelse	-	0,9**
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>		
Barnet har drukket mindst én genstand	2,7**	-
Barnet har konflikter med venner	1,8*	-
N	501	2.001
Pseudo R2	0,08	0,106

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kontrolleret for hyperaktiv (SDQ), lav fødselsvægt, glad for sit liv, glad for sin krop, læser bøger to gange om ugen eller oftere, far har højst grundskoleuddannelse, mor har højst grundskoleuddannelse, far er på kontanthjælp/førtidspension, mor er på kontanthjælp/førtidspension, forældre har fået en dom, barnet bor i en brudt familie, forældre skændes/kalder hinanden grimme ting, mor har kontaktet kommunen ang. barnet, mor har et tæt forhold til barnet, barnet vurderer sig som fagligt dygtig, barnet synes godt om skolen, barnet har haft mere end ét skoleskift, barnet går til en fritidsinteresse, barnet er på besøg hos venner flere gange om ugen, barnet bliver ofte mobbet.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

For ikke-højriskogruppen peger resultaterne således på, at sandsynligheden for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig øges, hvis man er dreng og bor i lejeboig som 11-årig, mens den reduceres, desto mere anerkendende man er blevet opdraget som 11-årig. Anerkendende opdragelse optræder altså her som en beskyttelsesfaktor, mens det at bo i lejeboig optræder som en risikofaktor. At det at bo i lejeboig øger sandsynligheden for at udvise normbrydende adfærd som 18-årig, er nok til dels et udtryk for, at det er bestemte børn med bestemte karakteristika og opvækstbetingelser, der bor til leje – blandt andet en lavere socioøkonomisk status. Der kan dog også argumenteres for, at boligtypen, også i sig selv, har betydning, idet lejeboliger oftere ligger i nabolag, hvor nærmiljøet både i form af andre individer og den konkrete arkitektur og indretning kan have betydning for, hvilke handlingsalternativer der er for unge.

Vender vi os mod højriskogruppen, er det, hvorvidt den unge har drukket alkohol og har oplevet konflikter med kammerater, der har signifikant betydning for kriminaliteten som 18-årig – dette kan tolkes

sådan, at det, der gør en forskel i 11-årsalderen for denne gruppe (når vi allerede tager højde for individuelle karakteristika og socioøkonomisk baggrund i 7-årsalderen via kategoriseringen), er de 11-årige børns risikoadfærd i form af alkoholindtag samt deres kammeratskabsrelationer. Unge i højrisikogruppen, der har drukket alkohol (mindst én genstand) som 11-årige,¹⁸ har alt andet lige 2,7 gange så ofte udvist alvorlig normbrydende adfærd, sammenlignet med de unge i højrisikogruppen, der ikke har drukket alkohol som 11-årige. Ligesådan udviser unge i højrisikogruppen, der som 11-årige har haft konflikter med vennerne,¹⁹ alvorlig normbrydende adfærd 1,8 gange så ofte i forhold til de unge i højrisikogruppen, der ikke har konflikter med deres kammerater som 11-årige.

Det, at de unge i højrisikogruppen i højere grad oplever konflikter, ser altså ud til at være en risikofaktor, der øger sandsynligheden for at komme ind på det gale spor i forhold til alvorlig normbrydende adfærd. De unges mangel på gode relationer kan skyldes flere forskellige ting, fx at de er socialt udfordrede, har udadreagerende personligheder eller en omgangskreds med venner, som også har en problematisk adfærd. Personlighed og sociale evner viser sig også i den kriminologiske forskningslitteratur at have betydning for ungdomskriminalitet (fx Farrington & Welsh, 2007). Det er dog i denne analyse ikke muligt at komme nærmere ind på, hvad sammenhængen dækker over, da vi for de 11-årige ikke har data om børnenes personlighedstræk eller grad af selvkontrol – disse individuelle karakteristika vender vi tilbage til i kapitel 4, da vi har mere information herom, når børnene er 15 år.

Som nævnt i kapitel 2 skal man imidlertid være varsom med at foretage for vidtrækkende tolkninger alene på odds ratio. Derfor ser vi også i de næste afsnit på de forudsagte sandsynligheder for, at unge i de to risikogrupper udviser alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige for hver faktor, der i analysen viste sig at have signifikant betydning. Ved at beregne de forudsagte sandsynligheder for en (fiktiv) ung med bestemte karakteristika får vi en bedre illustration af, hvordan ændringer i enkeltfaktorer eller ændringer i kombinationer af faktorer får betydning for, om en ung er ved at skifte spor i den rigtige/gale retning på ”vejen” mod ungdomskriminalitet.²⁰

18. Jf. tabel 3.1 har 11 pct. af højrisikobørnene drukket alkohol som 11-årige.

19. Jf. tabel 3.1 har 30 pct. af højrisikobørnene konflikter med venner som 11-årige.

20. I vores udregninger sætter vi signifikante faktorer til en given værdi, fx køn=1 (dreng), mens resten af faktorerne sættes til deres gennemsnit. Værdierne på de andre forklarende variable er afgørende for værdierne for de forudsagte sandsynligheder, der beregnes for en given variabel.

BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR IKKE-HØJRISIKOGRUPPEN

Ser vi først på ikke-højrisikogruppen, har pigerne alt andet lige 4 pct. sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige, hvorimod den forudsagte sandsynlighed for drengene er 14 pct. Dernæst ser vi, at den forudsagte sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig for unge, der ikke boede i lejebolig som 11-årige, er omkring 6 pct., mens den for de unge, der boede i lejebolig, er 10 pct.

I figur 3.1 viser vi de forudsagte sandsynligheder for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig for graden af anerkendende opdragelsestilgang. Variablen for opdragelse er normalfordelt, men med meget få observationer i enderne.²¹

Unge i ikke-højrisikogruppen med en værdi på opdragelsesindekset på 4 (lav grad af anerkendende opdragelse) har 11 pct. sandsynlighed for at være alvorligt normbrydende som 18-årige, mens unge med en værdi på indekset på 10 (høj grad af anerkendende opdragelse) har en sandsynlighed på 6 pct. Resultaterne peger således på, at anerkendende opdragelse i 11-årsalderen frem for mere disciplinerende og straffende opdragelse (fx meget skældud, ofte at give stuearrest, at tage hårdt i barnet o.l.) er en beskyttelsesfaktor i forhold til at begå alvorlig kriminalitet som 18-årig for ikke-højrisikogruppen.

Den samlede, forudsagte sandsynlighed for at være alvorligt normbrydende som 18-årig, hvis man er dreng, bor i lejebolig og er blevet opdraget mindre anerkendende som 11-årig er 32 pct.. Hvis man omvendt er pige, ikke bor i lejebolig og er blevet opdraget meget anerkendende, er sandsynligheden for at være alvorligt normbrydende som 18-årig 3 pct. – altså meget lav.

21. Der er kun 13 observationer, der har en værdi mindre end 4 (otte observationer i ikke-højrisikogruppen og fem observationer i højrisikogruppen). På samme vis er der kun 36 observationer, der har en værdi over 12 (31 observationer i ikke-højrisikogruppen og fem i højrisikogruppen).

FIGUR 3.1

Forudsagte sandsynligheder for unge i ikke-højrisikogruppen for at udvise normbrydende adfærd som 18-årige.

Anm.: På baggrund af logit-estimationen har vi efterfølgende udregnet de forudsagte sandsynligheder for alvorlig normbrydende adfærd for (fiktive) unge med værdier fra 1-14 på opdragelsesindekset, mens de resterende variable er sat til deres gennemsnit.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik

BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR HØJRISIKOGRUPPEN

For højrisikogruppen viser analyserne i tabel 3.2., at det er nogle andre faktorer, der hænger sammen med sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige, end der gælder for ikke-højrisikogruppen.

For de unge, der ikke har drukket alkohol som 11-årige, er sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd alt andet lige 21 pct., hvorimod unge, der har drukket mindst én genstand, har 40 pct. sandsynlighed.

For unge i højrisikogruppen, der ikke havde konflikter med kammerater som 11-årige, er sandsynligheden 19 pct. for alvorlig normbrydende adfærd, mens de unge med konflikter har en risiko på 30 pct.

Har man både drukket alkohol som 11-årig og haft konflikter med sine venner, ligger den forudsagte sandsynlighed for alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig på 50 pct. Hvis man omvendt ikke har

gjort nogen af delene, reduceres sandsynligheden for unge i højrisikogruppen til 17 pct.

FOREBYGGELSESPERSPEKTIVER I 11-ÅRSALDEREN I FORHOLD TIL ALVORLIG NORMBRYDENDE ADFÆRD

Vores analyser har vist, at der er forskel på, hvilke faktorer i 11-årsalderen der har potentiale til at ændre de to grupper af børns veje mod ungdommen. For ikke-højrisikogruppen peger vores beregninger på, at denne sandsynlighed, selvom man i 7-årsalderen som udgangspunkt ikke har en særlig høj risiko for alvorlig normbrydende adfærd, kan påvirkes både i den ene og den anden retning af forhold i 11-årsalderen. Som det fremgår af tabel 3.3., har boligtype og forældres opdragelsestilgang betydning, selv når der allerede er taget højde for en lang række risiko- og beskyttelsesfaktorer i 7-årsalderen.

Vores analyser af alvorlig normbrydende adfærd for unge i ikke-højrisikogruppen peger således på, at man her skal være særligt opmærksom på drenge med en svag social baggrund (bor i lejebolig), og hvor forældrene opdrager relativt strengt. Dette er helt sikkert en viden, mange socialarbejdere allerede erfaringsmæssigt kan nikke genkendende til, men her kan vi altså supplere med at vise det mere systematisk for en større stikprøve af ikke-højrisikoung. Forudsætter vi, at disse faktorer helt eller delvist i sig selv bidrager til de unges normbrydende adfærd, peger det i et kriminalitetsforebyggende perspektiv på, at der er et potentiale i at arbejde med forældrenes opdragelsestilgang i forhold til de unge i 11-årsalderen. Ændrer vi på ”opdragelsen” af den (fiktive) dreng, der bor i lejebolig, fra restriktiv (værdi 4 på opdragelsesindekset) til anerkende opdragelse (værdi 10 på opdragelsesindekset), reduceres den forudsagte sandsynlighed fra 32 til 19 pct. Tolkningen forudsætter, at det er betydningen af opdragelsen i sig selv, vi måler, og ikke et tredje bagvedliggende forhold, som vi ikke har med i vores model. Det samme forbehold må naturligvis også tages i forhold til lejeboligens betydning, men alt andet lige peger vores beregninger på, at der for ikke-højrisikogruppen er et kriminalitetsforebyggende potentiale, nok særligt i forhold til forældre-barn-relationen og opdragelsestilgangen i 11-årsalderen, men muligvis også hvis man kan ændre noget i nærmiljøet, hvor børn i lejebolig bor.

TABEL 3.3

Forudsagte sandsynligheder blandt unge for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige på baggrund af udvalgte kombinationer af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen. Særskilt for risikogrupper. Procent.

Risikogrupper:	Kombination af faktorer	Forudsagt sandsynlighed, pct.
Ikke-højrisiko	Dreng, lejebolig og ikke-anerkendende opdragelse	32
	Dreng, lejebolig og anerkendende opdragelse	19
	Pige, ikke-lejebolig og anerkendende opdragelse	3
Højrisiko	Alkohol og konflikter med venner	50
	Ikke alkohol og ikke konflikter med venner	17

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

For højrisikogruppen viser vores beregninger, at alkoholdebut og relationen til venner i 11-årsalderen også hænger sammen med sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig, selv når der allerede initialt er taget højde for en lang række risiko- og beskyttelsesfaktorer i 7-årsalderen via inddelingen i grupper. Som det fremgår af tabel 3.3., kan den forudsagte sandsynlighed for højrisikogruppen ændres i den ene eller den anden retning, afhængigt af om de unge som 11-årige havde drukket alkohol og havde konfliktfyldte relationer til venner. For højrisikobørn/-unge peger beregningerne således på, at man i hvert fald skal være opmærksom på de unge, der debuterer tidligt med alkohol. Under antagelse af, at alkoholen har en selvstændig indvirkning på de unges adfærd – hvilket vi ikke kan endeligt afgøre med vores analyser – er der endvidere et kriminalitetsforebyggende potentiale i, at 11-årige *ikke* drikker alkohol overhovedet. Det lyder som sund fornuft, at 11-årige ikke skal drikke alkohol, men da der tilsyneladende er 11 pct. af højrisikogruppen, der som 11-årige svarer, at de *har* drukket alkohol, må vi konkludere, at det giver mening fortsat at arbejde på at reducere børn (!) og unges alkoholforbrug i Danmark. Kan man udskyde de unges alkoholdebut, kan det være en beskyttende faktor, hvilket også andre resultater fra Børneforløbsundersøgelsen har peget på (Østergaard m.fl., 2016).

For højrisikogruppen peger vores analyser også på, at der er et kriminalitetsforebyggende potentiale i at være opmærksom på de børn (30 pct. i vores stikprøve), der i 11-årsalderen har konfliktfyldte kammeratskabsrelationer.

SIGTELSE FOR KRIMINALITET

Indtil videre har vi analyseret et mål for alvorlig normbrydende adfærd, som vi i nogle tilfælde mener vil være sammenfaldende med kriminel adfærd, men generelt mere indfanger en adfærd, som vi opfatter som en indikation på, at man er på vej mod ungdomskriminalitet.

I de følgende analyser anvender vi nu de unges sigtelser som 18-årige som mål for, om de rent faktisk har begået noget kriminelt. Når vi indledningsvist med en bivariat analyse ser på fordelingen af sigtede i henholdsvis højrisikogruppen og i ikke-højrisikogruppen, viser vores resultater, at kategoriseringen i højrisiko- og ikke-højrisikogrupperne på baggrund af faktorer i 7-årsalderen også er empirisk relevant, når den anvendes på registerdata om de unge i 18-årsalderen. Dette er i sig selv et vigtigt validerende resultat i forhold til kategoriseringens fortsatte relevans. Der er nemlig en klart signifikant sammenhæng mellem grupperingen og om man er blevet sigtet som 18-årig. 12 pct. (61 unge) fra højrisikogruppen er blevet sigtet for en overtrædelse af straffeloven eller særlov som 18-årig, mens dette kun gælder for 4 pct. (79 unge) fra ikke-højrisikogruppen ($\chi^2(1) = 51,35; p < 0,000$).

Når vi videre undersøger risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen for de to grupper, finder vi igen, at det overvejende er forskellige forhold, der har betydning for de to gruppers kriminalitetssandsynlighed i 18-årsalderen.

Af tabel 3.4 fremgår det, at det blandt unge fra ikke-højrisikogruppen alt andet lige er unge mænd, der som 18-årige oftere er blevet sigtet. Omvendt fremgår det også, at i jo højere grad ens forældre har opdraget én på en anerkendende måde i form af at bemærke eller rose god adfærd og samtidig ikke skælde så meget ud eller decideret straffe barnet, desto mindre sandsynligt er det, at den unge er blevet sigtet som 18-årig. Endeligt peger vores beregninger på, at sandsynligheden for sigtelse, hvis barnet som 11-årig gik til en fritidsaktivitet mindst én gang om ugen, også er mindre.

TABEL 3.4

Estimeret sandsynlighed for at have fået en sigtelse for et kriminelt forhold som 18-årig på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen. Særsigt for risikogrupper. Logistiske regressionsmodeller, odds ratio.

	Højrisiko	Ikke-højrisiko
<i>Individuelle forhold</i>		
Dreng	2,817 *	6,639 ***
<i>Familie- og opvækstforhold</i>		
Forældre har fået en dom	4,653 *	-
Anerkendende opdragelse	-	0,819 **
<i>Skoleforhold</i>		
Barnet vurderer sig som fagligt dygtig	0,474 *	-
Barnet har haft mere end ét skoleskift	2,070 *	-
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>		
Barnet går til en fritidsinteresse	-	0,495 *
N	500	1.996
Pseudo R2	0.137	0.148

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kontrolleret for hyperaktiv (SDQ), lav fødselsvægt, glad for sit liv, glad for sin krop, læser bøger to gange om ugen eller oftere, far har højst grundskoleuddannelse, mor har højst grundskoleuddannelse, far er på kontanthjælp/førtidspension¹, mor er på kontanthjælp/førtidspension, familien bor i lejlighed, barnet bor i en brudt familie, forældre skændes/kalder hinanden grimme ting, mor har kontaktet kommunen ang. barnet, mor har et tæt forhold til barnet, barnet synes godt om skolen, barnet er på besøg hos venner flere gange om ugen, barnet har drukket mindst én genstand, barnet bliver ofte mobbet, barnet har konflikter med venner.

1. I modellen for ikke-højrisikogruppen er variablen for far på kontanthjælp eller førtidspension udeladt, da ingen fædre falder i denne kategori. Fem uoplyste.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

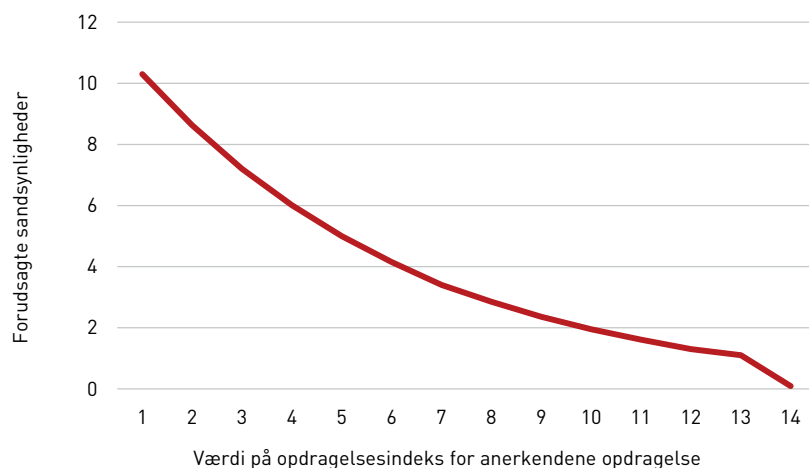
BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR IKKE-HØJRIKOGRUPPENS SANDSYNLIGHED FOR SIGTELSE

Ser vi på de forudsagte sandsynligheder, har drenge i ikke-højrisiko-gruppen en sandsynlighed på 6 pct. for at være sigtede som 18-årige, mens sandsynligheden kun er 1 pct. for pigerne, når alle andre variable holdes på gennemsnittet. I forhold til forældres anerkendende opdragelse ser vi i figur 3.2, at jo mere anerkendende forældrene opdrager, når barnet er 11 år, i desto højere grad falder sandsynligheden for sigtelse som 18-årig. Konkret falder den forudsagte sandsynlighed fra 6 pct. til knap 2 pct., når man går fra en meget lidt anerkendende opdragelsestilgang (værdien 4 på opdragelsesindekset) til en meget anerkendende opdragelsestilgang (værdien 10).²²

22. Skalaen går fra 0 til 14.

FIGUR 3.2

Forudsagte sandsynligheder blandt unge i ikke-højrisikogruppen for at have fået en sigtelse for et kriminelt forhold som 18-årige på baggrund af opdragelse.

Anm.: På baggrund af logit-estimationen har vi efterfølgende udregnet de forudsagte sandsynligheder for alvorlig normbrydende adfærd for (fiktive) unge med værdier fra 1-14 på opdragelsesindekset, mens de resterende variable er sat til deres gennemsnit.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Ser vi videre på de forudsagte sandsynligheder i forhold til betydningen af fritidsaktiviteter, er der tale om 4 pct. sandsynlighed for sigtelse, hvis man ikke går til nogen fritidsaktiviteter, og 2 pct. sandsynlighed, hvis man mindst går til én fritidsaktivitet ugentligt.²³

Ser vi på den forudsagte sandsynlighed for en sigtelse som 18-årig for drenge, der blev opdraget mindre anerkendende, og som ikke gik til en fritidsaktivitet som 11-årige, er sandsynligheden 25 pct. Hvis vi kun ændrer opdragelsen for denne (fiktive) dreng til at være anerkendende, bliver den forudsagte sandsynlighed 9 pct., og hvis vi kun ændrer på, om denne dreng gik til en fritidsaktivitet eller ej, bliver den forudsagte sandsynlighed 14 pct.

Omvendt er den forudsagte sandsynlighed for sigtelse som 18-årig næsten ikke-eksisterende, hvis man er pige og som 11-årig blev aner-

23. Jf. tabel 3.1 har 9 pct. af ikke-højrisikobørnene, der *ikke* går til en fritidsaktivitet som 11-årige.

kendende opdraget og gik til en fritidsaktivitet. For disse piger er sandsynligheden 0,007 pct.

BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR HØJRIKOGRUPPENS SANDSYNLIGHED FOR SIGTELSE

Vender vi os mod de unge i højrisikogruppen og de faktorer i 11-årsalderen, der ser ud til at øge eller mindske sandsynligheden for at være sigtet som 18-årig, er det igen unge mænd, der i højere grad er blevet sigtet. Her er den forudsagte sandsynlighed 11 pct., hvorimod den kun er 4 pct. for piger i højrisikogruppen, alt andet lige. Endvidere ser vi, at har far og/eller mor en dom, øger dette også sandsynligheden betragteligt, idet 11-årige med en dømt far og/eller mor har 31 pct. sandsynlighed for at være sigtet, mens sandsynligheden er 8 pct. for 11-årige med ikke-dømte forældre. Her er det imidlertid vigtigt at erindre, at det kun er 3 pct. af de unge i højrisikogruppen, der som 11-årige havde en dømt forælder (jf. tabel 3.1).

Det har også betydning, om barnet opfatter sig selv som fagligt god i skolen. 11-årige børn, der opfatter sig selv som fagligt gode, har 8 pct. sandsynlighed for sigtelse, mens den forudsagte sandsynlighed for børn, der ikke har den samme faglige selvopfattelse, er på 16 pct.²⁴ Endelig ser vi, at har man skiftet skole to gange eller mere frem til og med 11-årsalderen,²⁵ får det betydning for de unges forudsagte kriminalitets-sandsynlighed, idet to skoleskift eller mere resulterer i en forudsagt sandsynlighed på 15 pct., hvorimod der for børn, der højest har skiftet skole én gang, er en forudsagt sandsynlighed på 8 pct.

For højrisikogruppen viser vores beregninger, at er man dreng, har en dømt far og/eller mor, er ikke fagligt god i skolen og har skiftet skole mere end to gange som 11-årig, så har man 64 pct. sandsynlighed for at være sigtet som 18-årig. Ændrer vi kun på den (fiktive) drengs (subjektive) faglige kunnen, bliver den forudsagte sandsynlighed for at have fået en sigtelse 45 pct. Ændrer vi i stedet kun på skoleskift, bliver den forudsagte sandsynlighed 46 pct.²⁶

Sandsynligheden for at være blevet sigtet for 18-årige piger i højrisikogruppen med ikke-dømte forældre, som er fagligt dygtige i skolen, og som højest har haft ét skoleskift, er 3 pct.

24. Jf. tabel 3.1 vurderer 81 pct. af højrisikobørnene sig som fagligt dygtige som 11-årige.

25. Jf. tabel 3.1 har 20 pct. af højrisikobørnene oplevet mere end et skoleskift som 11-årige.

26. Vi vælger her ikke også at ændre på forældres domme, da vi antager, at det er et forhold, det kan være meget svært at ændre på.

FOREBYGGELSESPERSPEKTIVER I 11-ÅRSALDEREN I FORHOLD TIL KRIMINALITET

Vores analyser har vist, at der også er forskel på, hvilke faktorer i 11-årsalderen der har potentiale til at ændre de to grupper af børns sandsynlighed for at være blevet sigtet.

For ikke-højrisikogruppen peger vores beregninger på, at drenge, opdragelse og fritidsaktiviteter i 11-årsalderen har betydning for ens sandsynlighed for at have fået en sigtelse som 18-årig. Som det fremgår af tabel 3.5, er forældres anerkendende opdragelse, frem for disciplinerende eller straffende opdragelse, en beskyttelsesfaktor for ikke-højrisikogruppen, og det samme er de unges fritidsaktiviteter.

TABEL 3.5

Forudsagte sandsynligheder blandt unge for en sigtelse som 18-årige på baggrund af udvalgte kombinationer af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen. Særså for risikogrupper. Procent.

Risikogrupper:	Kombination af faktorer	Forudsagte sandsynligheder, pct.
Ikke-højrisiko	Dreng, ikke-ankerkendende opdragelse og ingen fritidsaktiviteter	25
	Dreng, anerkendende opdragelse og ingen fritidsaktiviteter	9
	Dreng, ikke-ankerkendende opdragelse og fritidsaktiviteter	14
	Pige, anerkendende opdragelse og fritidsaktiviteter	0,007
Højrisiko	Dreng, dømte forældre, ikke fagligt god i skolen og mindst to skoleskift	64
	Dreng, dømte forældre, fagligt god i skolen og mindst to skoleskift	45
	Dreng, dømte forældre, ikke fagligt god i skolen og højst ét skoleskift	46
	Pige, ikke-dømte forældre, fagligt god i skolen og højst ét skoleskift	3

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

For ikke-højrisikogruppen ser vi således også, i lighed med vores analyser af alvorligt normbrydende adfærd, at man bør være ekstra opmærksom på de børn, der bliver opdraget strengt og mindre anerkendende. Antager vi, at opdragelsen i sig selv bidrager til de unges adfærd som 18-årige, vil der endvidere være et forebyggelsespotentiale i indsatser, målrettet forældrenes opdragelsestilgang af de unge i 11-årsalderen. Ændrer vi på "opdragelsen" af den (fiktive) dreng uden fritidsaktiviteter fra restrikt-

tiv (værdi 4 på opdragelsesindekset) til anerkendende opdragelse (værdi 10 på opdragelsesindekset), reduceres den forudsagte sandsynlighed fra 25 til 9 pct. En opmærksomhed på ikke-højrisikogruppens børn med manglende fritidsliv kan ligeledes, ifølge vores beregninger, have et kriminalitetsforebyggende potentiale.

For højrisikogruppen er det derimod nogle helt andre faktorer, der gør sig gældende i forbindelse med sandsynligheden for at være blevet sigtet end ved sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd. I et kriminalpræventivt perspektiv må det som udgangspunkt bemærkes, at forældres kriminalitet kan være svær at intervenere over for, men at det jo derimod kan fungere som en indikator for børn og unge, der kan have gavn af intervention. Det samme gælder for de børn med ringe faglig selvopfattelse, men her ville der også være et forebyggelsespotentiale i forhold til at forbedre børnenes faglige kunnen og faglige selvopfattelse som 11-årige. Megen forskning tyder på, at succesoplevelser i skolen og faglig udvikling på trods af ustabilitet og manglende succes på nogle livsarenaer netop kan være med til at give børn både selvtillid og - i sagens natur - redskaber til at klare sig i uddannelsessystemet i fremtiden.

Endvidere kan en reduktion af antallet af skoleskift også være et frugtbart fokuspunkt. Vi ved fra anden forskning, at antallet af skoleskift hænger sammen med børnenes faglige resultater (Mehana & Reynolds, 2004).²⁷

OPSAMLING OG DISKUSSION

I dette kapitel har vi undersøgt, hvorvidt faktorer i 11-årsalderen hænger signifikant sammen med alvorlig normbrydende adfærd og kriminalitet i 18-årsalderen og dermed kan siges at være risiko- eller beskyttelsesfaktorer for ungdomskriminalitet for henholdsvis højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen. Det er i læsningen af resultaterne vigtigt at bemærke, at kategoriseringen i en højrisikogruppe og en ikke-højrisikogruppe i sig

27. Sammenhængen kan være et resultat af, at skoleskift indebærer, at man skal tilpasse sig et nyt miljø, hvor lærere og kammerater først skal lære én at kende, og hvor man givetvis skal bruge en del energi på social tilpasning det første stykke tid (frem for på fagligt fokus). Skoleskift i løbet af året kan endvidere betyde, at man helt eller delvist ikke får lært vigtige faglige ting i det omfang, at skolernes pensum varierer. Imidlertid kan sammenhængen mellem skoleskift og manglende skoleresultater også forklares ved, at børn med adfærdsproblemer og/eller faglige udfordringer oftere skifter skole – muligvis til bedre tilbud i specialsystemet.

selv er et udtryk for en lang række socioøkonomiske og individuelle faktorer i 7-årsalderen. Når vi herefter ser på 11-årsfaktorerne, undersøger vi således, hvorvidt disse faktorer efterfølgende medierer eller modererer sandsynligheden for ungdomskriminalitet i en positiv eller negativ retning.

Udgangspunktet for vores analyser har været de resultater, som blev præsenteret i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, hvor tilsvarende forhold blev undersøgt for alvorlig normbrydende adfærd i 15-årsalderen. Sammenholder vi resultaterne for 15-åriges alvorlig normbrydende adfærd og 18-åriges alvorlig normbrydende adfærd og kriminalitet, er der nogle faktorer, der går igen.

Det at være dreng er en gennemgående risikofaktor i flere af analyserne. Da det at være dreng er en statisk risiko-/beskyttelsesfaktor, er det imidlertid ikke så interessant i et forebyggelsesperspektiv, udover at vi her, i lighed med den foreliggende viden, kan dokumentere, at man altså skal være mere opmærksom på drenge.

Herudover finder vi, at lejebolig i 11-årsalderen optræder sammen med sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig, og at dømte forældre i 11-årsalderen optræder sammen med sandsynligheden for, at de unge bliver sigtet som 18-årige. Disse to resultater er således i tråd med *På vej mod ungdomskriminalitet I*, der ligeledes fandt, at lejebolig og forældres domme hang signifikant sammen med alvorlig normbrydende adfærd i 15-årsalderen. Alkoholdebut som 11-årig går også igen, idet denne faktor både havde betydning for alvorlig normbrydende adfærd som 15-årig for høj- og ikke-højrisikogruppen og nu også får betydning for højrisikogruppens alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig. Der er således en del overlap med resultaterne for de 15-åriges alvorlige normbrydende adfærd, hvilket styrker os i, at det netop vil være meningsfuldt at overveje det kriminalpræventive potentiale, som vores analyser peger på.

Forholder vi os udelukkende til resultaterne, præsenteret i dette kapitel, viser tabel 3.6 en oversigt over de signifikante 11-årsfaktorer.

TABEL 3.6

Faktorer i 11-årsalderen, der hænger signifikant sammen med specifik adfærd, rapporteret i 18-årsalderen. Særsilt for risikogrupper.

Risikogrupper:	18-årsadfærd	11-årsfaktorer
Ikke-højrisiko	Alvorlig normbrydende adfærd	Dreng, lejebolig og opdragelse
	Sigtelser	Dreng, opdragelse og fritidsaktiviteter
Højrisiko	Alvorlig normbrydende adfærd	Alkoholdebut og konflikter med venner
	Sigtelser	Dreng, forældres domme, faglig kunnen og skoleskift

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Forældrenes opdragelsestilgang har betydning for ikke-højrisikogruppen, både når vi undersøger sandsynligheden for alvorlig normbrydende adfærd, og når vi undersøger sigtelser i 18-årsalderen.

Dette er helt i overensstemmelse med flere andre studier, som også finder en sammenhæng mellem streng og uberegnelig opdragelse og ungdomskriminalitet (fx Sampson & Laub, 1993; Jaana & Pokela, 1999). På baggrund af teorier om social læring og sociale bånd er denne sammenhæng forventelig, idet børns adfærd afhænger af forældres belønning eller sanktionering af god/dårlig adfærd, styrken af forældre-barn-tilknytningen samt de rollemodeller, som forældrene er for børnene (Akers & Sellers, 2009; Akers m.fl., 1979; Farrington & Welsh, 2007; Hirschi 1969; Laub & Sampson 2003). For børn i ikke-højrisikogruppen er en anerkendende opdragelse i 11-årsalderen således en beskyttelsesfaktor.

I forhold til de andre faktorer, er der ikke andre (ud over det at være dreng), der går på tværs af grupperne og udfaldsmålene. Som vi har været inde på, er der større potentiale i faktorer, som vi reelt mener kan ændres via indsatser. Ud over understøttelse af forældrenes opdragelsestilgang er der måske noget at hente ved en forbedring af nabolagskvaliteten for de børn, der bor i lejebolig, og en understøttelse af fritidsaktiviteter for ikke-højrisikogruppen – under antagelse af, at disse er faktorer er årsager og ikke blot risikomarkører.

I forhold til unge i højrisikogruppen peger resultaterne på, at det ser ud til at være en god idé, ikke kun i et sundhedsmæssigt perspektiv, men også i et kriminalitetsforebyggende perspektiv at undgå, at 11-årige drikker alkohol. Herudover vil de unge i højrisikogruppen kunne drage fordel af en understøttelse af deres kammeratskabsrelationer, så de bliver

mindre konfliktfyldte – igen under antagelse af, at disse er faktorer er årsager og ikke blot risikomarkører.

At børn i højrisikogruppen, der er fagligt dygtige som 11-årige, i mindre grad er blevet sigtet som 18-årige, kan knyttes til forklaringer om kognitive evner, men også forklaringer om selvopfattelse og livssucces. At man klarer sig godt i skolen, er alt andet lige korreleret med kognitive evner, men for nogle børn – og måske særligt socialt udsatte børn – er der også andre ting på spil i forhold til at få realiseret sit ”kognitive potentiale”. Ens skolepræstationer er også knyttet til, om man overhovedet er i en socioemotional situation, hvor man er modtagelig for undervisning, samt om man så at sige kender skolesystemets koder og kan navigere herefter – det, som med sociologiske termer kaldes barnets ”kulturelle kapital”. Her kan skoleskift således også blive en forstyrrelse, idet en ændring i skolemiljøet også kræver tilpasning fra barnet. I forhold til kognitive evner er det i øvrigt i den kriminologiske litteratur gængs at knytte svage kognitive evner sammen med en dårlig evne til at tænke langsigtet i form af en forståelse af de alvorlige konsekvenser, som en handling potentielt kan medføre (fx Moffitt, 1993). Argumentet er, at intelligente unge i højere grad kan tænke abstrakt og kæde handlinger nu og her sammen med fremtidige konsekvenser – dvs. lave en form for kalkuleret risikoanalyse. Derfor vil de i mindre grad handle impulsivt og begå kriminalitet. At intelligens er en beskyttelsesfaktor for højrisikoung, er også fundet i et svensk studie (Stattin, m.fl., 1997).

Vores resultater i dette kapitel peger således for det første på, at der er en række faktorer, man bør være opmærksom på i 11-års alderen, idet disse markerer en oversandsynlighed for senere alvorlig normbrydende adfærd og kriminalitet. For det andet peger resultaterne overordnet på, at man ved at understøtte forskellige muligheder for børnene og deres forældre eller afhjælpe problemer for børnene og deres forældre i 11-årsalderen sandsynligvis kan reducere omfanget af børnenes senere normbrydende og/eller kriminelle adfærd som 18-årige. Samtidig er det klart, at risiko- og beskyttelsesfaktorerne ikke alene er knyttet til barnet, familien eller nærmiljøet, men netop – som den økologiske teori fremhæver – ser ud til at virke gennem et komplekst samspil. Enkeltindsatser, der er målrettet enkelte risiko-/beskyttelsesfaktorer, er naturligvis vigtige, men i det omfang det er muligt, er en helhedstænkning af barnets situation og af, hvorvidt det er muligt at sætte ind flere steder – også over for

forældre, i skolen samt i forhold til gode kammeratskabsrelationer – givetvis endnu bedre i et forebyggelsesperspektiv i 11-års alderen.

Dette er for så vidt ikke en banebrydende konklusion eller noget, som praktikere, der i det daglige arbejder med det kriminalitetsforebyggende arbejde, ikke allerede er bevidste om. Men resultaterne i dette kapitel giver de professionelle et forbedret vidensgrundlag ud over deres egen erfaringsbaserede viden, idet kapitlet giver en systematisk statistisk dokumentation for, at en lang række risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen hænger sammen med om 11-årige er på vej mod ungdomskriminalitet.

Vi kan nu se, at faktorerne i tabel 3.6 også optræder signifikant sammen med ungdomskriminalitet i Danmark, hvilket både styrker vigtigheden af de allerede fungerende indsatser, som er målrettet disse forhold, men som også muligvis kan inspirere til nye kriminalitetsforebyggende tiltag.

15-ÅRSFAKTORER OG KRIMINALITET SOM 18-ÅRIG

KAREN MARGRETHE VENDELBO DAHL OG RIKKE FUGLSANG OLSEN

Dette kapitel viser resultaterne af analyserne af sammenhænge mellem risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen og alvorlig normbrydende adfærd og registrerede sigtelser i 18-årsalderen.

Ligesom i det foregående kapitel 3 er der fokus på de unges individuelle situation, familieforhold, skolegang og sociale relationer samt livsstilsforhold. En del af de spørgeskemaspørgsmål, der indgik i 11-årsskemaet, er dog skiftet ud med andre spørgsmål, der bedre indfanger afgørende aspekter af den 15-åriges hverdagsliv. Det gælder fx en række spørgsmål om personlighed og adfærd, som supplerer det adfærdsmål, som SDQ-skalaen²⁸ giver os, samt spørgsmål om forældrenes engagement i de unges hverdagsliv, de unges brug af rusmidler samt andre typer af risikoadfærd. Alle disse faktorer er velkendte forklaringsfaktorer for unges kriminalitet i forskningslitteraturen (Christoffersen m.fl., 2011).

Dertil kommer, at vi for de 15-årige unge har adgang til vigtige oplysninger om den unges skolegang, fx karaktergennemsnit og ungdomsuddannelse, via Danmarks Statistiks registre, som vi derfor inddrager, enten som supplement eller i stedet for de spørgeskemaspørgsmål, vi før har brugt til at måle årgang 95's skolegang.

²⁸ SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) er et kort, standardiseret spørgeskema, der giver mulighed for systematisk at måle børn og unges psykiske trivsel.

Vi anvender fortsat den opdeling mellem højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen, der er baseret på risici i 7-årsalderen.

Kapitlet indledes med en beskrivelse af, hvordan forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen er fordelt i henholdsvis højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen. Derefter analyserer vi i logistiske regressionsmodeller med et mere begrænset antal variable²⁹ den betingede sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd og at være sigtet som 18-årig. Resultaterne af disse analyser indgår til sidst i konstruktionen af forskellige scenarier, der illustrerer, hvor meget tilstedeværelsen eller fraværet af forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer kan betyde for den enkelte unges sandsynlighed for at begå kriminalitet.

RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER I 15-ÅRSALDEREN I HØJRISIKOGRUPPEN OG I IKKE-HØJRISIKOGRUPPEN

Tabel 4.1. viser forskelle på og ligheder mellem højrisikogruppen og ikke-højrisikogruppen i 15-årsalderen med hensyn til de risiko- og beskyttelsesfaktorer, som forskningslitteraturen udpeger som væsentlige for kriminalitetsudøvelse. Som det fremgår, optræder der risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen, der er tydeligt forbundne med den gruppe, de unge tilhører på baggrund af deres risikoprofil som 7-årige. Det gælder fx karaktergennemsnit, hvor 30 pct. af højrisikogruppen mod 53 pct. af ikke-højrisikogruppen har fået et gennemsnit på 7. Det gælder også kontakt til kommunen, hvor 20 pct. af højrisikogruppen i 15-årsalderen har været i kontakt med kommunen, mod 10 pct. af ikke-højrisikogruppen. Og det gælder den unges afprøvning af hash (18 pct. i højrisikogruppen mod 9 pct. i ikke-højrisikogruppen), samt hvorvidt den unge har været offer for kriminalitet (30 pct. i højrisikogruppen mod 16 pct. i ikke-højrisikogruppen).

De faktorer, der afgjorde opdelingen af de unge i en højrisikogruppe og en ikke-højrisikogruppe i 7-årsalderen, er således sammenhængende med en række forhold i 15-årsalderen, der kan være med til at forstærke de risici, der optrådte i 7-årsalderen.

29. Da vi finder en meget tæt indbyrdes sammenhæng mellem fx visse personlighedsfaktorer eller mellem uddannelsesfaktorer, er det ikke muligt at inkludere alle relevante faktorer i samme model.

TABEL 4.1

Andelen af unge i undersøgelsen, der er kendetegnet ved forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen. Særskilt for risikogruppe. Procent.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer	Ikke høj- risiko	Chi ² og Højrisiko t-test
Dreng	40,9	85,8***
<i>Adfærd og personlighed</i>		
ADHD-diagnose	1,8	3,8**
Hyperaktiv, målt ved SDQ	2,4	6,1***
Høj selvkontrol	83,8	79,2**
Fremtidsorienteret	19,3	11,7***
Samvittighedsfuld	15,9	13,7
Tillidsfuld	31,2	29,9
Tilfreds med livet	30,7	30,7
Tilfreds med kroppen	62,9	64,7
<i>Skole og uddannelse</i>		
Mindst to skoleskift	12,9	20,2***
Har pjækket det sidste år	27,1	36,6***
Karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve < 2	2,9	9,4***
Karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve > = 7	52,6	29,9
Er startet på gymnasial ungdomsuddannelse	79,9	61,7***
Er startet på erhvervsfaglig ungdomsuddannelse	14,7	25,9
Er ikke startet på ungdomsuddannelse	2,2	3,8
<i>Sociale og økonomiske ressourcer i familien</i>		
Far har højst grundskoleuddannelse	12,2	28,6***
Mor har højst grundskoleuddannelse	9,2	16,2***
Far er på kontanthjælp eller førtidspension	2,2	7,2***
Mor er på kontanthjælp eller førtidspension	3,2	7,9***
Familien bor i lejebolig i 2011	15,4	27,7***
En af forældrene har en dom for kriminalitet 1995-2011	1,3	5,6***
Mor var teenager, da barnet blev født	2,8	7,1***
Forældre er skilt	27,4	43,4***
Forældre har lav indkomst	3,5	5,1*
Familien har haft kontakt med kommunen angående barnet	10,4	20,1***
<i>Relationer og omsorg i familien</i>		
Forældre har højt alkoholforbrug	5,6	7,7*
Mor har søgt læge for depression	7,7	11**
Familien har et højt konfliktniveau	12,3	16**
Forældre har stor indsigt i hverdagslivet	44,9	39,6*
Forældres anerkendelse og straf. Gns. på skala fra 1-12	6,9	6,7

(Tabellen fortsættes)

TABEL 4.1 FORTSAT

Andelen af unge i undersøgelsen, der er kendetegnet ved forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen. Særskilt for risikogruppe. Procent.

Risiko og beskyttelsesfaktorer	Ikke høj- risiko	Højrisiko	Chi ² og t-test
<i>Sociale relationer til venner</i>			
Har venner på besøg mindst to gange ugentligt	36,6	37,0	
Er ofte på besøg hos venner	50	53,1 ***	
Har en kæreste	17,7	19,1	
Har haft konflikter med kammerater det sidste år	24,4	25,4	
Er blevet mobbet det sidste halve år	8,1	9,7	
<i>Livsstil</i>			
Læser bøger ugentligt	29,3	15,9 ***	
Dyrker organiserede fritidsaktiviteter ugentligt	78,6	71,3 ***	
Har et højt alkoholforbrug	28,6	36,6 ***	
Har prøvet at ryge hash	8,9	17,5 ***	
Har været offer for kriminalitet	16,3	29,6 ***	

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Der er dog også faktorer, der ifølge litteraturen har en væsentlig betydning for risikoen for at begå kriminalitet, som er relativt jævnt fordelt mellem de to grupper. Det gælder karaktertræk ved de unges personlighed, fx selvkontrol, samvittighedsfuldhed, tillidsfuldhed og livstilfredshed, hvor vi fx ser, at 84 pct. af ikke-højrisikogruppen og kun lidt færre (79 pct.) i højrisikogruppen har en høj grad af selvkontrol, og vi ser, at omtrent 30 pct. af de unge i såvel ikke-højrisikogruppen som i højrisikogruppen kan karakteriseres som både tillidsfulde og tilfredse med livet.

Grupperne ligner også hinanden, når det gælder kendetegn ved familiens relationer og omsorg – fx hvorvidt forældrene har indsigt i den unges hverdag og opdrager med en høj grad af anerkendelse og lav grad af straf. Her ser vi, at ikke-højrisikogruppen og højrisikogruppen scorer lige højt på skalaen over, hvor meget forældrene bruger anerkendelse og straf i opdragelsen, og vi ser, at henholdsvis 45 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen og 40 pct. af de unge i højrisikogruppen oplever, at deres forældre har en høj grad af indsigt i deres hverdagsliv. Endelig ser vi kun små og hovedsageligt insignifikante forskelle på de to gruppers relationer til jævnaldrende. 37 pct. af de unge i begge grupper har venner på besøg mindst to gange om ugen, 50 og 53 pct. besøger venner mindst

to gange om ugen, ligesom 24-25 pct. har oplevet konflikter med kammerater det seneste år.

Der er altså risici og beskyttelsesfaktorer, der er kædet sammen i forløb, hvor sandsynligheden for at møde en risikofaktor afhænger af mødet med andre, tidligere risici. Men der er også mulighed for at støde på en tværvej af nye beskyttelsesfaktorer og nye risici, som kan få en ung med en type risikoprofil til at skifte bane og mindske sandsynligheden for kriminalitet.

Når det er sagt, er en del af de faktorer, som vi medtager i undersøgelsen af de 15-årige, og som ikke indgår i tidligere runder af undersøgelsen, ikke nødvendigvis nye fænomener i de unges liv – de er blot nye i spørgeskemaundersøgelsen. Det gælder fx den unges evne til selvkontrol, som kan have været et personlighedstræk, der har været mere eller mindre konstant i barndomsårene, og som, hvis man havde målt det tidligere, kunne have indgået i risikovurderingen i 7-årsalderen og dermed have øget disse grupperingers forklaringskraft.

RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORERS BETYDNING FOR ALVORLIG KRIMINALITET – REGRESSIONSANALYSE

Vi har nu, via de binære sammenhænge præsenteret i tabel 4.1, vist, at der ikke overraskende generelt også er forskel mellem høj- og ikke-højrisikogruppen, når vi ser på risiko- og beskyttelsesfaktorer, der optræder i 15-årsalderen. I forlængelse heraf laver vi en logistisk regressionsanalyse af sandsynligheden for at udvise alvorlig normbrydende adfærd i 18-årsalderen. Her medtager vi alle de faktorer, der i den beskrivende analyse er signifikant sammenhængende med kriminalitet, og udvælger på baggrund heraf de vigtigste faktorer.

En del af de faktorer, der statistisk optræder samtidig med normbrydende adfærd og kriminalitet, kan være risikomarkører og ikke i sig selv årsager til de unges adfærd. Om der er tale om markører eller årsager, kan vi ikke endeligt afgøre med de data og metoder, vi anvender her. Med regressionsanalyse kan vi dog komme så langt, at vi kan tillade os at se bort fra faktorer, der i hvert fald ikke optræder statistisk signifikant, når der kontrolleres for andre risiko- og beskyttelsesfaktorer. I en regressionsanalyse er det vigtigt ikke samtidig at medtage faktorer, der indbyrdes hænger meget tæt sammen, idet dette vil skævvride resultater-

ne af analysen. Vi har derfor i den endelige model udeladt en del faktorer, der *har* betydning for kriminalitet, men som overlapper for meget med de medtagne faktorer. Således nøjes vi i den endelige model med at inkludere selvkontrol og udelader ADHD-diagnose, hyperaktivitet og fremtidsorientering. Og vi vælger at inkludere karaktergennemsnit frem for hvilken ungdomsuddannelse den unge har påbegyndt, fordi disse to faktorer er meget tæt sammenhængende.

Tabel 4.2 viser det samlede billede af sammenhænge mellem risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen og udvisning af alvorlig normbrydende adfærd i 18-årsalderen. For begge grupper optræder de unges selvkontrol og pjækkeri sammen med den alvorligt normbrydende adfærd. Her er det værd at bemærke, at henholdsvis 27,1 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen og 36,6 pct. i højrisikogruppen svarer, at de har pjækket det sidste år jf. tabel 4.1.

Derudover spiller livstilfredshed en rolle for ikke-højrisikogruppen, men ikke for højrisikogruppen. Familiemæssigt har det betydning for højrisikogruppen, hvorvidt de unges forældre har indsigt i de unges hverdag, og for ikke-højrisikogruppen spiller det en rolle, hvorvidt forældrene opdrager med anerkendelse frem for med straf.

Når det gælder de unges sociale liv og øvrige risikoadfærd, spiller det en rolle, hvorvidt de unge er meget sammen med deres venner uden for hjemmet. Denne sammenhæng er kun signifikant for ikke-højrisikogruppen, hvilket dog kan skyldes det lavere antal respondenter i højrisikogruppen. I højrisikogruppen betyder konflikter med kammerater en øget sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd, og i begge grupper spiller det en rolle, hvorvidt den unge har prøvet hash. Henholdsvis 8,9 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen og 17,5 pct. i højrisikogruppen svarer, at de har prøvet at ryge hash jf. tabel 4.1. I tillæg hertil kan vi se, at det især for ikke-højrisikogruppen spiller en rolle, hvorvidt de unge selv har været udsat for kriminalitet. Endelig må vi konstatere, at drenge, på trods af kontrol for alle disse faktorer, fortsat har en væsentligt større sandsynlighed for at være alvorligt normbrydende end piger.

TABEL 4.2

Estimeret sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årig på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen. Særskillt for risikogrupper. Logistiske regressionsmodeller, odds ratio.

	Højrisiko	Ikke-højrisiko
<i>Individuelle forhold</i>		
Dreng	2,2 *	5,8 ***
Høj selvkontrol	0,4 ***	0,6 **
Samvittighedsfuld		
Tillidsfuld	0,6	
Lav livstilfredshed		2,0 ***
<i>Familie og opvækst</i>		
Anerkendende opdragelse		0,9 **
<i>Skoleforhold</i>		
Pjækket det sidste år	2,3 **	1,5 (*)
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>		
Ude med venner (hver dag = ref.)		
1-5 gange om ugen		0,5 *
Ikke ugentligt		0,4 *
Konflikter med venner	1,8 *	
Prøvet at ryge hash	3,6 ***	3,0 ***
Været udsat for kriminalitet		2,2 ***
N	742	2.309
Pseudo R2	0,19	0,21

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kontrolleret for samvittighedsfuld, tilfreds med krop, far har højest grundskoleuddannelse, mor har højest grundskoleuddannelse, far er på kontanthjælp/førtidspension¹, mor er på kontanthjælp/førtidspension, familien bor i lejebolig, barnet bor i en brudt familie, forældrekonflikt, mor har kontaktet kommunen ang. barnet, karaktergennemsnit, mere end ét skoleskift, læser bøger, organiserede fritidsaktiviteter, højt alkoholforbrug.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Holder vi de signifikante faktorer op imod de ikke-signifikante (ikke rapporteret i tabel 4.2.), ser det altså ud til, at den højere forekomst af kriminalitet blandt unge med ADHD-diagnoser og hyperaktivitet kan forklares med disse gruppers generelt lave grad af selvkontrol, og at lave karakterer og ungdomsuddannelsesretning ikke spiller en vigtig rolle for kriminalitet, hvis vi tager højde for, om den unge har pjækket fra skole. Ligeledes ser vi, at socioøkonomiske faktorer som lavt uddannelsesniveau og marginalisering på arbejdsmarkedet ikke spiller en signifikant rolle for kriminalitet, når vi også tager højde for forældrenes tilgang til omsorg og opdragelse. Og endelig ser vi, at alkohol ikke har betydning

for udøvelse af alvorlig normbrydende adfærd, når vi tager højde for, om den unge også har eksperimenteret med hash.

SANDSYNLIGHEDEN FOR ALVORLIG NORMBRYDENDE ADFÆRD FOR UDVALGTE TYPER AF UNGE

I arbejdet med at forebygge unges kriminalitet kan det være et nyttigt redskab at vide, hvor meget man vil kunne påvirke unges sandsynlighed for at begå noget kriminelt ved at sætte ind over for udvalgte risikofaktorer, enten enkeltvist eller samtidigt. Som tidligere beskrevet kan vi imidlertid ikke endeligt afgøre, om statistisk signifikante risiko- og beskyttelsesfaktorer, som vores modeller identificerer, er kausale faktorer eller markører. Dette er vigtigt at have in mente i tolkningen af de forudsagte sandsynligheder.

TABEL 4.3

Forudsagte sandsynligheder blandt unge for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som 18-årige på baggrund af udvalgte kombinationer af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 11-årsalderen. Særskilt for risikogrupper. Procent.

Risikogrupper:	Kombination af faktorer	Forudsagt sandsynlighed, pct.
Ikke-højrisiko	Drenge, lav selvkontrol, pjækker og har prøvet at ryge hash	38,1
	Piger, lav selvkontrol, pjækker og har prøvet at ryge hash	9,5
	Drenge, høj selvkontrol, pjækker ikke, og har ikke prøvet at ryge hash	7,1
	Piger, høj selvkontrol, pjækker ikke, og har ikke prøvet at ryge hash	1,3
Højrisiko	Drenge, lav selvkontrol, pjækker og har prøvet at ryge hash	64
	Piger, lav selvkontrol, pjækker og har prøvet at ryge hash ¹	45,2
	Drenge, høj selvkontrol, pjækker ikke, og har ikke prøvet at ryge hash	8,3
	Piger, høj selvkontrol, pjækker ikke, og har ikke prøvet at ryge hash	4

Anm.: Alle andre faktorer sat til gennemsnit.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

I de logistiske regressionsanalyser er selvkontrol, pjæk og afprøvning af hash faktorer, der påvirker både høj- og ikke-højrisiko-gruppens sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd. Selvom højrisiko-gruppen har en højere forekomst af lav selvkontrol, pjæk og afprøvning

af hash, er det ikke ualmindeligt forekommende i ikke-højrisikogruppen og derfor nyttige indsatsområder i begge grupper.

Hvis vi forestiller os en dreng fra højrisikogruppen, er hans gennemsnitlige sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd som før beskrevet ca. 20 pct. Forestiller vi os så, at han i 15-årsalderen er udstyret med en god portion selvkontrol, undlader at pjække og ikke eksperimenterer med hash (ca. 49 pct. af drengene i højrisikogruppen), viser disse beregninger, at hans sandsynlighed for at begå alvorlig kriminalitet falder til 8 pct. Og hvis vi omvendt forestiller os, at han *både* har en lav selvkontrol, pjækker fra skole og eksperimenterer med hash (ca. 4 pct. af drengene i højrisikogruppen), viser beregningerne, at hans sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd stiger til hele 64 pct.

Ser vi i stedet på ikke-højrisikogruppen, har en dreng fra denne gruppe en gennemsnitlig sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd på 12 pct. Hvis han har en høj grad af selvkontrol, ikke pjækker fra skole og ikke eksperimenterer med hash (61 pct. af drengene i ikke-højrisikogruppen), falder hans sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd til ca. 7 pct. Omvendt stiger hans sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd til 38 pct., hvis han *både* har en lav selvkontrol, pjækker fra skole og eksperimenterer med hash (kun 1 pct. af drengene i ikke-højrisikogruppen).

For pigerne tegner der sig et lignende billede, selvom deres sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd er langt lavere end drengenes. En pige fra højrisikogruppen har en gennemsnitlig sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd på 16 pct. Hvis hun som 15-årig har god kontrol over sig selv, ikke pjækker og ikke afprøver hash (36 pct. af (de få) piger i højrisikogruppen), kan vi forvente en sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd på kun 4 pct. Og omvendt stiger hendes sandsynlighed til hele 45 pct., hvis hun på samme tid har en lav selvkontrol, pjækker og eksperimenterer med hash (7 pct. af pigerne i gruppen).

Og i ikke-højrisikogruppen har en pige, der har en høj grad af selvkontrol, ikke pjækker og ikke eksperimenterer med hash (58 pct. af pigerne i gruppen), en sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd på 1 pct., hvorimod det modsatte tilfælde, hvor pigen fra ikke-højrisikogruppen mangler selvkontrol, pjækker og eksperimenterer med hash (2 pct. af pigerne i gruppen), øger hendes sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd til 10 pct.

Disse beregninger af mere eller mindre sandsynlige sammenfald af faktorer indikerer altså – under forudsætning af, at der er tale om kausale risiko- og beskyttelsesfaktorer – at det er muligt at reducere højrisikogruppens sandsynlighed for alvorlig normbrydende adfærd næsten til niveau med ikke-højrisikogruppen, hvis det lykkes at forbedre den unges evne til selvkontrol samt at undgå pjækkeri og hash. I højrisikogruppen kan man derudover med fordel arbejde med de unges sociale tillid og relationer til kammerater. I højrisikogruppen har disse faktorer nogenlunde samme betydning for piger og drenge, men pigernes sandsynlighed for at befinde sig i højrisikogruppen og for at begå alvorlig kriminalitet er noget mindre end drengenes.

Omvendt påpeger denne analyse af akkumulerede risici, sammenholdt med de tidligere analyser i kapitlet, at alarmklokkerne bør ringe, hvis man oplever, at drenge fra ikke-højrisikogruppen mangler selvkontrol, er trætte af livet, pjækker, eksperimenterer med hash eller udsættes for straffende og ikke-anerkendende opdragelse, idet disse risikofaktorer øger denne gruppes sandsynlighed for alvorlig normbrydende adfærd væsentligt – særligt når de optræder samtidigt. Men pointen er, at vi ikke kan afgøre, om det er de selvsamme faktorer, som indsatserne skal rette sig imod, eller om det er andre forhold, som vi ikke har med i vores beregninger.

Pigerne i ikke-højrisikogruppen er, hvad angår alvorlig normbrydende adfærd, en relativt beskyttet gruppe, og der skal meget til for at få dem til at udvise alvorlig normbrydende adfærd.

SIGTELSE FOR KRIMINALITET

I de følgende analyser anvender vi nu de unges sigtelser som 18-årige som mål for, om de rent faktisk har begået noget kriminelt. Når vi undersøger risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen for de to grupper, finder vi, til forskel fra i 11-årsalderen, i langt højere grad, at de samme 15-årsfaktorer bliver signifikante for de to gruppers kriminalitetssandsynlighed i 18-årsalderen. Resultaterne viser vi i tabel 4.5.

Af tabel 4.4 fremgår det, at det for begge grupper gælder, at unge mænd i højere grad er blevet sigtet, at jo højere et karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangseksamen, desto lavere er sandsynligheden for at

have fået en sigtelse, og at hashbrug også hænger positivt sammen med sandsynligheden for at have fået en sigtelse.

For ikke-højrisikogruppen ser vi, at forældrenes kriminalitet og farens (fortsat) lave uddannelsesniveau i 15-årsalderen optræder sammen med de unges sandsynlighed for at have fået en sigtelse, mens graden af samvittighedsfuldhed har betydning for højrisikogruppeunge, hvor en høj grad af samvittighedsfuldhed optræder sammen med en lavere sandsynlighed for at have fået en sigtelse.

TABEL 4.4

Estimeret sandsynlighed for at have fået en sigtelse for et kriminelt forhold som 18-årig på baggrund af risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-årsalderen. Særsilt for risikogrupper. Logistiske regressionsmodeller, odds ratio.

	Højrisiko	Ikke-højrisiko
<i>Individuelle forhold</i>		
Dreng	4.881 **	4.235 ***
Samvittighedsfuld	0.387 *	
<i>Familie og opvækst</i>		
Far har højest grundskoleuddannelse	2,057 *	2.057 *
Far eller mor betinget eller ubetinget dom		3.869 *
<i>Skoleforhold</i>		
Karaktergennemsnit	0.459 ***	0.380 ***
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>		
Ude med venner (hver dag =ref.)		0.579 *
Har prøvet at ryge hash	2.784 ***	3.337 ***
N	742	2.309
Pseudo R2	0,182	0,223

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kontrolleret for selvkontrol, tilfreds med krop, lav livstilfredshed, mor har højest grundskoleuddannelse, far er på kontanthjælp/førtidspension¹, mor er på kontanthjælp/førtidspension, familien bor i lejebolig, barnet bor i en brudt familie, forældrekonflikt, mor har kontaktet kommunen ang. barnet, karaktergennemsnit, anerkendende opdragelse, mere end ét skoleskift, pjæk, læser bøger, organiserede fritidsaktiviteter, konflikter med venner, højt alkoholforbrug.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR IKKE-HØJRIKOGRUPPENS SANDSYNLIGHED FOR SIGTELSE

Ser vi på de forudsagte sandsynligheder, har drenge i ikke-højrisikogruppen 4 pct. sandsynlighed for at være sigtet som 18-årige, mens sandsynligheden kun er 1 pct. for pigerne, når alle andre variable holdes på gen-

nemsnittet. I forhold til karaktergennemsnit ser vi, at hvis man har under 2, er den forudsagte sandsynlighed 4 pct., har man mellem 2 og 7, er det 3 pct., og har man mindst 7 i karaktergennemsnit, er den forudsagte sandsynlighed kun 1 pct., alt andet lige. Har mindst en af forældrene fået en dom, når den unge er 15 år, er den forudsagte sandsynlighed for at have fået en sigtelse 3 pct., mens den kun er 1 pct. for unge med ikke-dømte forældre i ikke-højrisikogruppen. Her er det igen værd at bemærke, at kun 1,3 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen har dømte forældre som 15-årige. Har man prøvet hash som 15-årig, medfører det alt andet lige en sandsynlighed for at have fået en sigtelse på 4 pct., mens det samme gælder for 1 pct. af unge, der ikke har røget hash. 8,9 pct. af de unge i ikke-højrisikogruppen har røget hash.

Når vi samlet ser på kombinationer af signifikante risiko- og beskyttelsesfaktorer for ikke-højrisikogruppen, ligger den forudsagte sandsynlighed for drenge med et karaktergennemsnit under 2, med lavt uddannede fædre, med forældre med en dom, og som har prøvet hash, på 63 pct. Ændrer vi udelukkende på karaktergennemsnittet og sætter det til mellem 2 og 7, bliver den forudsagte sandsynlighed reduceret til 39 pct. Antager vi, at de signifikante risiko- og beskyttelsesfaktorer er kausale, kan der også være et potentiale i at undgå, at de unge ryger hash, da vi her ser, at den forudsagte sandsynlighed, når vi kun ændrer på, om man har prøvet hash eller ej, bliver reduceret til 34 pct. Endvidere giver det også mere mening at fokusere på hashrygningen, da denne er en væsentligt mere udbredt risikofaktor end karaktergennemsnit under 2 (2,9 pct.) og forældres domme.

Til sammenligning har piger med et karaktergennemsnit på mindst 7, med en far med uddannelse over grundskoleniveau, med lovlige forældre og uden erfaringer med hash kun 1 pct. sandsynlighed for en sigtelse.

BETYDNINGEN AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER FOR HØJRISIKOGRUPPENS SANDSYNLIGHED FOR SIGTELSE

For drenge i højrisikogruppen er den forudsagte sandsynlighed for en sigtelse alt andet lige 11 pct., mens den for piger er 3 pct. Er man mindre samvittighedsfuld, er sandsynligheden 10 pct., mens 15-årige unge i højrisikogruppen, der er mere samvittighedsfulde, har en 4 pct. forudsagt sandsynlighed. Karaktergennemsnit betyder også noget for højrisikoung, idet man har 20 pct. sandsynlighed for at have fået en sigtelse med et

gennemsnit under 2 (det er der 9,4 pct. af de unge i højrisikogruppen, der har), 11 pct., hvis man ligger mellem 2 og 7, og 5 pct., hvis man har mindst 7. For de højrisikoung, der ryger hash som 15-årige (17,5 pct.), er der tale om 19 pct. sandsynlighed for at have fået en sigtelse, mod 8 pct., alt andet lige, for unge, der ikke har prøvet hash.

Når vi samlet ser på kombinationer af signifikante risiko- og beskyttelsesfaktorer, har drenge med lav grad af samvittighedsfuldhed, med et karaktergennemsnit under 2, og som ryger hash, 47 pct. sandsynlighed for at have fået en sigtelse, alt andet lige. Ændrer vi gennemsnittet til i stedet at være mellem 2 og 7, bliver den forudsagte sandsynlighed på 29 pct. Ændrer vi derimod kun på, om den unge (fiktive) dreng ryger hash eller ej, reduceres sandsynligheden for at have fået en sigtelse til 24 pct. Til sammenligning har piger med en høj grad af samvittighed, med gode karakterer, og som ikke har prøvet hash som 15-årige, 1 pct. sandsynlighed.

FOREBYGGELSESPERSPEKTIVER I 15-ÅRSALDEREN FOR KRIMINALITET

Vores analyser har vist, at der er en del fælles faktorer, der gør sig gældende for både høj- og ikke-højrisikogruppen i 15-årsalderen – faktorer, man således i et forebyggelsesperspektiv skal være opmærksomme på, og hvor alarmklokkerne bør ringe, hvis der er mange tilstede i de unges liv.

Vores resultater peger således på, at der kan være et forebyggelsespotentiale i forhold til en understøttelse af de unges skolegang og resultater – både i form af at undgå at de pjækker, men også ved at løfte det faglige niveau for de relativt få unge, der har et gennemsnit under 2. Vi er meget bevidste om, at sammenhængen givetvis ikke er kausal eller givetvis kun er delvist kausal, men man bør i hvert fald have ekstra opmærksomhed på de unge, der ikke klarer sig så godt fagligt og pjækker.

Vi ser endvidere, at kan vi forebygge, at unge begynder at ryge hash, er der givetvis også en gevinst at hente i forhold til deres kriminelle aktiviteter. Anden forskning peger på, at hashbrug i sig selv kan virke fremmende for bestemte typer af kriminalitet, men igen tolker vi vores resultater varsomt, da vi ikke endeligt kan afgøre årsag-virkningsforholdet. Vi mener, at vi givetvis både måler netop indvirkningen af hashrygningen og det forhold, at man, når man skal købe hash, er nødt til at interagere med kriminelle miljøer, og at kriminalitet som handlingsalternativ derfor også bliver mere sandsynligt alene af den grund.

OPSAMLING

Analyserne i dette kapitel har vist os, at en række faktorer, der kendetegner den unges personlighed, skolegang, sociale liv blandt familie og venner samt fritidsliv hænger sammen med den unges sandsynlighed for at udvise alvorlig normbrydende adfærd og at blive sigtet for kriminalitet. En stor del af disse faktorer er dog indbyrdes sammenhængende, og i 15-årsalderen er de mest fremtrædende forklarende faktorer for højrisikogruppen det at være dreng, evne til selvkontrol, samvittighedsfuldhed, tillidsfuldhed, fars uddannelsesniveau, karaktergennemsnit, pjæk fra skolen, konflikter med kammerater og afprøvning af hash.

For ikke-højrisikogruppen er det at være dreng, selvkontrol, pjæk, fars uddannelsesniveau, karaktergennemsnit og hashafprøvning ligeledes vigtige faktorer. Det samme er den unges generelle livstilfredshed, forældrenes opdragelsesstil, far eller mors domme, den unges samvær med venner og det, at den unge har været offer for kriminalitet.

TABEL 4.5

Oversigt over 15-årsfaktorer, der hænger signifikant sammen med 18-årsadfærd. Særskilt for høj- og ikke-højrisikogruppe.

Risikogrupper:	18-årsadfærd	15-årsfaktorer
Ikke-højrisiko	Alvorlig normbrydende adfærd	Dreng, lav selvkontrol, lav grad af tillidsfuldhed, ikke-anerkendende opdraget, pjæk, ses meget ude med venner, har prøvet hash, har været udsat for alvorlig kriminalitet
	Sigtelser	Dreng, lavt karaktergennemsnit, fars højeste uddannelse er grundskole, far eller mor er idømt betinget eller ubetinget dom, ses meget med venner ude, har prøvet hash
Højrisiko	Alvorlig normbrydende adfærd	Dreng, lav selvkontrol, lav grad af tillidsfuldhed, pjæk, konflikter med venner
	Sigtelser	Dreng, mindre samvittighedsfuld, lavt karaktergennemsnit, fars højeste uddannelse er grundskole, har prøvet hash

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Opdelingen i en høj- og en ikke-højrisikogruppe på baggrund af risici i 7-årsalderen forklarer en del af variationen i unges tilbøjelighed til at begå kriminalitet. Det er dog i høj grad muligt at skifte bane – særligt for

drengene. Et positivt baneskift for drenge i højrisikogruppen kan typisk finde sted, hvis den unge har en god evne for selvkontrol og i øvrigt passer sin skole og holder sig fra hash. Omvendt kan et negativt baneskift finde sted for drenge i ikke-højrisikogruppen, hvis de i øvrigt bevæger sig på kanten af samfundets normer eller oplever at få deres grænser overskredet ved at blive udsat for kriminalitet.

I forhold til sigtelser ser vi også, at der er afgørende forhold, der giver mulighed for et baneskift. For begge grupper gælder det, at skoleresultater og hashbrug ser ud til at være skelsættende.

I forhold til at målrette indsatser på baggrund af opdelingen i høj- og ikke-højrisikogruppen viser analysen, at man skal passe på med ikke at pådutte alle unge i højrisikogruppen en identitet som potentielt kriminelle, idet halvdelen af dem *ikke* har en forøget sandsynlighed for kriminalitet, så længe de mest markante risikofaktorer i 15-årsalderen ikke er til stede. Omvendt bør alarmklokkerne ringe, når disse risikofaktorer er til stede for denne gruppe, idet deres kriminalitetsrisiko da er relativt høj. Identifikationen af en højrisikogruppe på baggrund af faktorer i 7-årsalderen giver derfor mening, men bør bruges med omtanke.

ÆNDRINGER I DE UNGES ADFÆRD I UNGDOMSÅRENE

RIKKE FUGLSANG OLSEN

I dette kapitel præsenterer vi analyser af ændringer i de unges normbrydende adfærd og kriminalitet/lovlydighed fra 15-16 år, til de er 18 år, med henblik på at undersøge, om mønstre over tid i de unges adfærd hænger sammen med risiko- og beskyttelsesfaktorer, der også ændrer sig i den pågældende periode.

Dette kapitel adskiller sig dermed fra de to foregående kapitler, idet analyserne *ikke* direkte følger op på analyserne i *På vej mod ungdomskriminalitet I*, men derimod står som et selvstændigt, supplerende bidrag. I analyserne i dette kapitel anvender vi således *ikke* kategoriseringen i højrisikogruppe og ikke-højrisikogruppe, men tager derimod udgangspunkt i de unges situation som 15-årige, og hvorvidt de svarer, at de har gjort mindst et af de normbrydende forhold, hvorefter vi videre i 18-årsalderen følger op på, om de unge fortsat ifølge dem selv udviser normbrydende adfærd. Derudover analyserer vi også, hvorvidt de unge har fået en sigtelse som henholdsvis 16-årige og igen i den efterfølgende periode, frem til de bliver 18 år. For sigtelser har vi de unges 16-årsfødselsdag som første nedslagspunkt, da de først kan blive sigtet fra og med de er 15 år.

I dette kapitel anvender vi således stadigvæk de samme udfaldsmål i form af selvrapporteret normbrydende adfærd og registrerede sig-

telser – dog med den centrale forskel, at vi nu ser på *ændringer* i de unges adfærd fra 15-16-årsalderen til 18-årsalderen.

Som beskrevet i kapitel 2, er der i forhold til den selvrapporterede normbrydende adfærd nogle vanskeligheder i anvendelsen af dette udfaldsmål over tid, da der ikke er spurgt på samme måde i 15- og 18-årsalderen. Derfor har vi valgt indledningsvist i dette kapitel at redegøre detaljeret for denne operationalisering, hvorefter der følger en præsentation af, hvorledes de unge fordeler sig, når informationerne om normbrydende adfærd blandt 15- og 18-årige sammenholdes. Vi præsenterer endvidere også fordelingen af de unge i forhold til deres sigtelsesstatus som 16- og 18-årige. Disse første deskriptive analyser udmønter sig i en kategorisering af de unge i fire grupper ud fra kombinationer af, om de udviser normbrydende adfærd som henholdsvis 15- og 18-årige.

Herefter går vi videre med fixed effects-modeller, hvor vi analyserer *ændringerne* i de unges normbrydende adfærd og sigtelser, og hvorvidt *ændringer* i risiko- og beskyttelsesfaktorer i samme periode hænger sammen med denne udvikling.³⁰

ÆNDRINGER I UNGDOMSKRIMINALITET FRA DET 15. TIL DET 18. ÅR

Når vi vil belyse, hvilke faktorer der har betydning for, om unge bliver mere eller mindre normbrydende eller begår mere eller mindre kriminalitet i ungdomsårene, er det væsentligt, at vi rent faktisk relativt præcist kan afgrænse og måle tidspunkterne for de unges eventuelle kriminalitet. I forhold til den registrerede kriminalitet i form af sigtelser er det ligetil, idet sigtelsesdato(er) fremgår af registrene.³¹ Men i forhold til den selvrapporterede normbrydende adfærd er der nogle udfordringer i forhold til afgrænsningen af tidspunkterne for de unges handlinger, hvilket bety-

30. I den nyligt udkomne BFU-rapport *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet* (Thomsen (red.), 2016) – som er baseret på samme spørgeskemadata – viste analyser af ændringer i udvalgte enkeltfaktorer fra det 15. til det 18. år, at der var en række forhold, der hang sammen med de unges kriminalitet/lovlydighed som 18-årige. Fx at man drak mere/mindre som 18-årig end som 15-årig. I analyserne fra *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet* anvendtes dog en anden operationalisering af den selvrapporterede normbrydende adfærd, og sigtelser blev ikke analyseret. Endvidere har vi i analyserne i dette tilføjet en række yderligere faktorer, som vi forventer også har en selvstændig betydning og/eller muligvis ændrer og nuancerer vores forståelse af de foreliggende resultater.

31. Sigtelsesdatoen er dog ikke nødvendigvis sammenfaldende med gerningsdatoen.

der, at vi i den forbindelse må gøre os nogle antagelser og træffe nogle pragmatiske valg.

LOVLYDIG, GENGANGER, TIDLIGT OPHØR ELLER SEN START

Som 15-årige blev de unge spurgt til, om de havde begået en række forhold *flere gange, én gang, aldrig* eller måtte svare *ved ikke* (se evt. kapitel). Her målte man med andre ord omfanget (kvantiteten) af de begåede forhold for de 15-årige. Som 18-årige blev de unge derimod spurgt, om de havde begået en række forhold *inden for det sidste år, for mere end et år siden, aldrig*, eller om de måtte svare *ved ikke*. Her målte man med andre ord primært tidspunktet for gerningen, hvilket i sig selv er fint nok, hvis man udelukkende skal analysere de 18-åriges besvarelser uden at sammenholde dem med, hvad de svarede som 15-årige. I analyserne i dette kapitel er vi jo imidlertid netop interesserede i at sammenholde oplysningerne over tid for at få information om udviklingen i de unges kriminelle aktiviteter. I den sammenhæng bliver svarkategorien *for mere end et år siden* for de 18-årige problematisk, da vi ikke kan vide, om de unge ved denne besvarelse har begået normbrydende handlinger som 15-årige eller tidligere, som 16-17-årige eller i begge perioder. I tabel 5.1 viser vi de seks kombinationer af svar, der foreligger, når vi uden videre bearbejdning sammenholder de unges besvarelser som 15- og 18-årige.

TABEL 5.1

Unge i undersøgelsen, fordelt efter, om de angiver, at de har udvist normbrydende adfærd som 15-årige og som 18-årige. Procent.

	Ingen kriminalitet som 18-årig	Ja, for mere end et år siden	Ja, inden for det sidste år	Total	N
Ingen normbrydende handlinger som 15-årig	53	8	6	68	2.537
Normbrydende adfærd én eller flere gange som 15-årig	11	12	9	32	1.209
Total	64	20	16	100	
N	2.398	763	585		3.746

Anm.: $\chi^2(2)=690,7$ $p<0,000$.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Ved at anvende de unges svar som 15-årige, kan vi naturligvis se, om de også har svaret, at de udviste normbrydende adfærd på det tidspunkt (12 pct.), men dette udelukker ikke, at deres besvarelse om tidligere norm-

brydende adfærd i 18-årsspørgeskemaet ikke *også* vedrører handlinger, begået som 16-17-årige. Når vi skal kategorisere de unge på baggrund af deres selvrapporterede besvarelser i forhold til ændringer i deres adfærd over tid, må vi således gøre os en afgrænsende antagelse i forhold til den gruppe af unge, hvor vi ikke endeligt kan fastslå tidspunktet for deres normbrydende handlinger. I vores operationalisering arbejder vi derfor som udgangspunkt med den antagelse, at de 12 pct. unge, der som 15-årige svarer, at de har gjort noget normbrydende én eller flere gange, og som 18-årige svarer, at de har begået noget normbrydende for mere end ét år siden, kun er kriminelle frem til og med deres 15. år.³²

I vores videre arbejde med de unges selvrapporterede normbrydende adfærd og en kategorisering af de unge i fire grupper, laver vi således en tidsmæssig skillelinje, som går ved 15-årsalderen, således at normbrydende adfærd frem til og med 15 år tæller som "tidlig" normbrydende adfærd, og normbrydende adfærd derefter, dvs. både i 16-17-årsalderen og som 18-årig tæller som "sen" normbrydende adfærd. Kombinationen af tidlig og sen normbrydende adfærd med udgangspunkt i de unges egne besvarelser som 15- og 18-årige afføder fire grupperinger (tabel 5.2), som til dels er et forsøg på i dansk sammenhæng empirisk at konstruere en typologi med inspiration fra Terrie Moffits taksonomi (Moffitt, 2003).

TABEL 5.2

Unge i undersøgelsen, fordelt på fire grupper på baggrund af normbrydende adfærd som 15- og 18-årige. Procent.

	Lovlydige	Sen start	Tidligt ophør	Gengangere
Observationer	1.985	552	863	346
Procent	53	15	23	9

Anm.: Besvarelser fra både 15- og 18-årsskema.

Kilde: Forløbsundersøgelsen af børn, født i 1995.

Når vi på den måde reducerer de seks kategorier i tabel 5.1 til fire grupper i tabel 5.2 ved at slå nogle af kategorierne sammen, ender vi med 53 pct. unge, som vi benævner "lovlydige" (ingen normbrydende adfærd hverken som 15- eller 18-årige), 15 pct., der er "sene startere" (ingen

32. Som robusthedstjek kører vi også vores regressionsanalyser præsenteret i tabel 5.5 helt uden de 12 pct. af unge for at se, om dette påvirker vores resultater og konklusioner nævneværdigt. Resultaterne fra denne robusthedsanalyse er i meget høj grad i overensstemmelse med resultaterne (se evt. note 1 i tabel 5.5 for yderligere information).

normbrydende adfærd som 15-årige, men som 18-årige), 23 pct., der er ”tidlige ophørere” (normbrydende adfærd som 15-årige, men ingen som 18-årige), og endelig 9 pct., der er ”gengangere” (normbrydende adfærd både som 15- og som 18-årige). De 12 pct. i tabel 5.1, hvor indplaceringen i en type ikke er ligetil, indgår således som unge med tidligt ophør, som har lavet kriminalitet til og med deres 15-årsfødselsdag, men ikke herefter.

SIGTET SOM 16-ÅRIG OG/ELLER SOM 18-ÅRIG

Næste skridt i vores deskriptive analyser bliver herefter at undersøge fordelingen for de unges registrerede sigtelser som 16- og 18-årige. I forhold til sigtelser anvender vi en lidt anden tidsafgrænsning end for den selvrapporterede kriminalitet, idet den kriminelle lavalder i Danmark er 15 år, og man derfor først kan blive sigtet for et kriminelt forhold, efter at man er fyldt 15 år. Når vi skal se på ændringer/udviklingen i de unges kriminalitet over tid, bliver udgangspunktet (baseline) således deres 16-årsfødselsdag, og om de er blevet sigtet i perioden fra 15 til 16 år. Herefter ser vi igen på de unge som 18-årige og undersøger, om de har fået yderligere sigtelser fra deres 16-årsfødselsdag til og med deres 18-årsfødselsdag. Denne sammenhæng er ”tidlig” kriminalitet med andre ord frem til og med de unges 16-årsfødselsdag, mens ”sen” kriminalitet er fra de unges 16-årsfødselsdag og til og med deres 18-årsfødselsdag.

Når vi anvender sigtelser som mål for de unges kriminalitet, er det vigtigt at erindre, at der er tale om et lavfrekvent fænomen og et relativt konservativt mål for ungdomskriminalitet. Når vi i tabel 5.3 rapporterer andelen af unge med en sigtelse som 16- og 18-årige, er kombinationerne således ikke direkte sammenlignelige med grupperne i tabel 5.2.

Når vi ser på den kriminalitet, som har ledt til en sigtelse fra det 15. til det 18. år, er det hele 94 pct. af de unge, der hverken er sigtet som 16- eller 18-årige. Derimod er der knap 1 pct., der kun er blevet sigtet som 16-årige, og knap 5 pct., der kun er blevet sigtet i den efterfølgende periode frem til deres 18-årsfødselsdag. Knap en halv procent er blevet sigtet både inden deres 16-årsfødselsdag og efter. Sidstnævnte unge er således blevet sigtet mindst én gang som 15-16-årige og igen mindst én gang som 16-18-årige.

TABEL 5.3

Unge i undersøgelsen, fordelt efter, om de har været sigtet for et kriminelt forhold som 16-årige, og om de er blevet sigtet for et sådant som 16-18-årige. Procent.

	Ikke sigtet som 16-18-årig	Sigtet som 16-18-årig	Total	N
Ikke sigtet som 16-årig	93,9	4,9	98,7	3.690
Sigtet som 16-årig	0,9	0,4	1,3	47
Total	94,8	5,3	100	
N	3.488	249		3.737

Anm.: $\chi^2(1)=57,69$ $p<0,000$

1. Manglende oplysninger for ni personer. Kategoriseringen som sigtet som 16-18-årig opfanger ikke (også) sigtelserne som 15-16-årige.

Kilde: Forløbsundersøgelsen af børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Udover at vi med tabel 5.3 nu kun opfanger den kriminalitet, der enten grundet hyppighed eller alvorsgrad kan medføre en sigtelse, er den tidsmæssige afgræsning også anderledes i tabel 5.3 end i tabel 5.2, hvilket alene hænger sammen med datas beskaffenhed i henholdsvis spørgeskemaerne og i registrene. Derfor er kategorierne i tabel 5.2 og 5.3 heller ikke ud fra et tidsperspektiv mulige at sammenligne, selvom dette ville have været det mest optimale. I stedet kan vi uden videre sammenholde de unges oplysninger i forhold til, om de er blevet sigtet eller ej som 18-årige med kategorierne lavet på den selvrapporterede kriminalitet.³³ Resultaterne fremgår af tabel 5.4.

33. Her skal vi dog også tage forbehold for, at de unge blev interviewet i løbet af foråret 2014, mens den registrerede kriminalitet for de 18-årige måles frem til og med de unges 18-årsfødselsdage, som alle falder i slut-september eller start-oktober. Derfor kan man i princippet godt være blevet sigtet, efter at vi har interviewet de unge.

TABEL 5.4

Andelen af unge i undersøgelsens fire grupper på baggrund af normbrydende adfærd, der er blevet sigtet som 18-årige. Procent.

	Lovlydige	Sen start	Tidligt ophør	Gengangere
Sigtet som 18-årig	1,1	1,0	1,9	2,1

Anm.: $\chi^2(3) = 234,0126$.

1. N = 3.737.

Kilde: Forløbsundersøgelsen af børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Som vi så i tabel 5.3, var der kun 1,3 pct. af de unge, der var blevet sigtet frem til og med deres 16-årsfødselsdag, mens 5,3 pct. efterfølgende (for nogles vedkommende også) er blevet sigtet som 16-18-årige. Ser man overordnet på, om man på ét eller andet tidspunkt i hele perioden fra sin 15- til sin 18-årsfødselsdag er blevet sigtet mindst én gang, gælder det for 6,1 pct., hvilket svarer til andelen i den nederste række i tabel 5.4. Af tabel 5.4 ser vi, at vi, når vi sammenholder, om man er sigtet mindst én gang frem til og med sin 18-årsfødselsdag med typologien om de lovlydige, sene startere, tidlige ophørere, og gengangerne, finder en signifikant sammenhæng mellem typologien, baseret på de unges besvarelser, og den registrerede kriminalitet.

Helt overordnet kan vi se, at af de 6,1 pct., som er blevet sigtet, udgøres 2,1 procentpoint af gengangere, 1,9 procentpoint af tidlige ophørere, 1 procentpoint af sene startere og 1,1 procentpoint af unge, der ifølge deres egne besvarelser er lovlydige i hele perioden. Sidstnævnte andel tyder enten på inkonsistens/svigtende hukommelse i de unges besvarelser, målefejl i form af forkert besvarelse (ikke intentionelt), eller muligvis, at nogle af disse unge var lovlydige frem til og med interviewrunden i foråret 2014, men efterfølgende er blevet sigtet i perioden frem til deres 18-årsfødselsdag i slut-september/start-oktober 2014.³⁴ Det kan også være, at de unge er blevet sigtet for overtrædelse af ordensbekendtgørelsen, som angår forhold, der ikke er spurgt om i BFU-spørgeskemaet (det kan fx være, at man har opført sig støjende eller forulempende). Hvad der er kilden til denne mindre uoverensstemmelse, er ikke noget, vi endeligt kan afgøre. Det, vi derimod hæfter os ved, er, at der overordnet er signifikant sammenhæng mellem de selvrapporterede data og registerdataene. Ser vi således lidt anderledes på kombinationerne i form af søjleprocenter (ikke rapporteret i tabel 5.4), er det 23 pct. af de kronisk

34. De unge i BFU'en er alle født i slut-september/start-oktober i 1995.

ungdomskriminelle, der mindst er blevet sigtet for en lovovertrædelse én gang frem til og med deres 18-årsfødselsdag, mens dette gælder for 8,4 pct. af de tidlige ophørere, 6,9 pct. af de sene startere og 2 pct. af de lovlydige.

Der er således trods alt en klar sammenhæng mellem vores grupperinger på baggrund af selvrapporteret normbrydende adfærd på den ene side, og om de også bliver sigtet for kriminalitet på den anden side. Operationaliseringen af den selvrapporterede normbrydende adfærd har givetvis betydning for resultaterne. Derfor er det fint at få typologien delvist valideret ved at sammenholde med registeroplysningerne.

Opsamlende i forhold til de bivariate sammenhænge mellem de unges normbrydende adfærd og kriminalitet som 15-16-årige og 18-årige kan vi konkludere, at de mønstre, vi finder i vores spørgeskemadata, i høj grad er på linje med et af de mere veldokumenterede empiriske fund i den kriminologiske litteratur: at der er en positiv sammenhæng mellem tidligere og fremtidig kriminalitet (Laub & Sampson, 2003; Loeber & Farrington (red.), 2012; Nagin & Paternoster, 1991).

UDVIKLINGEN I KRIMINALITET I LØBET AF UNGDOMSÅRENE – RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER

Der er altså unge, der igennem hele perioden fra det 15. til det 18. år er lovlydige, nogle unge, der i afgrænsede perioder udviser normbrydende adfærd (enten tidligt eller sent), og endelig en mindre gruppe af unge, der er normbrydende i hele perioden.

I den forestående analyse vil vi udelukkende fokusere på de unge, der ændrer adfærd over tid – dvs. de unge, der enten stopper med at være normbrydende/kriminelle efter det 15. år, eller omvendt begynder med normbrydende adfærd/kriminalitet efter det 15. år. Vi udnytter i disse analyser via fixed effects-modeller, at vi har data på to tidspunkter i de unges liv. Fordelen ved at have informationer om de unge over tid er, at vi derved kan analysere den udvikling, der sker både i de unges kriminalitet og i andre risiko- og beskyttelsesfaktorer, der ændrer sig over tid, mens alle tidsinvariante variable (både observerbare og uobserverbare) holdes konstante eller *fixed*. Derfor hedder metoden, vi bruger, en *fixed*

effects-metode.³⁵ Vi ved bl.a. fra *På vej mod ungdomskriminalitet I*, at der allerede er en sammenhæng mellem risiko- og beskyttelsesfaktorer i 7-årsalderen og kriminalitet som 15-årig. I vores analyser i de foregående kapitler har vi søgt at indfange faktorer på forskellige tidspunkter i opvæksten, og BFU'en giver netop mulighed for at inddrage en lang række relevante faktorer i både 7-, 11-, 15- og 18-årsalderen. Imidlertid er en række af de faktorer, som kriminologisk teori forudsiger har betydning for kriminalitet, uobserverbare (ikke målt i de data, vi har), og de er derfor ikke med hverken i *På vej mod ungdomskriminalitet I* eller i analyserne i kapitel 3 og 4 i denne rapport.

I den sidste del af vores analyser i dette kapitel vil fixed effects-modellerne indfange en del af denne variation ved at bruge data om de unge, både som 15- og som 18-årige. Vi inddrager i disse analyser en række tidsvariante risiko- og beskyttelsesfaktorer, der således kan ændre sig fra det 15. til det 18. år, når vi undersøger ændringen i de unges kriminalitet fra det 15. til det 18. år. I analyserne tages der således højde for, at de unge allerede var forskellige som 15-årige.

I vores analyser anvender vi dikotome mål for både selvrapporteret kriminalitet og sigtelser.³⁶ Tabel 5.5 viser resultaterne af vores analyser af, hvilke faktorer der optræder sammen med ændringer i ens selvrapporterede aktiviteter fra det 15. til det 18. år, og for ændringer i, om man bliver sigtet fra det 16. til det 18. år. Vi rapporterer kun de faktorer, der er statistisk signifikante i en af de to modeller i tabel 5.5.

35. Metoden udtrykker hver variabel som en afvigelse fra den unges gennemsnit over de to tidsnedslag: som 15- og 18-årige. Man trækker så at sige ligningen som 18-årig og ligningen som 15-årig fra hinanden. På den måde differentieres de tidsinvariante variable som fx køn og fødselsvægt ud. I vores estimationer antages det endvidere, at personlige karakteristika som fx Big Five og selvkontrol er konstante over tid, og derfor indgår de heller ikke i vores estimationer. Som med alle ikke-eksperimentelle design kan vi ikke endeligt afgøre, om effekterne af de inkluderede risiko- og beskyttelsesfaktorer er kausal, da uobserverbare variable, der varierer over tid, eller permanente karakteristika, der har forskellig påvirkning på forskellige tidspunkter i livet, fortsat kan være en kilde til bias (Olsen, 2016).

36. I forhold til sigtelser har vi, som det også fremgik af tabel 2.6 i kapitel 2, oplysninger om antallet af sigtelser, men da sigtelser er et lavfrekvent fænomen, er fordelingen af sigtelser meget højreskæv, hvilket kan skabe problemer for vores estimering. Derfor har vi valgt også at dikotomisere denne.

TABEL 5.5

Ændringer i normbrydende adfærd og sigtelsesstatus fra 15-16 år til 18 år.

Fixed effects-modeller. Signifikante faktorer.

	Selvrapporteret normbrydende adfærd som 18-årig	Sigtet som 18-årig
<i>Individuelle forhold</i>		
Big Five – Samvittighedsfuld	-0,021 ***	
<i>Familie og opvækst</i>		
Børnesag		-0,013 **
Nabolagskvalitet		0,003 *
<i>Uddannelse</i>		
Afbrudt uddannelse		0,055 *
<i>Sociale relationer og livsstilsforhold</i>		
Mødes sjældent med venner ude	-0,027 **	-0,008 *
Højt alkoholforbrug	0,058 **	
Har prøvet at ryge hash		0,059 ***
Offer for alvorlig kriminalitet	0,075 **	
Konstant	0,587 ***	0,022
N	6.664 ¹	6.655
Adjusted R ²	0,071	0,287

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Der er i ovenstående regressioner kontrolleret for ændringer i de unges udeboendestatus, Big Five – åben, Big Five – tillidsfuld, Big Five – neurotisk, Big Five – udadvendt, husholdningsindkomst < 60 pct. af medianindkomsten, mor psykiatrisk diagnose, far psykiatrisk diagnose, mors domme, fars domme, forældre manglende viden om, hvor den unge er og kendskab til venner.

1. I analysen af normbrydende adfærd har vi også kørt regressionen uden de 12 pct. af unge, hvor vi ikke endeligt på baggrund af spørgeskemabesvarelsene kunne afgøre, om de kun har udvist normbrydende adfærd som 15-årige, når de er 16-17 år, eller på begge tidspunkter. Dette resulterer i N=5.847 og resultater, der er lig de ovenstående med undtagelse af, at hyppigheden af vennsamvær bliver insignifikant, men at afprøvning af hash derimod er signifikant for denne reducerede analysepopulation med en koefficient på 0,095.

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Det er, som nævnt, de unge, der ændrer adfærd i perioden, som modellerne i tabel 5.5 fokuserer på. I forhold til den normbrydende adfærd er det således de 'sene startere' (15 pct.) og de 'tidlige ophørere' (23 pct.), som vi har fokus på.³⁷ Her ser vi, at det ud over ændringer i de unges grad af samvittighedsfuldhed udelukkende er forhold eller adfærd relateret til de unges livsstil og vennerelationer, der optræder signifikant sammen med de unges ændring i normbrydende/ikke-normbrydende adfærd. Således peger estimationerne på, at fire faktorer optræder signifikant: om man er mere/mindre samvittighedsfuld, om man oftere/sjældnere ses

37. 88 pct. af de 3.626 unge, der indgår i beregningerne, er loyldige på mindst et af tidspunkterne, mens 44 pct. er normbrydende på mindst et af tidspunkterne. Within-standardafvigelse for normbrydende adfærd: 0,30. Der er således god variation inden for individer over tid.

med sine venner som 18-årig end som 15-årig, om man er begyndt/holdt op med at drikke fuldskabsorienteret (over fem genstande ved én lejlighed) mindst én gang om måneden fra det 15. år til det 18. år, og/eller om man i perioden har været offer for alvorlig kriminalitet. Koefficienterne skal tolkes således, at hvis de unge har ændret adfærd i én retning (positiv eller negativ) fra deres 15. til deres 18. år, så har sandsynligheden for normbrydende/ikke-normbrydende adfærd ændret sig i samme retning.

Hvor meget man er sammen med venner, kan tolkes som en svagere tilknytning til forældrene og mindre social kontrol. Når unges sociale bånd til omgivelserne er svage eller ødelagte, kan det bl.a. resultere i kriminel adfærd (Hirschi, 1969, s. 16; Laub & Sampson, 2003).

I lighed med resultaterne fra den seneste Børneforløbsundersøgelsesrapport (Olsen, 2016) viser resultaterne i tabel 5.5 også, at alkoholindtag optræder i sammenhæng med de unges selvrapporterede kriminalitet. Imidlertid viser anden forskning også, at det i høj grad er de samme risikofaktorer, der forklarer unges alkoholindtag og deres kriminalitet, og det kan derfor meget vel være, at det er bagvedliggende faktorer som fx lav selvkontrol eller andre karakteristika og omstændigheder, der påvirker både alkoholindtaget og kriminaliteten. Som beskrevet i Olsen (2016), kan det miljø og de situationer, de unge befinder sig i, også være afgørende: ”Når de unge 18-årige tager i byen og til fest med deres venner, kommer de også i en situation (miljø), hvor både alkoholindtag og normbrydende adfærd er et mere sandsynligt handlingsalternativ. Der kan således være noget situationelt, der gør, at alkohol og kriminalitet optræder sammen. Samtidig er det dog heller ikke usandsynligt, at alkoholindtag og fuldskab har en selvstændig effekt på personers kriminalitet, bl.a. fordi alkohol nedsætter ens dømmekraft i forhold til at kunne overskue mere langsigtede konsekvenser af ens handlinger” (ibid.). Fx er der studier, der peger på, at alkohol har en selvstændig effekt på især volds-kriminalitet, men også i forhold til hærværk, graffiti og tyveri (Felson m.fl., 2008).

Hvis man i perioden selv har været offer for alvorlig kriminalitet i form af overfald eller trusler om tæv, er blevet frarøvet penge eller ting, er blevet truet med kniv, skydevåben eller andet og/eller er blevet voldtaget eller forsøgt voldtaget, øger det også ens sandsynlighed for selv at begå kriminalitet. Forklaringen kan her, i lighed med en af tolkningerne af alkoholeffekten, være, at unge, der er ofre og selv bliver kriminelle, færdes i miljøer, hvor begge dele er mere sandsynlige hændel-

ser/handlingsalternativer (Doerner & Lab, 2015). Imidlertid burde vores fixed effects-tilgang reducere denne initiale selektion betragteligt, således at det også er en plausibel tolkning, at det at blive udsat for kriminalitet er en belastning, der i sig selv kan føre til, at unge bliver kriminelle. At blive udsat for kriminalitet kan for mange medføre negative følelser som følelsen af uretfærdighed, skuffelse, depression, angst og vrede. Ifølge nogle teorier kan netop vrede være en afgørende følelse, idet den ofte medfører ønsket om en ”korrigerende” adfærd eller decideret hævn, som kan udmønte sig i kriminalitet (Agnew, 1992).

Ser vi på den mere alvorlige kriminalitet, som har ført til (mindst) én sigtelse fra det 16. til det 18. år,³⁸ finder vi, at hyppigheden af samvær med venner ude også gør sig gældende her, men at det ellers er fire andre faktorer, som er signifikante: om der i perioden er oprettet en social børnesag på den unge; om nabolaget, den unge bor i, har ændret kvalitet (at det opleves mere/mindre utrygt og med færre/flere fritidsmuligheder og steder for unge), og/eller at man er begyndt/ophørt med at ryge hash i perioden. I forhold til sigtelserne ser vi således, at det er faktorer ud over livsstil og vennerelationer, der gør sig gældende. Dette er faktorer, der er relateret til ens uddannelsesstatus og hjemmesituation samt det nærmiljø, man bor i. På trods af at vi med fixed effects-modellerne har reduceret selektionsbiasen, skal man dog fortsat være varsom med at tolke kausalt på estimaterne. I forhold til unge, der dropper deres ungdomsuddannelse, tyder anden forskning på, at det ikke er afbrydelsen af uddannelsen i sig selv, men derimod den (lange) proces, der leder frem til afbrydelsen af uddannelsen og samtidig ungdomskriminalitet, der forklarer sammenhængen (Sweeten, Bushway & Paternoster, 2009).

Resultaterne peger endvidere på, at det alt andet lige reducerer sandsynligheden for, at de unge bliver sigtet fra det 16. til det 18. år, hvis der i perioden er oprettet en social børne-/ungesag på den unge. I *På vej mod Ungdomskriminalitet I* fremkom et lignende resultat, idet det var en beskyttelsesfaktor for 15-årskriminalitet, hvis moren havde taget kontakt til kommunen, da barnet var 7 år. Vi argumenterer for, at sammenhængen mellem en børne-/ungesag i 15-18-årsalderen og sandsynligheden for, at den unge bliver sigtet, må tolkes sådan, at det alt andet lige er positivt, at de sociale myndigheder bliver opmærksomme på sociale pro-

38. Jf. tabel 5.3 er det 0,9 pct. af de unge, der er sigtede som 16-årige, men ikke efterfølgende bliver sigtet, mens der er tale om 4,9 pct., der ikke er sigtede som 16-årige, men derimod i perioden fra det 16. til det 18. år bliver sigtet.

blemer i den unges familie, familiens dysfunktionalitet og/eller muligvis faktisk den unges adfærds- og/eller kriminalitetsproblemer, så familien og den unge kan få hjælp.

Dernæst finder vi også, at det har betydning, om den unges opfattelse af nabolaget har ændret sig i perioden. Dette kan enten være udtryk for, at den unge konkret er flyttet til et bedre/dårligere nabolag, og at den unge bor samme sted, men at nabolaget har ændret sig i perioden. Kombineret med resultatet om, at ændringer i omfanget af samværet med venner er udslagsgivende for de unges kriminalitet, er dette resultat også på linje med andre danske forskningsresultater, der peger på, at meget samvær med (antisociale) venner på steder uden voksenovervågning og uden noget konkret formål i forhold til de unges aktiviteter (de såkaldte "kriminogene settings") også øger unges kriminalitetsrisiko. Resultatet underbygger således, at de situationer og miljøer, unge befinder sig i, kan være afgørende for, hvilke typer af adfærd der er sandsynlig (Wikström, 2014).

Endelig viser resultaterne for, om man er blevet sigtet eller ej i perioden, at dette hænger signifikant sammen med, om man er begyndt/holdt op med at ryge hash. Andre studier har også påvist en sammenhæng mellem hashforbrug og kriminalitet (Schoeler m.fl., 2016). Én forklaring på sammenhængen er, at hash/cannabis forårsager nedsat adfærdskontrol, således at de unge handler mere impulsivt og uovervejet, hvilket fx kan føre til en øget sandsynlighed for voldskriminalitet. Men der kan også være tale om et reciprok forhold med gensidig kausalitet – nogle forskningsresultater peger på, at det særligt kan være tilfældet i ungdomsårene (ibid.)

Overordnet viser tabel 5.5 således, at det er forskellige faktorer, der over tid forklarer ændringer i den selvrapporterede normbrydende adfærd og ændringer i de unges sigtelser. Den eneste fælles faktor er, hvor ofte/sjældent man mødes med venner. Selvom vi ikke i denne sammenhæng kan sige noget om karakteren af de vennerelationer, der er tale om (fx om vennerne er kriminelle), tolker vi alligevel dette resultat sådan, at unge, der er meget sammen med venner, i mindre grad er underlagt familiens uformelle sociale kontrol, i højere grad er påvirkede af andre unges (antisociale) adfærd (social læring/imitation) og givetvis oftere kommer i situationer uden for hjemmet, hvor kriminalitet er et handlingsalternativ. Sammenhængen mellem typen af venner og omfanget af samvær med venner er veldokumenteret i en række internationale

studier (Akers & Sellers, 2009), og vi finder nu også sammenhængen mellem, hvor meget man er sammen med venner, og kriminalitet, i dansk sammenhæng.

Herudover finder vi, at det er forskellige risiko- og beskyttelsesfaktorer, der hænger sammen med henholdsvis den normbrydende adfærd og de unges sigtelser. Dette er et vigtigt resultat i sig selv, idet det netop illustrerer, at vi med den selvrapporterede normbrydende adfærd og de registrerede sigtelser måler noget forskelligt – på trods af at der er sammenhæng mellem de to mål. Afgrænsningen af og definitionen på kriminalitet er således afgørende for, hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer man i praksis vil fokusere på.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi på baggrund af de unges egne besvarelser vedrørende normbrydende adfærd lavet en typologi med fire grupper: de lovlydige, de tidlige ophørere, de tidlige startere og gengangerne. I de videre analyser har vi dernæst undersøgt, hvad der kendetegner de fire grupper i forhold til forskelle og ligheder i deres risiko- og beskyttelsesfaktorer som 18-årige. Vi har endvidere analyseret, om ændringer i en række faktorer fra 15- til 18-årsalderen får betydning for, om man også ændrer sin kriminelle/lovlydige status, målt på sigtelser i samme periode.

I forhold til de fire grupper af unge er 53 pct. af de unge lovlydige, både som 15-årige og som 18-årige i forhold til den selvrapporterede normbrydende adfærd. 15 pct. af de unge er lovlydige som 15-årige, men har efterfølgende begået noget normbrydende. De starter så at sige relativt sent. 23 pct. af de unge har begået noget normbrydende som 15-årige, men ophører efterfølgende. De ophører således relativt tidligt. Endelig er der 9 pct. af de unge, der svarer, at de har begået noget normbrydende, både som 15-årige og som 18-årige. Disse unge er således gengangere.

De bivariate analyser viser, at der er signifikant sammenhæng mellem typologien, og om de unge optræder registrerede med en sigtelse som 18-årige. Således er 23 pct. af gengangerne blevet sigtet for en lovovertrædelse mindst én gang frem til og med deres 18-årsfødselsdag, mens dette gælder for 8,37 pct. af de tidlige ophørere, 6,90 pct. af de senest startere og 2,02 pct. af de lovlydige.

Når vi efterfølgende anvender en fixed effects-model og analyserer, hvad der er udslagsgivende for, om man ændrer adfærd fra det 15.-16. år til det 18. år i forhold til normbrydende adfærd og kriminalitet, målt på baggrund af de unges egne spørgeskemabesvarelser, finder vi resultater, der også kan give os retningsanvisninger i forhold til kriminalitetsforebyggelse. En oversigt over faktorerne fremgår af tabel 5.6.

TABEL 5.6

Oversigt over *ændringer* i risiko- og beskyttelsesfaktorer fra det 15.-16. år til det 18. år, der hænger signifikant sammen med *ændringer* i normbrydende adfærd og kriminalitet i samme periode.

Ændring i adfærd:	Risiko- og beskyttelsesfaktorer
Normbrydende adfærd	Samvittighedsfuldhed, hyppighed af samvær med venner ude, fuldsksorienteret druk, offer for alvorlig kriminalitet
Sigtelse	Børne-/ungesag ved kommunen, nabolagskvalitet, afbrydelse af ungdomsud-dannelse hyppighed af samvær med venner ude, har prøvet hash

Kilde: SFI's forløbsundersøgelse af danske børn, født i 1995, og registerdata fra Danmarks Statistik.

Når vi også tager højde for de unges situation som 15-årige i analyserne af deres selvrapporterede kriminalitet i 18-årsalderen, er det, om man mødes mere/mindre med venner, drikker mere/mindre alkohol og/eller selv har været offer for kriminalitet i perioden fra det 15. til det 18. år, der har betydning for, om den unge ændrer adfærd. Det ser ud til, at det selv at blive offer for kriminalitet og ændringer i ens alkoholforbrug har størst betydning for, om man skifter spor i den ene eller den anden retning.

Undersøger vi tilsvarende ændringer i forhold til, om man er gået fra at være lovlydig til at have fået en sigtelse fra det 16. til det 18. år, eller omvendt at man var sigtet som 16-årig, men ikke efterfølgende er blevet yderligere sigtet, finder vi, at afbrydelse af uddannelse uden at påbegynde en ny, en opstået social børnesag, ændring af ens nabolag (at det opleves mere/mindre utrygt og med færre/flere fritidsmuligheder og steder for unge), og/eller at man er begyndt/ophørt med at ryge hash i perioden, er faktorer, der hænger signifikant sammen med de unges sandsynlighed for at ændre status i forhold til kriminalitet/lovlydighed fra det 16. til det 18. år. De faktorer, som typisk vil være udslagsgivende

for, at de unge skifter spor og ikke bliver sigtet i perioden fra det 16. til det 18. år, er, at de ikke afbryder deres uddannelse uden at påbegynde en ny, og at de ikke begynder at ryge hash i perioden.

Resultaterne i dette kapitel peger på, at mange af de ændringer i risiko- og beskyttelsesfaktorer i 15-18-årsalderen, som er væsentlige for ændringer i de unges normbrydende og kriminelle adfærd, er de samme, som vi identificerede i kapitel 3 og 4. Dette bestyrker således vores teoretisk funderede forklaringer, og det peger i retning af, at nogle af disse risikomarkører givetvis også er årsager.

Samlet set peger resultaterne i dette kapitel på, at der er en række faktorer i 15-18-årsalderen, der i et forebyggelsesperspektiv har potentiale, og som dermed kan virke beskyttende i forhold til, om unge slår ind på vejen mod ungdomskriminalitet.

Indsæt næste underdokument her

BILAG

BILAG 1 OPERATIONALISERING AF RISIKO- OG BESKYTTELSESFAKTORER

INDIVIDUELLE FORHOLD

Individuelle forhold er de karakteristika, der er specifikke for det enkelte barns karakter og personlighed.

Her er *Dreng* inkluderet i alle analyser som en dikotom variabel. *Lav fødselsvægt* er en dikotom variabel, hvor en fødselsvægt på under 2500 g er lav fødselsvægt. *Hyperaktivitet* er en dikotom variabel, konstrueret på baggrund af SDQ-spørgsmålene, hvor unge, der falder uden for normalområdet og uden for grænseområdet, er én kategori, mens de unge inden for normalen eller på grænsen er den anden kategori. For de 18-årige kan SDQ-instrumentet ikke anvendes, men her har vi i stedet anvendt de unges egne besvarelser i forhold til, om de har *ADHD-symptomer*, hvilket tilsvarende er dikotomiseret. *Glad for sit liv* er også en dikotom variabel, der skelner mellem, om de unge er meget glade for deres liv eller enten har det godt nok eller (slet) ikke er glade. *Livstilfredshed* i 15-årsalderen er en dikotomiseret skala fra 0 til 10, hvor lav livstilfredshed betegner, at den unge har en livstilfredshed på maks. 7. Om de unge *finder deres kroppe passende* er endnu en dikotom variabel, der skelner mellem, om de unge har svaret, at deres krop er passende, over for unge, der har svaret, at de var for tykke eller for tynde. Hvor ofte børnene *læser bøger* er en dikotom variabel, der skelner mellem læsning dagligt eller et par gange om ugen over for læsning én gang om ugen eller mindre.

Selvkontrol måles ved et indeks, hvor en høj værdi indikerer høj grad af selvkontrol. Indekset er konstrueret på baggrund af en række spørgsmål, der angår såkaldt ”nutidig hedonisme”. Yderligere information om teoretisk baggrund og de konkrete spørgsmål kan findes i Østergaard og Andersen (2012). De unge er kun blevet spurgt til selvkontrol som 15-årige.

Indikatorer for *personlighed* er inddraget ved Big Five-spørgsmålene, som er fem separate metriske skalaer, der går fra 2 til 10. De høje værdier på hver skala indikerer 1) *samvittighedsfuldhed*, 2) *tillidsfuldhed*, 3) *udadvendthed*, 4) *åbenhed* og 5) *neurotiskhed*. Personlighedsdimensionerne er ikke gensidigt udelukkende.

FAMILIE OG OPVÆKST

Vi inkluderer en bred vifte af baggrundsfaktorer for på denne måde at undersøge risiko- og beskyttelsesfaktorer, knyttet til forældrenes ressourcer og barnets nære opvækstmiljø.

Mors og fars højeste uddannelsesniveau inkluderes i alle tre analyser som dikotome variable, der skelner mellem forældres uddannelse udover grundskole og kun grundskoleuddannelse. I analyserne i kapitel 5 bliver forældrenes uddannelse målt ved én variabel. Dvs. at det er den forælder med den højeste uddannelse, som kommer til at tælle i vores operationalisering, samt at hvis der mangler oplysninger om den ene forælder, anvendes oplysningerne for den anden. *Mor eller far på overførselsindkomst* er dikotome variable, der måler, hvorvidt mor eller far modtager kontanthjælp eller førtidspension. *Boligtype* er en dikotom variabel, der angiver, om barnet bor i leje- eller i en ejerbolig.

Nabolagskvalitet operationaliseres ved et indeks på baggrund af spørgsmål om tryghed i nabolaget, om der er aktiviteter for unge i nabolaget, og om der er steder, hvor unge kan opholde sig i nabolaget. En høj værdi på indekset betyder en høj grad af nabolagskvalitet. De unge er blevet spurgt til nabolagskvalitet både som 15- og som 18-årige.

Forældres domme er dikotome variable, der måler, om far eller mor har fået en betinget eller ubetinget dom fra barnets fødsel og frem til det tidspunkt, der er af interesse i den pågældende analyse. *Familietype* er en dikotom variabel, der indikerer, om barnet bor i en brudt familie – dvs. i en eneforsørgerfamilie eller i en sammenbragt familie i stedet for i en kernefamilie. *Udeboende* unge er også et dikotomt mål, som indikerer, om den unge er udeboende. *Forældres konflikter* er en dikotom variabel, operationaliseret ved at børnene har svaret, at det passer meget godt, at deres forældre siger ”mange grimme ting om hinanden” eller at det passer meget godt, at forældrene ”skændes for tit”. *Den unges konflikter med forældrene* er en dikotom variabel, der angiver, om man enten har konflikter hver dag eller 2-5 gange ugentligt med far eller mor, over for ugentlige eller mindre hyppige konflikter.

Anerkendende opdragelse operationaliseres ved et indeks på baggrund af mødrenes besvarelser af 11 spørgsmål, hvor de svarer på, hvor ofte de bruger forskellige opdragelsesmetoder, der dækker både positive tilkendegivelser, fysisk afstraffelse og det indimellem. En høj værdi på indekset betyder en høj grad af anerkendende opdragelse og en lav værdi en lav grad af anerkendende opdragelse.

Morens forhold til barnet er en dikotom variabel, der skelner mellem mødre, der vurderer, at deres forhold til barnet er 'særdeles tæt', over for mødre, der vurderer, at deres forhold til barnet er 'tæt', 'ikke særlig tæt' eller 'ikke tæt'.

Kendskab til barnets venner og færden er en dikotom variabel, der er konstrueret på baggrund af spørgsmål, der konkret angår, i hvor høj grad forældrene (moren) kender barnets venner og ved, hvor barnet er. *Mors og fars mentale helbred* er dikotome variable, der angiver, om mor eller far har fået en psykiatrisk diagnose. *Mors alder ved barnets fødsel* er en dikotom variabel, der angiver, om mor var teenager ved fødslen.

FOLKESKOLE OG UNGDOMSUDDANNELSE

Faglig dygtighed er en dikotom variabel, der skelner mellem de børn, der har vurderet sig selv som fagligt meget gode, og de resterende børn. Dette mål bruges for de 11-årige, da børnene på det tidspunkt endnu ikke har fået karakterer. *Karaktergennemsnittet* er en kategorisk variabel med referencekategorien 'gennemsnit under 2', over for dem, der har 'mellem 2 og 7', og dem, der har et 'gennemsnit over 7' på 12-trinsskalaen.

Om barnet synes om at gå i skole er et indeks, hvor en lav værdi er lav tilfredshed, og en høj værdi omvendt er en høj grad af tilfredshed.

Skoleskift er en dikotom variabel, som skelner mellem børn med to eller flere skoleskift over for børn med ét eller intet skift. Hvorvidt *barnet pjækker*, er også dikotom og indikerer, om barnet har pjækket fra undervisningen i mindst nogle timer inden for det seneste år eller ej. *Om de unge har afbrudt ungdomsuddannelsen* er en dikotom variabel, der angiver, om de unge har afbrudt en ungdomsuddannelse uden at påbegynde en ny.

SOCIALE RELATIONER OG LIVSTILSFORHOLD

Hvorvidt børnene går til *organiserede fritidsinteresser* er en dikotom variabel, som angiver, om barnet går til én eller anden form for organiseret fritidsinteresse mindst én gang om ugen. Hvor ofte barnet *besøger venner* er i 11-årsalderen operationaliseret dikotomt og skelner mellem børn/unge, der ses med deres venner 2-7 gange om ugen, og børn/unge, der ses med deres venner sjældnere. I de resterende analyser anvendes en kategorisk variabel med tre kategorier: de, der ses med deres venner ude sjældnere end hver uge, de, der ses med deres venner ude 1-5 gange om ugen, og de, der ses med deres venner ude dagligt.

Hvorvidt barnet har *kriminelle venner*, er en dikotom variabel, der angiver, om den unge har svaret, at han eller hun har mindst én ven, der er blevet taget af politiet. *Mobning* er en dikotom variabel, der angiver, om barnet er blevet mobbet ofte over for mindre ofte eller slet ikke. *Konflikter med kammerater* er en dikotom variabel, der skelner mellem børn, der har konflikter med deres kammerater, over for børn, der sjældnere eller slet ikke har konflikter med kammerater. Om barnet har *drukket alkohol* i 11-årsalderen er en dikotom variabel, som angiver, om barnet har drukket mindst én genstand. Analyserne i 15-årsalderen anvender også et dikotomt mål, hvor et højt alkoholforbrug er, når den unge selv angiver, at han/hun mindst tre gange på en måned har drukket mindst 5 genstande eller har følt sig fuld. Når vi ser på ændringer i faktorer fra det 15. til det 18. år, anvender vi derimod et metrisk mål for de unges alkoholforbrug, der indfanger antallet af gange, man har drukket mere end fem genstande på en aften.

Om de unge har prøvet at *ryge hash*, er en dikotom variabel. Om de selv har været *offer for kriminalitet*, er også en dikotom variabel, der angiver, om de unge enten har svaret bekræftende til, at de er blevet overfaldet eller truet med tæv; er blevet frarøvet penge eller ting; er blevet truet med våben eller er blevet eller forsøgt voldtaget.

Antallet af *seksualpartnere* ses som en risikofaktor og er et metrisk mål, der beskriver, hvor mange seksualpartnere barnet havde som hhv. 15- og 18-årig.

LITTERATUR

- Agnew, R. (1992): "Foundations for a General Strain Theory of Crime and Delinquency". *Criminology*, 30(1), s. 47-87.
- Akers, R. (1973): *Deviant Behavior*. Belmont, California: Wadsworth.
- Akers, R.L., M.D. Krohn, L. Lanza-Kaduce & M. Radosevich (1979): "Social Learning and Deviant Behavior: A Specific Test of a General Theory". *American Sociological Review*, 44(4), s. 636-655.
- Akers R. & C.S. Sellers (2009): *Criminological Theories. Introduction, Evaluation, and Application*. New York: Oxford University Press.
- Balvig, F. (2011): *Lovlydig ungdom. En selvrapporteringsundersøgelse blandt 14-15-årige unge i Danmark i 2010*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Bronfenbrenner, U. (1979): *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Christoffersen, M., P.S. Olsen, K.S. Vammen, S.S. Nielsen & M. Lausten (2011): *Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge. Risiko- og beskyttelsesfaktorer*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 11:34.
- Clinard, M.B. & R.F. Meier (2004): *Sociology of Deviant Behavior*. Thompson, Wadsworth.

- Danmarks Statistik (2015): *Kriminalitet 2014*. København: Danmarks Statistik.
- Doerner, W.G. & S.P. Lab (2015). *Victimology*. New York: Routledge.
- Farrington, D.P. & B.C. Welsh (2007): *Saving the Children from a Life in Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions*. Oxford University Press.
- Farrington, D.P. (2005): "Early identification and preventive intervention: how effective is this strategy?", 4(2), s. 237-248.
- Farrington, D.P. (2003): "Key Results from the First Forty Years of the Cambridge Study in Delinquent Development". I: T.P. Thornberry & M.D. Krohn (red.): *Taking Stock of Delinquency: An overview of Findings from Contemporary Longitudinal Studies*. Springer, US.
- Farrington, D.P. (2000): "Explaining and Preventing Crime: The Globalization of Knowledge--The American Society of Criminology 1999 Presidential Address". *Criminology*, 38(1), s. 1-24.
- Felson, R., Savolainen, J., Aaltonen, M. & Moustgaard, H (2008): "Is The Association Between Alcohol Use And Delinquency Causal Or Spurious?". *Criminology*, 46(3), s. 785-808.
- Furlong, A. (2009): *Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas*. Routledge. New York.
- Greve, V. (1972): *Kriminalitet som normalitet: En studie i den ikke-registrerede kriminalitet i Danmark*. Justitsforbundets Forlag.
- Guneriusen, W. (2001): "Emile Durkheim". I: Andersen, H. & L.B. Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori 2. udgave*. Hans Reitzels Forlag, s. 69-87.
- Haapasalo, J. & E. Pokela (1999): "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality". *Aggression and Violent Behavior*, 4(1), s. 107-127.
- Hirschi, T. (1969): *Causes of Delinquency*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press.
- Institute of Medicine and National Research Council (2011): *The Science of Adolescent Risk-Taking: Workshop Report*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Kraemer, H.C., K.K. Lowe & D.J. Kupfer (2005): *To Your Health: How to Understand What Research Tells Us About Risk*. New York: Oxford University Press.

- Laub, J.H. & R.J. Sampson (2003): *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lausten, M., H. Hansen & V.M. Jensen (2013): *God praksis i forebyggende arbejde. Samlet evaluering af dialogprojektet*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:04.
- Loeber, R. & D.P. Farrington (red.) (2012): *Juvenile delinquency to adult crime. Criminal careers, justice policy, and prevention*. Oxford University Press.
- Loeber, R. & D.P. Farrington (2008): "Advancing Knowledge about Causes in Longitudinal: Experimental and Quasi-Experimental Methods". I: A.M. Lieverman (red.): *The Long View of Crime*. New York: Springer, s. 257-279.
- Loeber, R., D.P. Farrington, M. Stouthamer-Loeber & W.B. van Kammen (1998): "Multiple risk factors for multi-problem boys: Co-occurrence of delinquency, substance use, attention deficit, conduct problems, physical aggression, covert behavior, depressed mood and shy/withdrawn behavior". I: R. Jessor (red.): *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*. New York: Cambridge University Press, s. 90-149.
- Lyng, S. (red.) (2005): *Edgework. The Sociology of Risk-Taking*. New York and London: Routledge.
- Mehana, M. & A.J. Reynolds (2004): "School mobility and achievement: a meta-analysis". *Children and Youth Services Review*, 26(1), s. 93-119.
- Moffitt, T.E. (1993): "Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy". *Psychological Review*, 100(4), s. 674-701.
- Moffitt, T.E., A. Caspi, M. Rutter & P.A. Silva (2006): *Sex Differenced in Antisocial Behaviour. Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study*. Cambridge University Press.
- Nagin, D.S. & Paternoster, R. (1991): "On the relationship of past to future participation in delinquency". *Criminology*, 29(2), s. 163-189.
- Olsen, R.F. (2016): "Unge og Kriminalitet". I: J.-P. Thomsen (red.): *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet. Årgang 95 – forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 16:18.

- Pedersen, M.L. & J.M. Lindstad (2011): *Første led i fødekæden?*
Justitsministeriets Forskningskontor
- Robins, L.N. (1978): "Sturdy childhood predictors of adult antisocial behaviour: replications from longitudinal studies". *Psychological Medicine*, 8, s. 611-622.
- Schoeler, T., D. Theobald, J.B. Pingault, D.P. Farrington, W.G. Jennings, A.R. Piquero, J.W. Coid & S. Bhattacharyya (2016): "Continuity of cannabis use and violent offending over the life course", *Psychological Medicine*, 46(8), s. 1663-1677.
- Stattin, H., Romelsjö, A, Stenbacka, M. (1997): "Personal resources as modifiers of the risk for future criminality: An analysis of protective factors in relation to 18-year-old boys". *British Journal of Criminology*, 37(2), s. 198-223.
- Stattin, H. & D. Magnusson (1989): "The role of early aggressive behavior in the frequency, seriousness, and types of later crime". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(6), s. 710-718.
- Sweeten, G., Bushway, S. & Paternoster, R. (2009): "Does dropping out of school mean dropping into delinquency?" *Criminology*, 47(1), s. 47-91.
- Thomsen, J.-P. (red.) (2016): *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 16:18.
- Thornberry, T.P. & M.D. Krohn (2000): *The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime*.
https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04b.pdf
- Werner, E. & S.S. Smith (1992): *Overcoming the Odds. High Risk Children from Birth to Adulthood*. Cornell University Press.
- Wikström, P.-O. (2014): "Why crime happens: A situational action theory". in I: G. Manzo (red.): *Analytical Sociology*, s. 74-94.
- Østergaard, J. & L.K. Andersen (2012): "Unge brug af rusmidler – en nutidig hedonisme". I: M.H. Ottosen (red.): *15-åriges hverdagsliv og udfordringer*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 12:30.
- Østergaard, S.V., A.B. Steensgaard, A.T. Hansen, S. Henze-Pedersen & J. Østergaard (2015): *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* SFI – Det Nationale Forskningscenter For Velfærd, 15:08.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2015

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Nogle rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 15:01 Ottosen, M.H., M. Lausten, S. Frederiksen & D. Andersen: *Anbragte børn og unges trivsel 2014*. 122 sider. ISBN: 978-87-7119-276-6. e-ISBN: 978-87-7119-277-3. Pris: 120,00 kr.
- 15:02 Benjaminsen, L., T. Dyrvig & T. Gliese: *Livet på hjemløseboformer*. 144 sider. ISBN: 978-87-7119-278-0. e-ISBN: 978-87-7119-279-7. Pris: 140,00 kr.
- 15:03 Gorinas, C. & V. Jakobsen: *Indvandreres og efterkommeres placering på det danske arbejdsmarked*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-280-3. e-ISBN: 978-87-7119-281-0. Pris: 170,00 kr.
- 15:04 Niss, N.K., A. Kiergaard, A.-K. Højen-Sørensen & A.Aa. Hansen: *Barrierer for tidlig opsporing af alkoholproblemer i børnefamilier. En analyse af barrierer for frontpersonalet*. 145 sider. e-ISBN: 978-87-7119-282-7. Netpublikation

- 15:05 Bengtsson, S., A.L. Rasmussen & S. Gregersen: *Metoder i botilbud*. 208 sider. ISBN: 978-87-7119-283-4. e-ISBN: 978-87-7119- 284-1. Pris: 200,00 kr.
- 15:06 Larsen, M.R. & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2014*. 240 sider. ISBN: 978-87-7119-285-8. e-ISBN: 978-87-7119- 286-5. Pris: 240,00 kr.
- 15:07 Dietrichson, J., M. Bøg, T. Filges & A.-M.K. Jørgensen. *Skolerettede indsatser for elever med svag socioøkonomisk baggrund*. 144 sider. ISBN: 978-87-7119-287-2. e-ISBN: 978-87-7119-288-9. Pris: 140,00 kr.
- 15:08 Østergaard, S.V., A.B. Steensgaard, A.T. Hansen, S. Henze-Pedersen & J. Østergaard: *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* 100 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 289-6. Netpublikation.
- 15:09 Keilow, M. & A. Holm: *Udvikling af måleinstrument for elevadfærd og -holdninger. Baseline data fra evaluering af folkeskolereformen*. 56 sider. e-ISBN: 978-87-7119-290-2. Netpublikation.
- 15:10 Albæk, K., H.B. Bach, R. Bille, B.K. Graversen, H. Holt, S. Jensen & A.B. Jonassen: *Evaluering af mentorordningen*. 144 sider. e-ISBN: 978-87-7119-291-9. Netpublikation.
- 15:12 Christensen, E. & S. Baviskar: *Unge i Grønland. Med fokus på seksualitet og seksuelle overgreb*. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-293-3. e-ISBN: 978-87-7119- 294-0. Pris: 120,00 kr.
- 15:13 Christensen, E. & S. Baviskar: *Kalaallit nunaanni inuusuttut. Kinguaassiutitut tunngasut kinguaassiutitigullu innarliisarnertit qitiunneqarlutik*. 144 sider. ISBN: 978-87-7119-295-7. e-ISBN: 978-87-7119-296-4. Pris: 140,00 kr.
- 15:14 Rangvid, B.S., V.M. Jensen & S.S. Nielsen. *Forberedende tilbud og overgang til ungdomsuddannelse*. 99 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 297-1. Netpublikation.
- 15:15 Amilon, A. (red.): *Inkluderende skolemiljøer – elevernes roller*. 288 sider. ISBN: 978-87-7119-304-6. e-ISBN: 978-87-7119- 300-8. Pris: 280,00 kr.
- 15:16 Amilon, A.: *Evaluering af lokale initiativer for førtidspensionister*. 96 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 301-5. Netpublikation
- 15:17 Jakobsen, V.: *Uddannelses- og beskæftigelsesmønstre i årene efter grundskolen. En sammenligning af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige*

- lande og etniske danskere*. 144 sider. ISBN: 978-87-7119-305-3. e-ISBN: 978-87-7119-306-0. Pris: 140,00 kr.
- 15:18 Christensen, G., A.G. Jeppesen, A.A. Kjær & K. Markwardt: *Udsættelser af lejere – Udvikling og benchmarking. Lejere berørt af foged-sager og udsættelser i perioden 2007-13*. 178 sider, e-ISBN: 978-87-7119-307-7. Netpublikation
- 15:19 Christensen, C.P. & C. Scavenius: *Et felteksperiment med Kærlighed i Kaos. Et forældretræningsprogram til familier med ADHD eller ADHD-lignende vanskeligheder*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-308-4. e-ISBN: 978-87-7119-309-1. Pris: 90,00 kr.
- 15:20 Larsen, M.R. & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse i 2014. Regionale forskelle*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-310-7. e-ISBN: 978-87-7119-311-4. Pris: 90,00 kr.
- 15:21 Nielsen, C.P., M.D. Munk, M.T. Jensen, K. Karmsteen & A.-M.K. Jørgensen: *Mønsterbryderindsatser på de videregående uddannelser. En forskningskortlægning*. 168 sider. e-ISBN: 978-87-7119-312-1. Netpublikation.
- 15:22 Sievertsen, H.H. & C.J. de Montgomery: *Børn i lavindkomstfamilier*. 105 sider. e-ISBN: 978-87-7119-313-8. Netpublikation.
- 15:23 Wendt, R.E. & A.-M.K. Jørgensen: *Forskningskortlægning, kvalitetsvurdering og analyse af udviklingen i skandinavisk dagtilbudsforskning for 0-6-årige i året 2013*. 98 sider. E-ISBN: 978-87-7119-314-5. Netpublikation.
- 15:24 Termansen, T., T. Dyrvig, N.K. Niss & J.H. Pejtersen: *Unge i misbrugsbehandling*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-315-2. e-ISBN: 978-87-7119-316-9. Pris: 170,00 kr.
- 15:25 Christensen, E.: *Det har vi lært af NAKUUSA*. 56 sider. e-ISBN: 978-87-7119-317-6. Netpublikation.
- 15:26 Christensen, E.: *Nakuusamit makku ilikkarpavut. NAKuusap meeqqanut isummorsorfiani ilaasortanik apersuineq*. 62 sider. e-ISBN: 978-87-7119-318-3. Netpublikation.
- 15:27 Keilow, M. & A. Holm: *Skalaer til måling af elevtrivsel på erhvervsuddannelserne. En analyse af data fra tidligere trivselsmålinger. Bidrag til Undervisningsministeriets udvikling af elevtrivselsmålinger på erhvervsuddannelserne*. 92 sider. e-ISBN: 978-87-7119-319-0. Netpublikation.
- 15:28 Andersen, D. & B.S. Rangvid: *Skoleudvikling med fokus på sprog i al undervisning. Implementering og elevresultater af udviklingsprogram til*

- styrkelse af tosprogede elevers faglighed i de 2 første år.* 116 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 320-6. Netpublikation.
- 15:29 Baviskar, S: *Grønlandere i Danmark. En registerbaseret kortlægning.* 102 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 321-3. Netpublikation.
- 15:30 Siren, A., R.N. Brunner & R.C.H. Jørgensen: *"Øvelse gør mester" i Næstved Kommune. Evaluering af livskvalitet i forbindelse med et rehabiliteringsforløb på plejecentre.* 71 sider. e-ISBN: 978-87-7119-322-0. Netpublikation.
- 15:31 Holt, H., M. Larsen, H.B. Bach & S. Jensen: *Borgere I fleksjob efter reformen.* 208 sider. ISBN: 978-87-7119-323-7. e-ISBN: 978-87-7119- 324-4. Pris: 200,00 kr.
- 15:32 Keilow, M., M. Friis-Hansen, R.M. Kristensen & A. Holm: *Effekter af klasseledelse på elevers læring og trivsel.* 176 sider. ISBN: 978-87-7119-325-1. e-ISBN: 978-87-7119-326-8. Pris: 170,00 kr.
- 15:33 Christensen, E: *3-5 år efter ophold i Mælkebøtten – en opfølgning af 26 børn og unge.* 64 sider. ISBN: 978-87-7119-327-5. e-ISBN: 978-87-7119-328-2. Pris: 60,00 kr.
- 15:34 Christensen, E: *Meeqqanik inuusuttunillu 26-nik malinnaaqinneq - Mælkebøttenimit nuunnerinit ukiut 3-5 kingorna.* 64 sider. ISBN: 978-87-7119-329-9. e-ISBN: 978-87-7119- 330-5. Pris: 60,00 kr.
- 15:35 Benjaminsen, L. & H.H. Lauritzen: *Hjemløshed i Danmark 2015. National kortlægning.* 208 sider. ISBN: 978-87-7119-333-6. e-ISBN: 978-87-7119-334-3. Pris: 200,00 kr.
- 15:36 Nielsen, C.P., A.T. Hansen, V.M. Jensen & K.S. Arendt: *Folkeskolereformen. Beskrivelse af 2. dataindsamling blandt elever.* 137 sider. E-ISBN: 978-87-7119-335-0. Netpublikation.
- 15:37 Jensen, M.T., K. Karmsteen, A.-M.K. Jørgensen & S.B. Rayce: *Psychosocial Function and Health in Veteran Families - A Gap Map of Publications within the Field.* 220 sider. e-ISBN: 978-87-7119-336-7. Netpublikation.
- 15:38 Sievertsen, H.H: *En god start – betydningen af alder ved skolestart for barnets udvikling.* 83 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 337-4. Netpublikation.
- 15:39 Mehlsen, L., H. Holt, H.B. Bach & C. Törnfeldt: *Ressourceforløb. Koordinerende sagsbehandlers og borgeres erfaringer.* 108 sider. ISBN: 978-87-7119-338-1. Pris: 200,00 kr.

- 15:40 Kjer, M.G., S. Baviskar & S.C. Winter: *Skoleledelse I folkeskolereformens første år. En kortlægning*. 140 sider. e-ISBN: 978-87-7119-340-4. Netpublikation.
- 15:41 Benjaminsen, L., S.B. Andrade, D. Andersen, M.H. Enemark & J.F. Birkelund: *Familiebaggrund og social marginalisering i Danmark. En registerbaseret kortlægning*. 336 sider. ISBN: 978-87-7119-341-1. e-ISBN: 978-87-7119- 342-8. Pris: 330,00 kr.
- 15:42 Lausten, M., S. Frederiksen, R.F. Olsen, A.A. Nielsen & T.T. Bengtsson: *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – del II. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-343-5. e-ISBN: 978-87-7119- 344-2. Pris: 120,00 kr.
- 15:43 Niss, N.K. & I.S. Rasmussen: *Evaluerings af satspuljen forebyggende indsatser for overvægtige børn og unge*. 129 sider. e-ISBN: 978-87-7119-345-9. Netpublikation.
- 15:44 Jakobsen, V., M. Larsen & S. Jensen: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2015*. 272 sider. ISBN: 978-87-7119-346-6. e-ISBN: 978-87-7119- 347-3. Pris: 270,00 kr.
- 15:45 Christensen, G., R.C.H. Jørgensen & M.R. Larsen: *Erfaringer med at ændre socialt mix i udsatte boligområder. Evaluering af brugen af anvisnings- og udlejningsredskaber som led i Landsbyggefondens 2006-10-midler*. 208 sider. ISBN: 978-87-7119-348-0. e-ISBN: 978-87-7119- 349-7. Pris: 200,00 kr.
- 15:46 Mehlsen, L., M.T. Jensen, A.-M.K. Jørgensen, R.E. Wendt & G. Christensen: *Effektfulde indsatser i boligområder til forebyggelse af kriminalitet. En systematisk forskningsoversigt, nr. 1 af 4*. 112 sider. ISBN: 978-87-7119-350-3. e-ISBN: 978-87-7119- 351-0. Pris: 110,00 kr.
- 16:01 Skårhøj, A., A.-K. Højen-Sørensen, K. Karmsteen, H. Oldrup & J.H. Pejtersen: *Anbragte unges overgang til voksenlivet. Evaluering af fire efterværnsinitiativer under efterværnspakken*. 160 sider. ISBN: 978-87-7119-352-7. e-ISBN: 978-87-7119- 353-4. Pris: 160,00 kr.
- 16:02 Andersen, D., M.B. Holtet, L. Weisbjerg & L.L. Eriksen: *Alkoholbehandling til socialt udsatte borgere. Systemets tilbud i borgerperspektiv*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-354-1. e-ISBN: 978-87-7119-355-8. Pris: 170,00 kr.
- 16:03 Baviskar, S., M.N. Christoffersen, K. Karmsteen, H. Hansen, M. Leth-Espensen, A. Christensen & J. Brauner: *Kontinuitet i anbrin-*

- geler. *Evaluering af lovændringer under Barnets reform, delrapport 1*. 128 sider. e-ISBN: 978-87-7119-356-5. Netpublikation.
- 16:04 Niss, N.K., K.I. Dannesboe, C.P. Nielsen & C.P. Christensen: *Evaluering af inklusionsindsatsen i Billund Kommune*. 132 sider. e-ISBN: 978-87-7119-357-2. Netpublikation.
- 16:05 Benjaminsen, L., M.H. Holm & J.F. Birkelund: *Fattigdom og afsavn. Om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og ikke-fattige*. 336 sider. ISBN: 978-87-7119-358-9. e-ISBN: 978-87-7119-359-6. Pris: 320 kr.
- 16:06 Keilow, M., M. Friis-Hansen, S. Henze-Pedersen & S. Ravn: *Inklusionsindsatser i folkeskolen. Resultater fra to lodtrækningsforsøg*. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-361-9. e-ISBN: 978-87-7119-362-6. Pris: 130 kr.
- 16:07 Niss, N.K. & I.S. Rasmussen: *Evaluering af satspuljen "Forebyggende indsatser for overvægtige børn og unge". Projekt "Øget udbytte" på Julemærkehjemmene*. 130 sider. e-ISBN: 978-87-7119-363-3. Netpublikation.
- 16:08 Andersen, D, K. Markwardt, L.B. Larsen & M.A. Svendsen: *Vel-færdsteknologi i plejeboliger. Borger, medarbejder og økonomisk perspektiv*. 200 sider. e-ISBN: 978-87-7119-364-0. Netpublikation.
- 16:09 Amilon, A & A.G. Jeppesen: *Økonomisk udsatte pensionister. Levevilkår blandt økonomisk dårligt stillede pensionister*. 98 sider. ISBN: 978-87-7119-365-7. e-ISBN: 978-87-7119-366-4. Pris: 100 kr.
- 16:10 Bille, R.: *Implementering af beskæftigelsespolitik i Danmark*. 102 sider. e-ISBN: 978-87-7119-369-5. Netpublikation.
- 16:11 Bach, H.B., L. Mehlsen & J. Høgelund.: *Evidens om effekten af indsatser for ledige seniorer*. 62 sider. e-ISBN: 978-87-7119-370-1. Netpublikation.
- 16:12 Mehlsen, L., R.C.H. Jørgensen, M.G. Kjer & V. Jakobsen: *Effektfulde indsatser i boligområder til at forbedre børns skolegang og uddannelse og voksnes arbejdsmarkedsparathed. En systematisk forskningsoversigt, nr. 2 og 3 af 4*. 172 sider. ISBN: 978-87-7119-371-8. e-ISBN: 978-87-7119-372-5. Pris 170 kr.
- 16:13 Mehlsen, L., R.C.H. Jørgensen, M.G. Kjer & V. Jakobsen: *Effektfulde indsatser i boligområder til at øge børns trivsel og forbedre forældres kompetencer. En systematisk forskningsoversigt, nr. 4 af 4*. 134 sider. ISBN: 978-87-7119-373-2. e-ISBN: 978-87-7119-374-9. Pris: 130 kr.

- 16:14 Højen-Sørensen, A.-K., L. J. Kristiansen, A.-M.K. Jørgensen & R.E. Wendt: *Kortlægning, kvalitetsvurdering og analyse af udviklingen i skandinaviske dagtilbudsforskning for 0-6-årige i året 2014*. 107 sider. e-ISBN: 978-87-7119-375-6. Netpublikation.
- 16:15 Larsen, M., H. Holt, M.R. Larsen: *Et kønsopdelt arbejdsmarked. Udviklingstræk, konsekvenser og forklaringer*. 170 sider. ISBN: 978-87-7119-376-3. e-ISBN: 978-87-7119-377-0. Pris: 170 kr.
- 16:16 Oldrup, H., M.N. Christoffersen, I.L. Kristiansen, S.V. Østergaard: *Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 2016*. 256 sider. ISBN: 978-87-7119-378-7. e-ISBN: 978-87-7119-379-4. Pris: 250,00 kr.
- 16:17 Oldrup, H., S. Frederiksen, S. Henze-Pedersen & R.F. Olsen: *Indsat far udsat barn. Hverdagsliv og trivsel blandt børn af fængslede*. 140 sider. e-ISBN: 978-87-7119-380-0. Netpublikation.
- 16:18 Thomsen, J.-P. (red): *Unge i Danmark – 18 år og på vej til voksenlivet. Årgang 95 – Forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. 288 sider. ISBN: 978-87-7119-383-1. e-ISBN: 978-87-7119-384-8. Pris: 290,00 kr.
- 16:19 Hansen, H, C.P. Christensen & T. Termansen: *Evaluering af Feedback-Informed Treatment ved Silkeborg Kommunes Familiecenter*. 77 sider. e-ISBN: 978-87-7119-385-5. Netpublikation.
- 16:20 Højen-Sørensen, A.-K., K.S. Kohl, K.M.V. Dahl, H. Oldrup & J.H. Pejtersen: *Lige Muligheder – Udsatte børn og unge. Afsluttende evaluering*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-386-2. e-ISBN: 978-87-7119-387-9. Pris: 180,00 kr.
- 16:21 Bagger, S., K.S. Kohl, M.T. Strande & K. Karmsteen: *Anbragte børns skolegang på intern skole*. 89 sider. e-ISBN: 978-87-7119-388-6. Netpublikation.
- 16:23 Fridberg, T & J.F. Birkeund: *Pengespil og spilleproblemer i Danmark 2005-2016*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-390-9. e-ISBN: 978-87-7119-391-6. Pris: 180,00 kr.
- 16:25 Karmsteen, K., C.J.de Montgomery & J.H. Pejtersen: *Anbragte unges overgang til voksenlivet II. Kvantitativ evaluering af to efterværnsinitiativer under efterværnspakken*. 80 sider. ISBN: 978-87-7119-393-0. e-ISBN: 978-87-7119-394-7. Pris 80,00 kr.
- 16:26 Jensen, D.C., M.J. Pedersen, J.H. Pejtersen & A. Amilon: *Indkredsning af lovende praksis på det specialiserede socialområde*. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-395-4. e-ISBN: 978-87-7119-396-1. Pris: 130,00 kr.

- 16:27 Jakobsen, V. & M.R. Larsen: *Boligsociale indsatser og buslejestøtte. En effektevaluering af Landsbyggefondens 2006-2010-pulje*. 172 sider. ISBN: 978-87-7119-397-8. e-ISBN: 978-87-7119-398-5. Pris: 170,00 kr.
- 16:28 Henze-Pedersen, S., C.B. Dyssegaard, N. Egelund & C.P. Nielsen: *Inklusion – set i et elevperspektiv. En kvalitativ analyse*. 144 sider. e-ISBN: 978-87-7119-403-6. Netpublikation.
- 16:29 Nielsen, C.P. & B.S. Rangvid: *Inklusion i folkeskolen. Sammenfatning af resultaterne fra Inklusionspanelet*. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-404-3. e-ISBN: 978-87-7119-405-0. Pris 130,00 kr.
- 16:31 Olsen, R.F., K.M.V. Dahl & M.H. Poulsen: *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer gør en forskel i ungdommen?* 116 sider. e-ISBN: 978-87-7119-408-1. Netpublikation.

PÅ VEJ MOD UNGDOMSKRIMINALITET

HVILKE FAKTORER GØR EN FORSKEL I UNGDOMMEN?

Hvorfor ender nogle unge med at begå kriminalitet, mens andre ikke gør? Denne rapport belyser risiko- og beskyttelsesfaktorer i forhold til ungdomskriminalitet. I rapporten analyseres sammenhænge mellem på den ene side individuelle forhold, familie- og opvækstforhold, skoleforhold, og sociale relationer og livstilsforhold, og på den anden side sandsynligheden for normbrydende og kriminel adfærd.

Denne rapport følger op på en tidligere SFI-rapport, *På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* og ser på samspillet mellem risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i hhv. 7-, 11-, 15- og 18-årsalderen. Den giver omfattende og detaljeret viden, om hvilke risikofaktorer, man i et forebyggelsesperspektiv skal være opmærksom på, når man vil identificere unge, der kan have gavn af kriminalitetsforebyggende indsatser. Samtidig fremhæves de beskyttende faktorer, som kan bidrage til at holde unge fra kriminalitet. Og endelig viser rapporten, hvor vanskeligt det er med stor sikkerhed at forudsige, hvem der faktisk ender med at blive kriminel.

Undersøgelsen bygger på data fra SFI's store forløbsundersøgelse af børn fra årgang 1995, og den er finansieret af Det Kriminalpræventive Råd.